

GLOBAL DIALOGUE

11.2

3 numere pe an în mai multe limbi

Discuții sociologice cu
Dasten Julián

Johanna Sittel
Walid Ibrahim

Pandemie și
inegalități globale

Karin Fischer
Kajal Bhardwaj
Camila Gianella
Christina Laskaridis
Luckystar Miyandazi
E. Venkat Ramnayya
Viha Emandi

Noul rol al
statului?

Julie Froud
Andreas Novy
Richard Bärnthaler
Bob Jessop
Klaus Dörre
Walid Ibrahim
Daniel Mullis

Perspective teoretice

Arthur Bueno

Sociologia la întâlnire
cu arta

Jenni Tischer

COVID-19:
Criză și pandemie

Margaret Abraham
Karina Batthyány
Esteban Torres
Mahmoud Dhaouadi
Alejandro Pelfini

Secțiune deschisă

- > **Sociologi în arena civico-politică**
- > **Liniștea din jurul violenței partenerului intim în T&T**
- > **Despre capacitatea de a avea grijă de lume**
- > **Oamenii ca Homo Culturus**
- > **Atacurile teroriste din Norvegia, 22 iulie 2011**

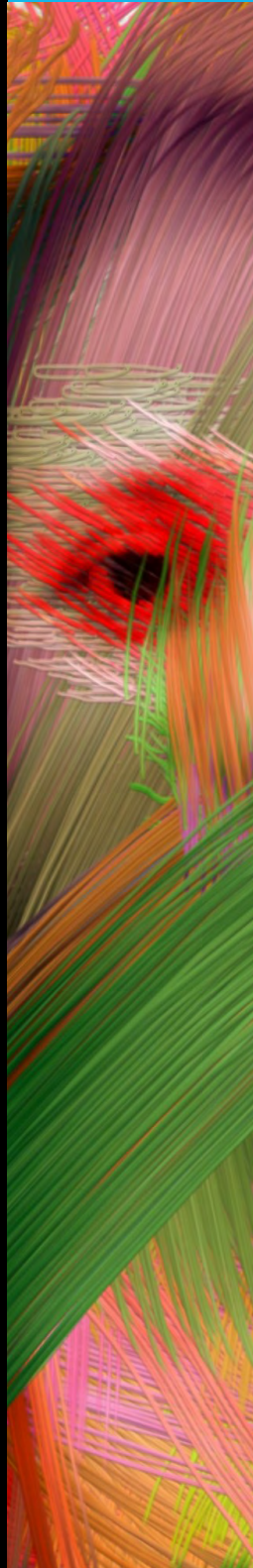
MAGAZINE

International
Sociological
Association
isa

VOLUMUL 11 / NUMĂRUL 2 / AUGUST 2021
<https://globaldialogue.isa-sociology.org/>

GD

> Editorial

In acest număr al *Global Dialogue*, secțiunea „Discuții sociologice” prezintă evoluțiile actuale din Chile. În interviul realizat de Johanna Sittel și Walid Ibrahim, Dasten Julián, unul dintre cei mai renumiți cercetători care lucrează pe nișa intersecției istoriei cu domeniul sociologiei, reflectă asupra evoluțiilor politice, a protestelor sociale și a muncii precare din țara sa, dar și asupra relației dintre științele sociale și societate.

În ultimul an și jumătate, pandemia de COVID-19 a dus la schimbări fundamentale în viața de zi cu zi, precum și la noi crize economice, sociale și politice. Încă de la începutul izbucnirii sale, *Global Dialogue* s-a străduit să ofere o perspectivă asupra evoluțiilor din întreaga lume. Pentru acest număr, Karin Fischer a organizat o secțiune care reflectă sistematic asupra pandemiei și a inegalităților globale, adunând contribuții din India, Peru, Marea Britanie și Africa de Sud. Deși pandemia afectează populația lumii, „nu toți stăm în aceeași barcă”. Dezvoltarea, comercializarea și disponibilitatea (precară) a vaccinurilor, precum și efectele pandemiei în ceea ce privește sănătatea sau educația arată și sporesc inegalitățile globale dintre țările sărace și cele bogate – dintre Sudul global și Nordul global; dar și inegalitățile dintre grupurile vulnerabile care suferă deja de probleme ecologice ori de crize economice, și acele grupuri care își pot permite să se protejeze.

A doua secțiune de lucrări discută schimbarea remarcabilă a relației dintre economie și stat. Cercetătorii care promovează conceptul de economie fundamentală critică liberalizarea economică din ultimele decenii, analizând limitele ideii dominante de creștere și pledând pentru noi moduri de aprovizionare în domeniile sănătății, educației, alimentației, transferului public (și altele), cu infrastructuri modelate și controlate de instituțiile democratice. Reflectând asupra rolului în schimbare al statului în fața pandemiei, autorii discută despre cât de mult poate

afecta această relație economia și politica pe termen lung, direcția în ceea ce privește tendințele autoritare sau democratice la care aceasta poate duce și în ce măsură sociologia este contestată de noul intervenționism de stat.

În secțiunea teoretică, Arthur Bueno reconstruiește epoca neoliberală din ultimele decenii care a provocat crize economice și sociale, dar și crize ale subiectivității. Concentrându-se asupra depresiei, acesta discută despre trecerea de la auto-antreprenoriat la epuizare, de la auto-realizare la înstrăinare, dar și despre influența mișcărilor de protest și cele ale politicii autoritare, alături de perspectivele viitorului.

Artista Jenni Tischer contribuie la dezbateră publică asupra muncii esențiale pe timp de pandemie, explicând două dintre colajele sale care vizează să facă mai vizibilă munca invizibilă.

Secțiunea despre COVID-19 prezintă câteva provocări pentru sociologie; Margaret Abraham analizează modul în care pandemia merge odată cu creșterea violenței domestice, Karina Batthyány și Esteban Torres abordează subiectul inegalităților sociale, iar Mahmoud Dhaouadi discută despre influența crescândă a discursurilor de ură, în timp ce Alejandro Pelfini se concentrează pe procesele de învățare ale societății.

Nu în ultimul rând, „Secțiunea deschisă” ne oferă o serie de reflecții teoretice în ceea ce privește concepțiile concurente ale umanității, precum analiza evenimentelor recente și a evoluțiilor contemporane din diferite țări în ceea ce privește pe de o parte, violența și, de cealaltă parte, grija. ■

Brigitte Aulenbacher și Klaus Dörre,
editori *Global Dialogue*

> Publicația *Global Dialogue* poate fi găsită tradusă în mai multe limbi străine pe [website-ul ISA](#).
> Propunerile de articole se trimit la adresa globaldialogue.isa@gmail.com.

> Echipa editorială

Editori: Brigitte Aulenbacher, Klaus Dörre.

Editori asistenți: Johanna Grubner, Walid Ibrahim.

Editor asociat: Aparna Sundar.

Editori-șefi: Lola Busuttil, August Bagă.

Consultant: Michael Burawoy.

Consultant media: Juan Lejárraga.

Editori consultanți:

Sari Hanafi, Geoffrey Pleyers, Filomin Gutierrez, Eloísa Martín, Sawako Shirahase, Izabela Barlinska, Tova Benski, Chih-Jou Jay Chen, Jan Fritz, Koichi Hasegawa, Hiroshi Ishida, Grace Khunou, Allison Loconto, Susan McDaniel, Elina Oinas, Laura Oso Casas, Bandana Purkayastha, Rhoda Reddock, Mounir Saidani, Ayse Saktanber, Celi Scalón, Nazanin Shahrokni.

Editori regionali

Lumea arabă: (Tunisia) Mounir Saidani, Fatima Radhouani, Habib Haj Salem; (Algeria) Souraya Mouloudji Garroudj; (Moroc) Abdelhadi Al Halhouli, Saida Zine; (Liban) Sari Hanafi.

Argentina: Magdalena Lemus, Juan Parcio, Martín Urtasun.

Bangladesh: Habibur Khondker, Khairul Chowdhury, Abdur Rashid, Ashis Kumer Banik, A.B.M. Najmus Sakib, Bijoy Krishna Banik, Eashrat Jahan Eyemoun, Ekramul Kabir Rana, Helal Uddin, Juwel Rana, M. Omar Faruque, Masudur Rahman, Md. Shahin Aktar, Mohammad Jasim Uddin, Mohammed Jahurul Islam, Ruma Parvin, Sabina Sharmin, Saleh Al Mamun, Sarker Sohel Rana, Sebak Kumar Saha, Shahidul Islam, Shamsul Arefin, Sharmin Akter Shapla, Syka Parvin, Yasmin Sultana.

Brazilia: Gustavo Taniguti, Angelo Martins Junior, Andreza Galli, Dmitri Cerboncini Fernandes, Gustavo Dias, José Guirado Neto, Jéssica Mazzini Mendes.

Franța/Spania: Lola Busuttil.

India: Rashmi Jain, Nidhi Bansal, Manish Yadav, Sandeep Meel.

Indonezia: Kamanto Sunarto, Hari Nugroho, Lucia Ratih Kusumadewi, Fina Itriati, Indera Ratna Irawati Pattinasarany, Benedictus Hari Juliawan, Mohamad Shohibuddin, Dominggus Elcid Li, Antonius Ario Seto Hardjana, Diana Teresa Pakasi, Nurul Aini, Geger Riyanto, Aditya Pradana Setiadi.

Iran: Reyhaneh Javadi, Niayesh Dolati, Abbas Shahrabi, Sayyed Muhamad Mutallebi.

Kazahstan: Aigul Zabirowa, Bayan Smagambet, Adil Rodionov, Almash Tlespayeva, Kuanysh Tel, Almagul Mussina, Aknur Imankul, Madiyar Aldiyarov.

Polonia: Justyna Kościńska, Jonathan Scovil, Sara Herczyńska, Weronika Peek, Aleksandra Wagner, Aleksandra Biernacka, Jakub Barszczewski, Adam Müller, Zofia Penza-Gabler, Iwona Bojadziejewa.

România: Raluca Popescu, Raisa-Gabriela Zamfirescu, Iulian Gabor, Monica Georgescu, Ioana Ianuş, Bianca Mihăilă.

Rusia: Elena Zdravomyslova, Anastasia Daur.

Taiwan: Wan-Ju Lee, Tao-Yung Lu, Tsung-Jen Hung, Yu-Chia Chen, Yu-Wen Liao, Po-Shung Hong, Kerk Zhi Hao, Yi-Shuo Huang.

Turcia: Gül Çorbacıoğlu, Irmak Evren.

În acest **interviu cu Dasten Julián**, discutăm despre recente proteste în masă din Chile, următorul proces de stabilire a unei noi constituții și ce rol pot avea sociologii în fața precarității omniprezente.

Pandemia COVID-19 a expus și a crescut inegalitățile existente privind bogăția și veniturile, sexul și rasa – în interiorul granițelor naționale, dar în mod și mai drastic, la scară globală. Dezvoltarea, comercializarea și disponibilitatea (lipsită) a vaccinurilor, dar și efectele pandemiei în ceea ce privește sănătatea ori educația arată și sporesc **inegalitățile globale** dintre țările sărace și cele bogate, dintre Sudul global și Nordul global, dintre grupurile vulnerabile care suferă deja de crize economice ori ecologice, și acele grupuri care își pot permite să se protejeze.

Această secțiune aduce în discuție întrebări despre relația dintre stat și economie. Contribuitorii abordează modul în care răspunsul statelor la pandemie vor influența formele viitoare de guvernare, dar și modul în care formele deja observabile de **intervenționism de stat** pot fi înțelese. Există o nouă formă de intervenționism de stat în curs și, dacă da, va lua trăsături autoritare, ori democratice?

Global Dialogue există datorită unui grant generos de la **SAGE Publications**.

> În acest număr

Editorial 2

> DISCUȚII SOCIOLOGICE

Sociologia în momente de criză:
un interviu cu Dasten Julián

de Johanna Sittel și Walid Ibrahim, Germania 5

> PANDEMIE ȘI INEGALITĂȚI GLOBALE

Inegalități globale și COVID-19

de Karin Fischer, Austria 9

Oamenii înaintea profitului: directive clare în privința COVID-19

de Kajal Bhardwaj, India 10

Vaccinurile COVID-19: dezvăluirea inegalităților globale

de Camila Gianella, Peru 12

Perpetuarea fragmentării relației dintre creditori și debitori

de Christina Laskaridis, Marea Britanie 14

Provocări pentru reducerea sărăciei și a inegalităților în Africa

de Luckystar Miyandazi, Africa de Sud 16

Dezastrele gemene din India – o agendă neterminată

de E. Venkat Ramnaya și Viha Emandi, India 18

> NOUL ROL AL STATULUI?

Economia fundamentală ca o cheie către reînnoire socială

de Julie Froud, Marea Britanie 20

Statul și economiile potrivite pentru viitor

de Andreas Novy și Richard Bärnthaler, Austria 22

COVID-19: noi expresii ale statului și economiei

de Bob Jessop, Marea Britanie 24

Leviatanul s-a întors! Statul Corona și sociologia

de Klaus Dörre și Walid Ibrahim, Germania 26

COVID-19: Constituirea unor locuri nesigure în Germania

de Daniel Mullis, Germania 28

> PERSPECTIVE TEORETICE

După depresie: subiectul post-neoliberal

de Arthur Bueno, Germania 30

> SOCIOLOGIA LA ÎNTÂLNIREA CU ARTA

Reprezentarea vizuală a unei munci invizibile

de Jenni Tischer, Austria 33

> COVID-19: CRIZĂ ȘI PANDEMIE

Violența domestică în timpul pandemiei globale

de Margaret Abraham, SUA 35

Criza COVID-19: Noi sociologii și feminisme

de Karina Batthyány, Uruguay și Esteban Torres, Argentina 37

Impactul global înspăimântător al COVID-19

de Mahmoud Dhaouadi, Tunisia 39

Scenarii post-pandemice, de la adaptare
adaptare la învățare colectivă

de Alejandro Pelfini, Argentina 41

> SECȚIUNEA DESCHISĂ

Sociologi în arena civico-politică

de Fredy Aldo Macedo Huamán, Mexico 43

Liniștea din jurul violenței partenerului intim
în Trinidad și Tobago

de Amanda Chin Pang, Trinidad și Tobago 45

Despre capacitatea de a avea grijă de lume

de Francesco Laruffa, Elveția 47

Oamenii ca Homo Culturus

de Mahmoud Dhaouadi, Tunisia 49

Atacurile teroriste din Norvegia, 22 iulie 2011

de Pål Halvorsen, Norvegia 51

„În multe cazuri, economia crește prin suferințe umane
și dezastre ecologice”

Francesco Laruffa

> Sociologia în momente de criză

un interviu cu Dasten Julián

Dasten Julián.

Dr. Dasten Julián este profesor universitar și cercetător la Institutul de Istorie și Științe Sociale al Universității Austral din Chile. În prezent, este cercetător principal în cadrul proiectului „Nesiguranța locului de muncă în regiunile din sudului statului Chile: Intersecții, teritorii și rezistență în regiunile Maule, Ñuble, Biobío și La Araucanía” (2020-2023). Proiectul este finanțat de Agenția Națională pentru Cercetare și Dezvoltare a statului Chile. De asemenea, este cercetător asociat în cadrul Institutului pentru Societate, Muncă și Politici (SWOP) din cadrul Universității din Witwatersrand, Johannesburg (Africa de Sud). Dasten Julián a absolvit cursurile Universității Friedrich-Schiller din Jena, Germania, specializându-se în domenii precum: nesiguranța vieții și a locului de muncă, organizare și strategii de sindicat, extractivism, sociologie publică precum și în studii despre Sudul global. Cercetările sale implică colaborarea strânsă cu societatea civilă, sindicate și organizații non-profit.

În acest interviu, dr. Dasten Julián a fost intervievat de **Johanna Sittel** și **Walid Ibrahim**, cercetători asociați în cadrul Departamentului de Sociologie Economică și Industrială a Universității Friedrich-Schiller din Jena, Germania.

Ce a marcat debutul protestelor sociale din Chile în anul 2019? Protestele au fost declanșate de o creștere a tarifelor la transportul în comun. Asta a fost picătura care a umplut paharul, sau a fost vorba despre mai mult decât atât, din moment ce starea serviciilor publice și conflictele care apar aici spun multe despre starea unei societăți?

Protestele sociale în Chile își au originile istorice în Constituția impusă de dictatura militar-civilă din timpul regimului lui Augusto Pinochet (1973-1990), care a presupus anihilarea sistematică a forțelor democratice și realizarea unui plebiscit fraudulos în 1980. Dintre toate țările Americii Latine, Chile este singura care păstrează o Constituție aprobată sub o dictatură militară. Persistența acestei anomalii în viața socială are o serie de expresii, deoarece aceasta a pavat calea către introducerea unor politici neoliberale într-o manieră brutală și totalitaristă. În acest fel, timp de cinci decenii, societatea chileană a fost precarizată și jefuită prin intermediul unui proces de comodificare fără precedent și de neoprit.

Acest proces a făcut parte din consensul politic încheiat între cele două coaliții care au condus Chile începând cu

1990. Acestea au susținut întăritatea ordinii neoliberale pe două axe: încrederea în piața de consum văzută ca o entitate de alocare a bunăstării, prosperității și integrării sociale și Constituția lui Pinochet, portretizată ca o piedică în calea democratizării sistemului politic. Această perioadă (1990-2019) a fost denumită „tranziția către democrație”, ceea ce implica un proces de democratizare graduală pentru a recupera anumite baze ale coexistenței și ale organizării democratice a societății. Cu toate acestea, sistemul politic și actorii săi instituționali au blocat canalele prin care societatea ar fi putut să participe activ la

>>

luarea deciziilor, în timp ce modelul economic a atins cote de creștere foarte înalte.

Asta a dus la incubarea unui proces sistematic de neîncredere și de de-legitimizare a sistemului politic și la o distanțare profundă a acestuia față de cetățeni. Comploturile economice, cazurile de finanțări ilegale de campanii, impunitatea unor oameni de afaceri cercetați penal – toate acestea au fost doar câteva dintre simptomele unei societăți captive în rețele de putere cimentate în timpul dictaturii. Sloganul „Chile s-a trezit” arată acel moment de deșteptare și de rebeliune, de conștiință, identificare și putere. În același timp, „declarația de război” făcută de guvern, la care s-au adăugat multiplele încălcări ale drepturilor omului (au fost 8.827 de plângeri înaintate Curților de Justiție) și arestările demonstranților (au fost 27.432 de cazuri), sintetizează simțul autoritar, conservator și militar care a dominat politicile de stat din Chile.

Protestele din Chile combină, de asemenea, subiectivități și geografii foarte diferite. Tineri, femei, bătrâni, populația indigenă, migranții etc. – dezvoltă diferite repertorii de alianță atât spontan, cât și coordonat. Trecutul și prezentul converg într-o întâlnire a generațiilor în memoria politică, în spațiile publice și private. Politicul se manifestă în estetică, în creativitatea artistică, în muzică, în stradă, în zonele rurale, dar și la întâlniri, în conversații ori în spații virtuale. La nivel de societate, am avut o reîntâlnire culturală, politică și simbolică de mare profunzime, care se împletește cu ideea de „demnitate” ca obicei, dar și ca obiectiv. Prin urmare, ceea ce reiese din această reîntâlnire este elementul constitutiv al societății chilene, contractul său social, fundația sa, Constituția sa.

Cum arată în acest moment procesul de elaborare a Constituției? Este vreun actor social care iese în evidență? Științele sociale joacă vreun rol sau domină rolul experților legali?

Un plebiscit național a avut loc pe 26 aprilie 2020, acum un an. La acesta au participat peste 7 milioane de persoane. Peste 78% din votanți – adică aproximativ 5,8 milioane de persoane – au ratificat nevoia unei noi Constituții. S-a specificat nevoia ca această nouă constituție să fie dezbătută în cadrul unei Adunări Generale (Comisie Constituentă), ai cărei membri să fie aleși, fără participarea membrilor actualului Congres. Aproximativ 50% dintre persoanele cu drept de vot și-au exprimat opinia în cadrul acestui referendum, un maxim istoric în special dacă luăm în calcul natura voluntară a votului.

În prezent, procesul de elaborare a noii constituții este într-un moment cheie, pentru că la 11 aprilie urmează să aibă loc procesul de alegere a membrilor Comisiei Constituente¹. Viitoarea compoziție a comisiei a presupus o serie de discuții referitoare la paritatea de gen și la includerea populației indigene în rândul membrilor,

detalii care nu au fost supuse votului public, consensul atingându-se prin intervenții guvernamentale și lobby politic. A fost nevoie de o supraveghere strictă și continuă a proceselor decizionale de la nivelul Congresului. Această vigilență colectivă a arătat cum întregul proces a fost deturnat la nivel instituțional, iar momentul elaborării noii constituții a căpătat un nou scop la nivel politic: reînnoirea sistemului partidelor politice.

Deși revolta a avut o sensibilitate anti-partid, concentrându-se pe mobilizarea maselor și criticând sistemul politic, procesele sale constituente au fost ulterior canalizate și modelate de organele statale. Forțele independente și candidații acestora au fost nevoiți să facă față unor dificultăți și să surmonteze inegalități la care nu au fost supuși acei candidați care erau membri ai unor partide politice. Printre acestea menționez obstacolele la înregistrarea candidaturii, finanțarea candidaturii și obținerea vizibilității în mass-media. Acestea au stânjenit organizarea forțelor independente, care erau deja dispersate și fragmentate.

Pandemia a limitat dezbaterile publice și întâlnirile pentru discuția și elaborarea unor propuneri legislative. Științele sociale au promovat o serie de opinii care ofereau o viziune critică și reflexivă asupra întregului proces, cu scopul de a denunța și a atrage atenția asupra multiplelor încălcări ale drepturilor civile (și nu numai), promovând în același timp asumarea unui rol public, desprinderea de mediul academic și deschiderea către provocările momentului. Totuși, multe dintre aceste intervenții au fost restricționate la sfera virtuală sau la mediile tradiționale precum cărțile și articolele științifice, ceea ce a afectat impactul și masivitatea acestora. Chiar și așa, ele au reușit să instaureze sentimentul relației dintre științe, cunoaștere și acțiune publică.

Ce părți ale activității dumneavoastră socio-științifice joacă un rol special în disputele politice care au marcat Chile? Există zone de interes sau probleme relevante atunci când vorbim despre combinarea științelor sociale și a activismului politic?

Activitatea mea științifică a subliniat importanța cercetării nesiguranței vieții și a locului de muncă. M-am dedicat raportării caracteristicilor vieții și muncii în societatea chileană, luând în calcul elementele culturale, subiective, economice și teritoriale înscrise la intersecția puterilor. Obiectivele mele au fost de a stabili o platformă local-teritorială de lucru pentru organizațiile sociale, de mediu și pentru sindicatele locale, de a mobiliza conexiuni cu rețelele de cercetare globale și de a întări coeziunea dintre comunitățile socio-științifice naționale care se ocupă de studiul forței de muncă.

În timp ce investigam procesul precarității sociale și piața forței de muncă, am putut observa în mod direct felul în care munca, ocupația sau lipsa unei ocupații sunt

identificate ca puncte critice pentru evaluarea condițiilor de viață ale oamenilor. Calitatea locului de muncă, salariile, nivelul de automatizare, veniturile, introducerea platformelor, precum și slăbiciunile din cadrul sistemului de drepturi sociale, toate pun o presiune enormă pe viețile oamenilor. Gradul de îndatorare, căutarea unor slujbe „la negru”, sau a mai multor locuri de muncă, toate acestea fac parte din disputa dintre demnitate și nesiguranța vieții. Multe dintre aceste probleme sunt în centrul disputelor sociale și politice din Chile, arătând în același timp precaritatea vieții tinerilor, a femeilor, migranților, bătrânilor etc..

Ar fi cazul ca știința socială să-și asume responsabilitatea, în special atunci când conflictele ies la suprafață, sau credeți că știința operează într-un alt orizont temporal, poate pe termen mai lung?

Există mai multe persoane și grupuri de lucru care au încercat să întărească legăturile dintre științele sociale și societate. Acestea își propun să sublinieze importanța cunoașterii științifice în procesul de luare a deciziilor, în acțiunea și dezbateră democratică. Această prăpastie dintre cercetare, sfera publică și, în mod special, mișcarea socială, trebuie să fie astupată. De fapt, multe mișcări sociale precum feminismul, protecția mediului și altele ne servesc deja drept exemplu și ne permit să facem clarificări.

Responsabilitățile științelor sociale devin mai clare în momente de criză. Conflictul este adesea semnul unei crize și, în același timp, un vestitor al schimbării. Acest proces este adesea un punct de referință în științele sociale. Practicarea sociologiei este, în cazul meu, un răspuns în caz de urgență. Războiul care s-a declanșat asupra societății, prăduirea și precaritatea acesteia, m-au determinat să acționez la modul prezent, să fiu parte din posibilitățile unei precare, șubrede, incerte temporalități. Asta deține propriile contradicții și părți negative, deoarece împiedică ideea unui viitor (care ar putea include lipsa unor utopii), dar în același timp ne învață un mod nou, mai practic, mai activ, de a făuri utopii prin cunoaștere.

Rezultatele cercetării dvs. sunt cunoscute public, dincolo de știință? Sunt actorii politici interesați de rezultatele cercetării științei sociale?

Experiența mea îmi confirmă acest lucru. Dar cred că întrebarea nu ar trebui să fie dacă rezultatele sunt cunoscute, ci dacă se construiesc rețele în care cunoașterea este ulterior împărtășită, discutată și recreată. Există un flux constant de comunicare cu organizațiile, asociațiile, sindicatele etc.. Încercăm să mobilizăm agenda proprie de cercetare vizavi de problemele pe care le identificăm în realitate, pe baza diagnozelor care își au originile în aceste spații de dialog. Ținta noastră este o abordare armonioasă a provocărilor științifice globale și a problemelor publice din regiune.

Așa a luat naștere GETSUR (Grupo de Estudios del Trabajo desde el Sur). GETSUR este o platformă local-teritorială de lucru, care se bazează pe rețelele globale de

cercetare pentru a întări structura organizațiilor sociale și a sindicatelor regionale. Promovăm sinergia, simbioza față de nevoile sindicatelor lucrătorilor, cărora le-am pus la dispoziție resursele universității, atât din punct de vedere al infrastructurii și logisticii, cât și din punct de vedere al cunoașterii și al capacității de cercetare, totul pentru a adresa probleme specifice ce țin de training, informare și/sau diseminare.

Revoltele din octombrie au reprezentat un prag important pentru științele sociale. În calitate de cercetători suntem martorii propriei noastre deșteptări, iar posibilitatea de a participa, de a fi actori în acest proces de deșteptare socială este proaspătă și revitalizantă. Cred că acest concept, de precaritate, ne oferă posibilitatea de a păși pe această linie.

Interesele dumneavoastră de cercetare sunt precaritatea, lipsa de securitate a pieței forței de muncă și felul în care acestea contribuie la reproducerea societăților. Însă ați participat și la proiecte care au antrenat anumite cartiere și instituții guvernamentale din Temuco în modele de reciclare. Puteți să ne spuneți ceva despre această experiență, identificând principalele probleme și provocări ale acestui tip de cercetare sociologică?

Desigur. Aceste experiențe au luat naștere din urmărirea unor surse pe care le-am descoperit pe parcurs și care, din curiozitate, simț pedagogic și sensibilitate, m-au dus la colaborarea cu alți actori din spațiul local. În cadrul experiențelor pe reciclare, am colaborat cu un ONG din Chile denumit RADA (Red de Acción por los Derechos Ambientales), o organizație implicată în mai multe mișcări sociale, care colaborează cu comunitățile Mapuche și cu organizațiile teritoriale din regiunile La Araucanía și Wallmapu. Ei au o strategie și un plan – „Zero Guno” – care vizează managementul deșeurilor în orașul Temuco. Acesta a fost înscris într-un proiect de protecția mediului și a obținut finanțare publică în anul 2017.

Am început acest proiect în decembrie 2016, imediat după închiderea gropii de gunoi a orașului, care funcționa din 1992. Groapa de gunoi se prăbușise și contaminase pânza freatică din zonă. Mai mult, ea fusese construită în mijlocul unor comunități Mapuche – 22 la număr, situate în partea de vest a orașului. Consecințele nefaste pentru sănătatea populației din zona gropii de gunoi fuseseră confirmate de mai multe investigații, iar guvernul investise în servicii publice și infrastructură în zonă într-un efort de atenuare a consecințelor negative și răscumpărare a sacrificiului locuitorilor. Contaminarea afectase economia locală, precum și condițiile de trai și de mediu ale locuitorilor. Dar, în această situație precară, mulți locuitori vedeau groapa de gunoi ca pe un mijloc de a-și câștiga existența, reciclând sau vânzând deșeuri.

În acest fel, în decembrie 2016 am efectuat un recensământ al celor care lucrau la negru în groapa de gunoi, reciclând și sortând deșeurile. Înainte de închiderea gropii, am

colaborat împreună cu RADA la formarea unui sindicat al acestor lucrători. Sindicatul avea 62 de membri, bărbați și femei din comunitățile Mapuche, precum și locuitori ai cartierelor sărace din Temuco. Cei mai mulți vedeau reciclarea deșeurilor ca pe o afacere de familie. În cadrul acestui proiect, am fost asistat de un student la sociologie, care a cercetat procesul de închidere a gropii de gunoi și generarea de surse alternative de venit pentru lucrători. Atunci când sindicatul ne-a propus să găsim o metodă economică alternativă de subzistență, ne-am gândit la propunerea unui proiect de protecția mediului prin metode ecologice de colectare și selectare a deșeurilor.

În opinia dvs, cum se leagă între ele cele două teme de cercetare – precaritatea și inițiativele ecologice locale?

Cred că legătura dintre ele poate fi exemplificată prin experiența despre care v-am povestit. Am început prin a lucra la primul nod de inter-relaționare: precaritatea lucrătorilor care selectau deșeurile și precaritatea populației Mapuche care trăia în preajma gropii de gunoi și îndura rasismul asociat acestui trai. Ambele tipuri de precaritate se împleteau în modul de înțelegere al dezvoltării, al societății, al muncii, al naturii și al vieții. Erau parte dintr-un conflict: groapa de gunoi, construirea și operarea acesteia și, acum, închiderea ei.

Gunoii, produs al unei societăți axate pe consum și întruchiparea lipsei de sustenabilitate ecologice, ne-a arătat cum precaritatea se multiplică în jurul său. Lucrători care trăiau de pe urma gunoierului. Oameni care se pregăteau să mănânce sau care își căutau hrana printre gunoaie. Sărăcie extremă și neglijență socială. De aceea, înainte de închiderea gropii de gunoi, munca la negru care se transforma în efort de reciclare a dus la formarea unei noi zone de excludere socială, îngreunând procesul de dezvoltare de strategii pentru subzistență. Formarea sindicatului lucrătorilor nu a garantat obținerea puterii politice, deoarece cadrul instituțional presupune fragilitatea acestor organizații ale lucrătorilor, dar în același timp ne-a permis să elaborăm o alternativă.

Există o serie de crize care amenință omenirea, iar acestea multiplică nu doar riscul, ci și precaritatea vieții. Eu cred că actualele dispute politice – în special feminismul, mișcările ecologice și decoloniale – au introdus o sensibilitate politică care ne invită să regândim sentimentul de urgență, de criză, precum și angajamentul nostru în fața capitalismului vorace, prădător și de război. ■

Adresă de corespondență: Dasten Julián <dasten@gmail.com>

1. Votul Comisiei Constituente a fost amânat din cauza pandemiei. Votul ar fi trebuit să se țină în zilele de 15 și 16 mai 2021.

> Inegalități globale și COVID-19

de **Karin Fischer**, Universitatea Johannes Kepler, Austria

„COVID-19 este o provocare globală. Cu toate acestea, cu cât problemele se apropie și provocarea devine mai mare, cu atât se pare că orizontul se limitează la o perspectivă naționalistă, sau chiar mai restrânsă”

Coronavirusul nu scutește pe nimeni și nu respectă granițele naționale. Conform Programului de Dezvoltare ONU, indicele dezvoltării umane – o măsură combinată a educației, sănătății și a nivelului de trai – va scădea pentru prima dată din 1990. Declinul este așteptat în majoritatea țărilor – bogate și sărace – pe tot globul.

Această observație nu ar trebui să evoce un „imaginar egalitar”. COVID-19 a dezvăluit că nu toți stăm în aceeași barcă. „În timp ce plutim cu toții pe aceeași mare, este clar că unii se află în super iahturi, în timp ce alții se agăță de resturile în derivă”, așa cum a spus Secretarul general al ONU, António Guterres. Pandemia a expus și a crescut inegalitățile existente în ceea ce privește bogăția și veniturile, sexul și rasa – atât în interiorul frontierelor naționale, cât și într-un mod drastic, la scară globală.

Impactul extrem de inegal al pandemiei poate fi observat pe mai multe scale – de la gospodărie, la nivel sub-național și de țară. Contribuțiile din această secțiune se concentrează pe perspectivele de ansamblu ale inegalității, mai exact a diviziunii nord-sud. Trei elemente tematice reușesc să ilustreze inegalitățile înrădăcinate între țările bogate și cele sărace: accesul inegal la vaccinurile COVID-19, terapii și tehnologii; povara datoriei suverane și relațiile financiare inegale; și expunerea inegală la schimbările climatice.

Primul articol, semnat de Kajal Bhardwaj pune în discuție Acordul TRIPS al regimului comercial mondial existent, program care acordă o valoare mai mare drepturilor de proprietate intelectuală și a profiturilor personale decât însuși dreptul omului la sănătate. Drepturile de monopol ale companiilor stimulează ceea ce este considerat din ce în ce mai mult ca „apartheid vaccinal” sau „imperialism vaccinal”: lupta inegală, inechitabilă și șocantă pentru vaccinurile COVID-19. În materialul său, Camila Gianella vizitează Peru ca un prim loc din lupta inegală la nivel mondial pentru achiziționarea vaccinărilor. Pfizer i-a plasat țara de origine în partea de jos a listei de aprovizionare, după ce nu a acceptat unele clauze din acordul de cumpărare a vaccinului – în ciuda faptului că Peru are una dintre cele mai mari rate de incidență și mortalitate COVID-19 din America Latină.

Pandemia și recesiunea globală rezultată au condus țările într-o capcană a datoriilor. Aceasta nu este o problemă doar pentru țările sărace. Conform Global Sovereign Debt Monitor 2021, 132 din cele 148 de țări din Sudul global în care s-a derulat sondajul, sunt îndatorate în mod critic. Christina Laskaridis ne prezintă geografiile inegale ale datoriei suverane în temeiul COVID-19, arătându-ne că politica privind datoria este un joc de putere global cu o influență enormă asupra condițiilor de viață. Luckstar Miyandazi adaugă la aceasta, geografiile globale inegale ale profitului: fluxurile financiare ilicite sunt extrase din cele mai sărace țări ale lumii și ajung în buzunarele persoanelor fizice, ale „partenerilor” comerciali, sediilor companiilor transnaționale și a paradisurilor fiscale din Nordul global. Aflăm că Africa pierde în fiecare an aproape la fel de mult ca fluxurile anuale totale combinate de asistență oficială pentru dezvoltare și investiții străine. Ceea ce înseamnă este că aceste țări nu au spațiu fiscal pentru a depune bani în economiile lor, ori pentru a finanța programe speciale de protecție socială ca răspuns la pandemia COVID-19. Obligațiile de rambursare a datoriilor și fluxurile financiare ilicite le vor strangula și mai mult economiile, împiedicând pe termen lung dezvoltarea, așa cum ne este prezentat exemplul Zambiei.

Nu în ultimul rând, E. Venkat Ramnaya și Viha Emandi atrag atenția asupra a ceea ce numesc ei „dezastre gemene”, întrucât atât coronavirusul, cât și vulnerabilitățile ecologice cresc exponențial în unele regiuni din India. Cei doi ne arată cum impactul social și economic al pandemiei este în continuare agravat de dezastrele ecologice, precum stresul apei, inundațiile ori chiar cicloanele. Din nou, consecințele dezastrelor de mediu sunt distribuite inegal și afectează în primul rând pe cei care suferă deja în mod disproporționat de pandemie.

COVID-19 este o provocare globală. Cu toate acestea, cu cât problemele se apropie și provocarea devine mai mare, cu atât se pare că orizontul se limitează la o perspectivă naționalistă, sau chiar mai restrânsă. Apel de la colaboratori: Nimeni nu este în siguranță, până când toată lumea nu este în siguranță! ■

Adresă de corespondență: Karin Fischer <Karin.fischer@jku.at>

> Oamenii înaintea profitului: directive clare în privința COVID-19

de **Kajal Bhardwaj**, avocată, New Delhi, India

Campania Global Justice Now and The People's Vaccine pentru egalitatea globală a vaccinurilor la birourile Asociației pentru industria farmaceutică britanică, Westminster, Londra, 2021.

Foto credit: Flickr: [Jess Hurd/Global Justice Now](#).

In 2001, Organizația Mondială a Comerțului (OMC) s-a confruntat cu impactul obligațiilor de proprietate intelectuală (PI) consacrate în acordul său multilateral, Acordul TRIPS, asupra încercărilor globale de abordare a pandemiei HIV. La acea vreme, companiile multinaționale farmaceutice l-au dat în judecată pe președintele sud-african Nelson Mandela pentru dispoziții legale care să permită importul unui tratament generic HIV la prețuri accesibile; aceste companii, în calitate de deținătoare de brevete pentru tratamente, cereau zeci de mii de dolari pentru acestea, în timp ce medicamentele generice pentru HIV costă un dolar pe zi. Companiile au susținut că acțiunile din Africa de Sud au încălcat Acordul TRIPS. Revolta mondială împotriva companiilor farmaceutice pentru evidențierea publică a cazului a dus la adoptarea Declarației de la Doha privind TRIPS și sănătatea publică de către toți membrii OMC. Aceasta a afirmat că țările au dreptul de a interpreta Acordul TRIPS într-un mod care susține dreptul lor de a proteja sănătatea publică și de a asigura accesul la medicamente pentru toți.

> COVID-19 și barierele TRIPS

Douăzeci de ani mai târziu, o altă pandemie, COVID-19, are două treimi din membrii OMC care cer renunțarea la obligațiile de PI în temeiul Acordului TRIPS. Flexibilitățile TRIPS evidențiate de Declarația de la Doha – licențe obligatorii, importuri paralele sau standarde stricte de brevetabilitate – au ajutat țările să acceseze tratamente la prețuri accesibile pentru HIV, Hepatita C, cancer și boli de inimă. Dar propunerea actuală a Indiei și a Africii de Sud susține că o boală infecțioasă care se răspândește repede, cu mutații rapide, cum ar fi COVID-19, necesită o renunțare completă la barierele PI, lăsând țările și concurenții liberi să urmărească cercetarea, dezvoltarea și producția oricărei tehnologii de sănătate COVID-19 – fără a pierde timpul în negocieri complexe de licențiere, fără teama de procese de încălcare a PI de milioane de dolari și fără teama presiunilor comerciale din țările bogate.

Țările bogate, așa cum era de așteptat, susțin că PI nu creează bariere. Dar la aniversarea sumbră de un an a pandemiei, dovezile sunt contrare. Chiar dacă atenția globală

>>

este concentrată asupra a ceea ce este văzut din ce în ce mai mult ca „apartheid-ul vaccinării” în lupta inegală, inechitabilă și șocantă pentru vaccinurile COVID-19, această inechitate a susținut de la bun început accesul la măști, diagnostice, echipamente și tratamente.

Pentru publicul larg, realizarea răspândirii și a puterii protecției PI a venit probabil cu știrea că cercetătorii italieni care lucrează la imprimarea 3D pentru supapele ventilatoarelor ar putea fi atacate în justiție de titularii PI. Un senator american a cerut companiei 3M, o companie care deține sute de brevete asupra modelelor de mască pe care le comercializează agresiv, să renunțe la brevetele sale pentru a crește oferta. Amenințările cu acțiuni în justiție au forțat compania farmaceutică Roche să dezvăluie rețeta testelor COVID-19 din Olanda. Prețul Cepheid de 19,80 dolari pentru testele sale COVID-19 de 45 de minute ar putea fi sub 5 dolari. Acesta a condamnat grupurile societății civile. US MNC Gilead vinde medicamentul antiviral Remdesivir la 2.340 dolari. Licențele lor care pot fi numărate pe degete continuă să furnizeze medicamentul către un număr limitat de țări în curs de dezvoltare, percepând prețul de 320 dolari. Totuși, cercetătorii de la Universitatea din Liverpool estimează că prețurile producției în serie ar putea fi mai mici de 6 dolari.

Pe măsură ce națiunile bogate vaccinează o persoană în fiecare secundă, majoritatea statelor mai sărace nu pot administra nici măcar o singură doză. Există o capacitate considerabilă de fabricare a vaccinurilor în Sudul global, dar un câmp minat de protecție a proprietății intelectuale, inclusiv brevete, secrete comerciale și exclusivitate a datelor stă în cale. Datele de la Oficiul European de Brevete arată sute de brevete legate de vaccinurile împotriva coronavirusului. Studiile sugerează că brevetele de vaccin tind să fie extrem de diferite, acoperind ingrediente, tehnologii de proces, grupe de vârstă și regimuri de dozare. Protecția secretului comercial permite producătorilor de vaccinuri să dețină cunoștințe care ar putea ajuta alți producători să mărească rapid producția, în timp ce datele și exclusivitatea pieței vor crea probabil bariere suplimentare în înregistrarea lor.

> Adâncirea diferențelor de tratament dintre nord și sud

Vaccinul Oxford-AstraZeneca ar fi trebuit să fie disponibil pentru producția în masă în baza angajamentului inițial de licențiere neexclusivă a PI pentru tehnologiile lor COVID-19. În schimb, a fost încheiat un acord exclusiv cu AstraZeneca, care a încheiat sub-licențe secrete cu unii producători. Capacitatea de producție este în mod clar insuficientă, deoarece dozele din India sunt redirecționate spre unele țări în curs de dezvoltare, iar promisiunea de a stabili prețuri fără profit nu a fost respectată – țările mai sărace plătesc între 3 și 8 dolari pe doză.

Interesant este că țările bogate precum Franța, Germania și Canada au fost printre primele care au adoptat măsuri legale pentru a facilita licențele obligatorii COVID-19.

Israelul a eliberat o licență obligatorie pentru antiviralul Lopinavir/ Ritonavir. Ungaria și Rusia au emis licențe obligatorii pentru Remdesivir. Acțiunile guvernamentale pentru eliminarea barierelor de PI au ca rezultat adesea modificarea comportamentului de speculă al companiilor în jurul PI. Licența obligatorie a Israelului a făcut ca AbbVie să anunțe că nu vor mai pune în aplicare brevetele sale asupra Lopinavir/ Ritonavir la nivel global. Grupurile de pacienți din India, Thailanda și Argentina au depus contestații privind brevetele asupra Remdesivir și Favipiravir. Un producător canadian a căutat public o licență pentru vaccinul Johnson & Johnson și poate urmări o licență obligatorie.

Țările bogate au investit milioane în finanțare publică pentru dezvoltarea vaccinurilor, a testelor și a tratamentelor COVID-19. Cu toate acestea, plătesc prețuri ridicate și se confruntă cu întreruperi ale aprovizionării. În loc să utilizeze măsuri legale pentru a elimina barierele PI, pentru a distribui cunoașterea și pentru a crește producția, acestea recuperează aprovizionările disponibile și impun restricții la export. Și mai rău, nu este necesar pentru companii să fie transparente în ceea ce privește capacitățile lor de producție, prețurile sau acordurile lor. Anumite negocieri presupun ca țările să despăgubească companiile pentru reacții adverse sau să creeze active guvernamentale, precum ambasadele, drept garanție. În timp ce companiile au subminat mecanismele voluntare prin refuzul de a se angaja în accesul la tehnologia pusă la dispoziție de OMS sau prin dezorientarea aprovizionării către instalația Covax în vederea distribuției corecte a vaccinurilor COVID-19, asociațiile farmaceutice își intensifică lobby-ul împotriva guvernelor și a agenților ONU care încearcă să depășească barierele PI. Agențiile OMS și ONU au ieșit public în sprijinul derogării TRIPS. Dar secretariatul OMC își îngroapă ferm capul în nisip, continuând cu insistență să împingă abordări voluntare. Chiar dacă aceste poziții păreau să devină din ce în ce mai înrădăcinate, la 5 mai 2021, după luni de campanii ale activiștilor pentru renunțarea la TRIPS, reprezentantul comercial al Statelor Unite a făcut un anunț surpriză susținând renunțarea la TRIPS, deși limitat la vaccinurile COVID-19.

Chiar dacă mișcarea SUA împinge negocierile cu privire la derogarea TRIPS, ceea ce este evident este că am irosit anul trecut așteptând companiile să facă ceea ce trebuie. Cererile pentru „vaccinul oamenilor” cresc din ce în ce mai mult. Pe măsură ce apar noi variante, țări precum a mea se confruntă cu valuri succesive devastatoare, iar decesele și bolile persistente din cauza COVID-19 își impun efectele asupra pacienților, familiilor și a sistemelor de sănătate. Nu mai putem să pierdem timpul propunând reguli comerciale complexe care plasează profitul înaintea oamenilor. Renunțarea la TRIPS va fi primul pas necesar în clarificarea căii pentru a asigura accesul la toate tehnologiile de sănătate COVID-19 pentru toată lumea, oriunde. ■

Adresă de corespondență: Kajal Bhardwaj <k0b0@yahoo.com>

> Vaccinurile COVID-19: dezvăluirea inegalităților globale

de **Camila Gianella**, Universitatea Pontifică Catolică din Perú-Cisepa, Peru

Distribuția vaccinului urmează aceleași tipare inegale ca și inegalitățile globale de dinainte de pandemie.

Foto credit: FrankyDeMeyer/Getty Images/iStockphoto.

Pandemia COVID-19 are efecte economice și sociale devastatoare pe tot globul. Cu toate acestea, un mesaj periculos apărut din această criză globală este că ne confruntăm cu aceeași criză peste tot (suntem în aceeași barcă), ca și când carantinarea din Bergen, Norvegia, ar fi același lucru cu cea din Lima, Peru; sau carantinarea într-un cartier bogat din Lima ar fi similară nevoii provocărilor majore pe care carantinarea o reprezintă pentru familiile care locuiesc în zonele sărace ale aceluiași oraș.

Acest imaginar omogenizator a permis o distribuție inegală a vaccinurilor COVID-19, în ciuda [unor cereri](#) de garantare a accesului egal între state. Este clar că țările bogate au câștigat cursa: au fost primele cu capacitatea

>>

de a cumpăra vaccinurile și, în consecință, de a începe vaccinarea populațiilor lor. Deși este adevărat că unele țări bogate, [precum Norvegia](#), s-au angajat să împartă dozele de vaccinuri cu țările mai sărace, până în ianuarie 2021, accesul la vaccinuri a fost determinat de bogăția unei țări.

> Regimul privatizat de inovare a medicamentelor

Situația cu care ne confruntăm în ceea ce privește accesul la vaccin la nivel mondial nu rezultă (numai) din zgârcenia anumitor țări, ci prezintă un regim problematic de inovare la nivel mondial în materie de medicamente. Țările bogate au alocat fonduri publice pentru dezvoltarea vaccinurilor. Chiar și în cazul Pfizer, care a negat participarea banilor publici la dezvoltarea vaccinurilor sale, [rapoartele](#) arată că acele companii partenere ale sale alături de care a dezvoltat vaccinul, au primit fonduri publice. Participarea țărilor bogate la dezvoltarea vaccinurilor le permite să ceară „prețuri mai bune”, dar nu le refuză companiilor private dreptul de a profita de vaccinuri. În consecință, conform normelor actuale și în ciuda necesității urgente de a vaccina populația Africii de Sud pentru a opri răspândirea bolii și a noilor sale variante, Africa de Sud a trebuit să plătească de aproape [2.5 ori mai mult](#) decât majoritatea țărilor europene pentru doze din vaccinul Oxford-AstraZeneca pentru COVID-19.

Participarea fondurilor publice nu a împiedicat producătorii privați de vaccinuri să solicite clauze de confidențialitate, precum și reforme legale pentru a-i proteja de procese dacă dozele lor împotriva COVID-19 provoacă efecte secundare neașteptate. Nevoia de vaccinuri și lipsa unei conduceri globale pentru a impune anumite condiții minime în comerțul cu vaccinuri COVID-19, au dat o putere enormă producătorilor de vaccinuri. Aceștia pot întârzia sau bloca negocierile cu țările care au nevoie de vaccinuri, astfel, un acces întârziat la acestea poate contribui în cele din urmă la mai multe decese și la dezvoltarea (și răspândirea) noilor variante ale virusului.

Un exemplu este Peru și negocierile sale eșuate cu Pfizer. Peru se numără printre țările cu cea mai ridicată rată de incidență și mortalitate COVID-19 din America Latină și Caraibe, dar și la nivel global. Până în ianuarie 2021, când țara se confrunta cu începutul celui de-al doilea val, sistemul de sănătate se prăbușise deja. În 2020, guvernul peruvian începuse negocieri cu Pfizer, însă a refuzat să accepte unele dintre clauzele impuse de companie referitoare la non-răspundere. În consecință, în ciuda impactului devastator al COVID-19 în țară, Pfizer a plasat Peru în josul listei. La fel ca în cazul Africii de Sud și al prețului vaccinurilor, acest lucru a fost făcut cu impunitate totală; producătorii de vaccinuri impun regulile și decid astfel cine va avea acces și la ce preț, în mijlocul unei urgențe globale.

> Accesul la vaccinuri și dreptul la sănătate

Accesul la medicamente precum vaccinurile este unul dintre elementele fundamentale pentru realizarea deplină a dreptului fiecăruia la cel mai înalt standard realizabil de sănătate fizică și mentală. Inovațiile în medicină și accesul la această inovație constituie un element cheie al accesului la medicamente și, în consecință, legile și reglementările care controlează accesul la inovația în medicină sunt elemente centrale ale politicilor naționale de sănătate. Pandemia COVID-19 a dezvăluit lipsa unei conduceri globale și slăbiciunea statelor în impunerea unor condiții producătorilor de bunuri valoroase, precum și limitele schemelor actuale de inovare medicală. Alocarea fondurilor publice către companiile private nu este în mod clar suficientă pentru a garanta accesul universal la medicamente. ■

Adresă de corespondență: Camila Gianella <gianella.c@pucp.edu.pe>

> Perpetuarea fragmentării

relației dintre creditori și debitori

de **Christina Laskaridis**, The Open University, Marea Britanie

| Ilustrație realizată de Arbu.

Tările bogate combat recesiunea economică prin cheltuieli finanțate prin datorii și stimulente economice, în timp ce țările cu venituri mici și medii din Sudul global sunt prinse într-o capcană în plină desfășurare a datoriilor. Moștenirile colonialismului și geografiile trecute ale datoriilor suverane din Sudul global sunt consolidate în timpul perioadei COVID, cu abordări de lungă durată ale împrumuturilor internaționale care promovează interesele creditorilor în fața ameliorării datoriilor.

> Inegalitatea nord-sud și finanțarea datoriei globale

David Graeber a fost printre cei care au expus modul în care datoria este eficientă pentru a ascunde relații istorice de dependență și relațiile de inegalitate a puterilor. A susținut, de nenumărate ori, că relațiile de violență reformulate în limbajul datoriilor au efectul imediat de a-l face pe cel aflat în poziția mai slabă să pară că a greșit. Împrumuturile internaționale au fost parte a proiectelor coloniale, iar dificultățile de rambursare au generat conflicte între creditori și debitori. Aceste conflicte au dus la mecanisme directe de supraveghere externă și la interferențe militare, dar s-a întâmplat frecvent ca debitorii să suspende cu succes plățile și să împiedice colectarea datoriilor. Recent, inegalitățile globale în ceea ce privește datoriile internaționale au fost

explorate prin prisma neocolonialismului și a financiarizării. Financiarizarea subordonată caracterizează relațiile inegale dintre datorii, punând constrângeri structurale dezvoltării, constrângeri care decurg din a fi într-o poziție subordonată față de un nucleu.

Un aspect al acestui lucru se referă la sistemul monetar și financiar internațional. După cum afirmă Keynes și, ulterior, mulți post-keynesieni, preferința de lichiditate relevă o ierarhie a activelor financiare care devine cea mai evidentă în economia internațională în condiții de incertitudine și instabilitate. Avertismentele cu privire la viitoarele capcane ale datoriilor au fost prezente până în ajunul izbucnirii pandemiei. Ani de politică monetară slabă în SUA, născută dintr-un răspuns la o criză din Nordul global, alături de acțiunile firmelor financiare, au creat o creștere a lichidității globale, cu efecte secundare pentru actuala criză a datoriilor. Acest lucru a condus la o căutare globală a productivității în lumea în curs de dezvoltare, care a dus la rândul ei la schimbarea peisajului pentru creditori în multe țări cu venituri mici și medii mici, cu acces și costuri de finanțare foarte inegale pentru țările cu venituri mici și medii. Aceasta a construit o vulnerabilitate structurală la „riscul de piață”, capacitatea unei țări de a se finanța și de a se refinanța, devenind extrem de dependentă de factori care nu depind de controlul său. La acest lucru se adaugă și îngrijorarea de lungă durată a volatilității valutare care rezultă din dependența de mărfuri.

>>

Problemele de rambursare a datoriilor se nasc din constrângerile de dezvoltare și din structurile globale de producție, ele însele produse din trecuturile coloniale, și mai puțin din explicația adesea auzită despre gestionarea deficitară internă a finanțelor publice. Un alt aspect al acestui lucru se referă la eșecurile instituționale înrădăcinate cu privire la modul în care sunt abordate crizele datoriilor. Când apar probleme de rambursare a datoriilor, țările se confruntă cu un amalgam de forumuri ale creditorilor, medii juridice disparate, excludere de pe piețele de capital și litigii ale creditorilor de risc. În același timp, ele sunt obligate să abandoneze planurile de dezvoltare. Acest lucru este în concordanță cu programele contractuale ale FMI care nu reușesc să ofere soluții echitabile și de lungă durată la problemele datoriilor, slăbind capacitatea unui stat de a proteja populațiile vulnerabile. Așa cum este recunoscut pe scară largă, crizele datoriilor sunt tratate în moduri caracterizate prin „prea puțin, prea târziu”, nereușind frecvent să restabilească sustenabilitatea datoriilor la un cost social mare pentru țara debitoare.

> Impactul COVID-19 asupra datoriilor

Odată cu apariția pandemiei, inegalitățile de lungă durată din economia globală au fost expuse și exacerbate. Pe lângă întreruperile comerțului, percepute de țări ca fiind o sursă de schimb valutar, și scăderea prețurilor cheie ale mărfurilor determinate pe piețele financiare, inversarea fluxului de capital în primăvara anului 2020 a fost cea mai mare înregistrată vreodată. Acest lucru a dus la o depreciere a monedelor țărilor, ceea ce a făcut ca povara rambursărilor datoriilor în valută să fie mai mare. Lipsa accesului la valută în timpul unei crize reflectă integrarea inegală și poziția subordonată în economia internațională, creând o capacitate inegală de răspuns. Deși acest lucru este cel mai evident în scalele semnificativ diferite ale măsurilor de sprijin fiscal între grupurile de venituri, accesul asimetric la lichiditatea necesară este întărit de acțiunile întreprinse de actorii puternici.

Doar unele dintre cele mai mari țări au acces la liniile extinse de schimb de dolari, inaugurate de Banca Federală a Rezervei SUA. Acordurile de finanțare regională au fost în mare parte inactive, lăsând principalul răspuns din partea politicilor sociale la problemele referitoare la datoriile globale să provină din G20 și din cadrul Fondului Monetar Internațional (FMI). Cu toate acestea, în ciuda estimărilor de 2,5 trilioane de dolari necesare pentru finanțarea necondiționată și fără datorii, alături de o anulare a datoriilor estimate de 1 trilion de dolari în rândul grupurilor de venituri și revizuirea cu mult timp în urmă a arhitecturii datoriilor, răspunsul s-a bazat pe un acces sporit la împrumuturi scumpe între regiuni și grupurile de venituri, adesea către țări care se confruntă deja cu dificultăți de rambursare a datoriilor. Unele dintre aceste țări cheltuiesc deja sume din veniturile publice în vederea datoriei, sume care sunt cu câteva ordine de mărime mai mari decât cele cheltuite pentru asistență medicală. Împrumuturile FMI și amânarea temporară a serviciului bilateral al datoriilor prin inițiativa de suspendare a serviciului datoriei (ISSD),

înființată de G20 în aprilie 2020, înrăutățesc problemele existente privind datoriile. De asemenea, se presupune că ele că vor duce la ani de viitoare austeritate, permițându-le în același timp indirect creditorilor non-participativi, privați și multilaterali, să fie ramburși. Aspectul voluntar al ISSD înseamnă că reducerea datoriei este parțială și favorabilă creditorilor non-participativi, iar livrarea valutei este una costisitoare și mult mai puțină decât este necesar. Cadrul comun stabilit în noiembrie 2020 pentru a aborda restructurarea reflectă aceste eșecuri instituționale cunoscute.

> O arhitectură distorsionată a datoriilor internaționale

Pandemia scoate în evidență incapacitatea mult-cunoscută a arhitecturii datoriilor internaționale existente de a administra întregul univers al creditorilor, de a preveni problemele de acțiune colectivă, de a asigura echitatea între creditori și, cel mai important, de a se asigura că dificultățile de rambursare a datoriilor sunt tratate rapid, transparent, independent și cuprinzător într-un mod care să minimizeze impactul asupra populațiilor din țările în criză a datoriilor. Este important să ne amintim că abordarea existentă este rezultatul încercărilor persistente ale creditorilor de a administra criza datoriilor în funcție de interesele lor, refuzând în mod repetat propunerile și încercările de a o aborda în modurile propuse de țările cu venituri mici și medii. Un element esențial al acestui sistem îl reprezintă programele de austeritate ale Băncii Mondiale și ale FMI care duc frecvent la un impact negativ asupra drepturilor omului și care se bazează pe un proces de aprobare a împrumuturilor ce etichetează datoriile drept „durabile”, exacerbând poverile datoriilor, subestimând amploarea problemei și subminând nevoia de relaxare. În tot acest timp, pe măsură ce clopotele stimulului continuu răsună puternic în anumite țări cu venituri mari, răspunsul la problemele datoriei globale se bazează pe ideea conform căreia creșterea va reveni la nivelurile pre-pandemice și țările vor îmbrățișa o pandemie de austeritate fiscală după cheltuielile cu deficit tranzitoriu, alături de abandonarea investițiilor și cheltuielile sociale necesare pentru a reduce cheltuielile guvernamentale.

Condiționalitatea și austeritatea FMI înrăutățesc perspectivele de creștere, au un impact devastator asupra sănătății, inegalității și sărăciei și un istoric neplăcut al rambursării datoriilor. În timp ce acest lucru reproduce infrastructuri socio-economice slab finanțate și subrezite, întărește și lipsa de legitimitate cu care se confruntă aceste instituții. Răspunsul a evidențiat, încă o dată, că procesele instituționale întăresc elemente istorice de integrare în economia internațională. Procesul de aprobare a împrumutului este simptomatic unei puteri inegale între debitori și creditori, evidențiind politica de cunoaștere a cine decide ce poate și ce nu poate fi plătit. Acesta permite creditorilor să dea prioritate costului restructurării datoriilor în fața celui legat de eșecul de a restructura datoria pentru a atenua situația debitorilor. ■

Adresă de corespondență: Christina Laskaridis <christina.laskaridis@open.ac.uk>

> Provocări pentru reducerea

sărăciei și a inegalităților în Africa

de **Luckystar Miyandazi**, specialist în cadrul programului „Inspectori Fiscali fără Frontiere” și coordonatoare pentru Africa, Centrul financiar al PNUD Africa, Africa de Sud

Chiar înainte ca pandemia de coronavirus să se răspândească global în martie 2020, inegalitățile globale măsurate de majoritatea indicatorilor erau în creștere de zeci de ani. Pandemia COVID-19 și consecințele sale fără precedent în aproape toate domeniile vieții, așa cum știam, nu au făcut decât să exacerbeze aspectele multidimensionale ale inegalității datorate diferențelor de naționalitate, vârstă, sex, rasă, origine națională sau etnică, religie, statut economic, alături de alte dimensiuni.

> Decăderea sărăciei și a inegalităților

Deși ratele de prevalență și mortalitate ale COVID-19 sunt încă scăzute în Africa, continentul este acum provocat să se recupereze din cauza datoriei severe și a crizei financiare agravate de pandemie. Acest lucru subminează în special mișcările anterioare ale Africii către realizarea celor 17 Obiective de Dezvoltare Durabilă (ODD) în domenii precum îmbunătățirea îngrijirii sănătății, educație și accesul la alimente. Mai important, subminează recunoașterea din ODD, adoptată de toate statele membre ale Organizației Națiunilor Unite în 2015, și anume că eradicarea sărăciei necesită reducerea inegalității. La nivel continental, aspirațiile Africii în cadrul Agendei 2063, mai exact viziunea transformatoare pe termen lung a continentului de a încuraja dezvoltarea și creșterea economică durabilă și incluzivă, prioritizează, de asemenea, încetarea sărăciei și a inegalităților. Astfel, inegalitatea este strâns legată de dezvoltare și creștere economică, devenind o problemă politică majoră la nivel global.

Din nefericire, un raport al Organizației Națiunilor Unite prezice că Africa subsahariană va înregistra cea mai mare creștere a sărăciei extreme în 2020, cu încă 26 de milioane de oameni care trăiesc sub pragul sărăciei internaționale din cauza pandemiei. Această cifră readuce Africa subsahariană la nivelurile de sărăcie din 2015, ceea ce implică o pierdere de 5 ani de progrese în regiune. Prin urmare, acum mai mult ca oricând, este crucial ca Africa să se concentreze pe îmbunătățirea vieții celor mai săraci și

marginalizați prin crearea unei societăți durabile, drepte și echitabile în toate aspectele vieții.

Pentru multe țări africane, inegalitatea economică – distribuția inegală a veniturilor și a oportunităților între diferite grupuri din societate – este cea mai îngrijorătoare. Chiar și țările africane cu cel mai mare produs intern brut (PIB), precum Nigeria, Africa de Sud, Egipt, Algeria, Maroc și Angola, înregistrează unele dintre cele mai ridicate niveluri de sărăcie și inegalitate.

Țările africane se confruntă cu alte două provocări în încercarea de a reduce inegalitățile și de a investi în creștere și dezvoltare: fluxurile financiare ilicite (FFI) și creșterea crizei datoriei.

> Fluxurile financiare ilicite

FFI-urile sunt bani câștigați ilegal, transferați sau utilizați prin anumite activități comerciale, precum ascunderea proprietăților reale ai companiilor prin intermediul companiilor ilegale; activități criminale organizate precum braconajul, drogurile, traficul de arme și de persoane, furtul de petrol și minerale; și practici corupte care joacă un rol cheie în facilitarea acestor ieșiri. Companiile multinaționale bogate, paradisurile fiscale și persoanele fizice sunt responsabile pentru majoritatea FFI-urilor din cele mai sărace țări din lume. Există o concentrare mai mare de FFI-uri în anumite sectoare, în special în industria extractivă și minieră, care tind să ajungă în țările bogate și dezvoltate, dar și la partenerii comerciali din Africa. Privind înapoi în ultimele două decenii, scandaluri nesfârșite legate de impozite precum Luanda Leaks, Mauritius Leaks, Lux Leaks, Swiss Leaks, Panama Papers și Paradise Papers, printre altele, au expus problema FFI-urilor și au ridicat semne de întrebare de natură publică și politică cu privire la modul în care ele pot fi abordate.

Informațiile disponibile de la Conferința Națiunilor Unite pentru Comerț și Dezvoltare (CNDC) arată că Africa pierde aproximativ 88,6 miliarde de dolari, echivalentul a

„FFI-urile nu sunt o infraționalitate fără victime – ele sunt dăunătoare pentru indivizi și societate”

3,7% din PIB-ul său anual, prin FFI-uri. Aceste ieșiri sunt aproape la fel de mari ca intrările anuale totale referitoare la asistența oficială pentru dezvoltare, combinate cu investițiile străine directe primite de țările africane. Acest lucru arată potențialul Africii de a se dezvolta fără asistență străină dacă ar fi în măsură să readucă banii pierduți prin FFI-uri pentru a investi în dezvoltarea continentului.

Aceștia sunt bani pierduți de un continent care suferă deja de o lipsă de venituri. Prin urmare, FFI-urile nu sunt o „infraționalitate fără victime” – ele sunt dăunătoare pentru indivizi și societate. Au de asemenea un impact izbitor asupra dezvoltării, jucând un rol major în creșterea gradului de inegalitate socio-economică în Africa, și la nivel global prin eliminarea banilor necesari pentru sănătate, educație, infrastructură și alte bunuri și servicii publice.

> Datoria în creștere

Africa se confruntă, de asemenea, cu o criză financiară iminentă cauzată de creșterea problemelor datoriei rezultate din împrumuturile de la creditorii externi publici și privați. Având în vedere existența COVID-19, unele țări africane au solicitat anularea datoriilor și ameliorarea acestora pentru a le ajuta să se recupereze în urma efectelor devastatoare asupra sănătății și economiei pe care pandemia le-a produs.

Cu toate acestea, de exemplu, pentru o țară fără ieșire la mare, bogată în resurse, cum ar fi Zambia, care a obținut statutul de țară cu venit mediu scăzut de abia în 2011, povara puternică în creștere a datoriilor externe și recenta neplată a rambursării datoriilor, în ochii cetățenilor este pusă pe seama managementului necorespunzător al elitei, pe corupție, pe lipsa transparenței și a răspunsurilor politice slabe care se îndreaptă doar către alimentarea ratelor sărăciei și a inegalității. În 2020, Zambia a devenit prima națiune africană care a achitat în avans plata datoriei sale eurobond de 42,5 milioane de dolari. Zambia s-a luptat pentru a-și menține plățile datoriei externe către alte guverne precum China, către instituțiile multilaterale și către creditorii privați externi, inclusiv împrumuturi și obligațiuni. COVID-19 a exacerbat criza umană și economică, copleșind

printre altele, sistemul de sănătate. Sectoarele cheie ale economiei, precum mineritul, agricultura și turismul, au fost afectate negativ de pandemie, ducând la pierderi de locuri de muncă și la rate ridicate ale șomajului. Spațiul fiscal pentru punerea în aplicare a măsurilor care ar putea duce la mai multe investiții în plasele de protecție socială este limitat din cauza datoriei și a multiplelor stimulente fiscale acordate multinaționalelor.

> Nevoia de politici fiscale în sprijinul persoanelor sărace

Mobilizarea resurselor interne (MRI) prin impozitare și politicile fiscale naționale venite în sprijinul persoanelor sărace poate juca un rol cheie în reducerea inegalității economice în multe societăți africane și la nivel global.

Impozitarea joacă un rol cheie și poate afecta egalitatea – de exemplu, prin creșterea veniturilor care sunt apoi cheltuite pentru furnizarea de bunuri și servicii publice atât de necesare, servicii precum educația și asistența medicală publică. Impozitele progresive pot fi folosite ca mijloc de redistribuire a veniturilor, a bogăției și a maximizării bunăstării sociale, reducând astfel disparitățile economice. Impozitele pot fi un instrument social puternic care joacă un rol semnificativ în reglementarea alegerilor și a comportamentului cu implicații asupra rezultatelor sănătății, echității de gen și a mediului. Impozitele sunt, de asemenea, un instrument important pentru reprezentare și responsabilitate, întrucât aplicarea unei alocări fiscale îmbunătățite pentru finanțarea serviciilor publice poate aduce în mod deosebit beneficii persoanelor sărace.

Este clar că impozitul este o resursă esențială pentru realizarea obiectivelor de dezvoltare și poate juca un rol cheie în reducerea inegalității în Africa și la nivel global. Rolul impozitului nu trebuie înțeles ca fiind unidimensional; merge mai departe de finanțarea răspunsului și a recuperării în urma pandemiei, până la construirea unor societăți mai drepte și mai echitabile. ■

Adresă de corespondență: Luckystar Miyandazi <AzreeStar@gmail.com>

> Dezastrele gemene din India

– o agendă neterminată

de **E. Venkat Ramnaya** și **Viha Emandi**, Youth For Action, India

Consecințele dezastrelor de mediu îi afectează în primul rând pe cei care deja suferă în mod disproporționat de pandemie. De exemplu, Spitalul General Osmania din Hyderabad pentru pacienții cu coronavirus din India, a fost inundat în 2020 din cauza ploilor abundente. Foto credit: Twitter.

Dacă și când pandemia va dispărea, viața va fi departe de normal. Pierderea de oameni, mijloace de trai și proprietate va fi enormă, așa cum s-a dovedit în India, când oamenii s-au confruntat cu dezastrele gemene: COVID-19 și inundațiile. În 2020, în mijlocul COVID-19, India s-a confruntat cu furia naturii atunci când au avut loc ploi abundente și cicloni în mai multe state, ceea ce a dus la pierderea mijloacelor de trai, la pierderea recoltelor și la pierderea de vieți umane. Acest lucru a multiplicat impactul asupra a milioane de migranți care s-au întors în satele lor în urma COVID-19 și nu și-au putut asigura un trai decent. Operațiunile de ajutorare ale guvernului și ale organizațiilor societății civile nu au fost adecvate pentru a face față unor astfel de dezastre gigantice. Natura a tras în cele din urmă covorul de sub picioarele noastre. COVID-19 este, fără îndoială, o catastrofă de sănătate publică și solicită investiții sporite în sănătatea publică. Dar, fundamental, pandemia reflectă dezechilibrul ecologic. Dovezile arată că pierderea biodiversității și incursiunile umane din ce în ce mai mari în lumea naturală au contribuit în mare măsură la izbucnirea și răspândirea bolilor epidemice precum COVID-19. Înțelegerea ecologiei și evaluarea schimbărilor de mediu vor fi esențiale pentru identificarea potențialelor pandemii viitoare. COVID-19 întărește, de asemenea, necesitatea de a acorda o atenție mult mai mare

bioștiințelor care stau la baza agriculturii, sănătății și a mediului.

> Carantina și migrația inversă

În India, comunitățile vulnerabile de migranți, în special femeile și copiii, au trebuit să se confrunte cu mai multe tipuri de stres psihologic și economic. Se știe că majoritatea femeilor lucrează în sectorul informal al economiei; când a avut loc migrația inversă, multe femei nu au putut găsi niciun loc de muncă în satul lor odată ce s-au întors din orașe ca urmare a carantinării acestora. Acest lucru a contribuit la depresia femeilor, la disperarea și incertitudinea economică. În aceeași perioadă, a fost raportată o creștere de 100% a plângerilor de violență domestică, în timp ce femeile nu au putut primi asistență socială din partea instituțiilor sociale. Contactul limitat cu familia naturală din cauza accesului marginal la telefoane inteligente și a indisponibilității sprijinului formal au contribuit la creșterea anxietății și a comportamentului suicidar în rândul femeilor. Un număr ridicat de fete și tinere adolescente au sunat la 1098, un centru de asistență pentru copii în vederea protecției împotriva abuzurilor fizice și mentale. Instituțiile de îngrijire a sănătății nu au putut aborda alte probleme decât COVID-19, iar femeile sărace au trebuit să se bazeze pe propriile mijloace, cheltuind sume mari

>>

de bani atât pentru tratamentul COVID, cât și pentru a da naștere. Subnutriția în rândul femeilor și a copiilor a fost agresivă, deoarece ajutorul guvernului nu a fost adecvat, iar închiderea școlilor a însemnat lipsa mesei de prânz pe care copiii o primeau din partea școlii. Înfometarea parțială a familiilor era vizibilă, absența locurilor de muncă ducând la epuizarea micilor economii pentru supraviețuire.

> Inundații

Chiar și în zonele urbane, precum orașul Hyderabad, populația vulnerabilă din mahalalele și așezările minuscule a trebuit să-și abandoneze casele în timp ce acestea erau inundate. Multe dintre aceste comunități sărace și-au pierdut locurile de muncă și articolele de uz casnic și au trebuit să se mute temporar în locații noi, suportând astfel un nou stres fizic, psihologic și economic. Inundațiile sunt rezultatul unei planificări defectuoase, prin promovarea construcției pe canalele de drenaj și pe rezervoarele de apă, reducând în continuare capacitatea de transport a mediului urban. Mai mult, seria de ciclone și inundații care a avut loc în India începând cu 2014 este rezultatul atât al emisiilor antropice nu numai în India, ci și în alte părți ale lumii, precum și al activităților de dezvoltare neplanificate din țară. De exemplu, inundațiile masive ale râului Kosi din estul statului Bihar în august 2014 au fost rezultatul precipitațiilor abundente din Nepal, de unde provine râul, și a eliberării a aproximativ 793 litri de apă pe secundă acolo. Inundarea rezultată a terasamentelor Kosi a afectat aproximativ 225.000 de oameni, care și-au pierdut recoltele, animalele, bunurile sau chiar viața.

> Guvernele trebuie să acționeze

A sosit momentul ca specialiștii în politici publice să ia atitudine față de situația schimbărilor climatice și să lucreze în mod colectiv pentru restabilirea ecologiei și a mediului. Sperăm că SUA va avea un nou angajament în acest sens sub conducerea președintelui Biden. La cel de-al cincisprezecelea summit G20 din noiembrie 2020, prim-ministrul indian a cerut crearea unui nou indice global

pentru lumea post-COVID, care să încorporeze un accent puternic pe respectarea naturii cu spiritul de tutelă al „Mamei Pământ”. Un alt element ar fi crearea unui amplu grup de experți, care să se asigure că tehnologia ajunge la toate segmentele societății și care să asigure, mai important, „transparența în guvernare”. Înființarea coaliției pentru infrastructura rezistentă la dezastre (CIRD) cu 18 țări și patru organizații internaționale ca membri va da infrastructurii deja deteriorate în timpul dezastrelor naturale atenția pe care nu a primit-o până acum. Va fi deosebit de important pentru salvarea de vieți și mijloace de trai în țările mai sărace afectate în mod disproporționat de dezastre.

Politicile globale pot necesita timp, dar calea de urmat în India ar trebui să fie redefinirea conceptului de „prag al sărăciei” și îmbunătățirea eforturilor pentru realizarea unui „indice de abilitare” (eng. empowerment index). Acest indice ar include îndeplinirea a opt nevoi fundamentale de bază: îngrijirea sănătății, salubritatea, locuințele, nutriția de bază, energia curată, educația, apa potabilă sigură și securitatea socială. Sectorul corporativ trebuie să sprijine guvernul în realizarea acestor nevoi de bază; mai degrabă decât să se grăbească să câștige contracte pentru dezvoltarea vaccinului, companiile ar trebui să lucreze pentru dezvoltarea durabilă în vederea producerii de rezultate calitative, astfel încât accesul la vaccin să poată fi „primul drept” al populației vulnerabile. Fondurile de responsabilitate socială corporativă (RSC) trebuie utilizate pentru a îmbunătăți infrastructura de sănătate, accesul la vaccinuri și adoptarea la activitățile de atenuare atât pentru COVID-19, cât și pentru schimbările climatice. Guvernul indian trebuie să își mărească bugetul pentru sănătate de la 1% actual, la cel puțin 5% din PIB pentru a face față provocărilor din domeniul sănătății post-COVID-19. În cuvintele femeilor membre ale grupurilor de într-ajutorare cu care lucrează organizația noastră, guvernul trebuie să le ofere „un loc sigur în care să locuiască, un acces mai bun la nevoile de bază și inițierea unor măsuri de urgență pentru a-și îndeplini necesitățile fundamentale imediate”. ■

Adrese de corespondență:

E. Venkat Ramnaya <vedvon@yahoo.co.in>

Viha Emandi <viha.emandi@gmail.com>

> Economia fundamentală

ca o cheie către reînnoire socială

de **Julie Froud**, Universitatea din Manchester, Marea Britanie, pentru Colectivul Economiei de Fond

Recunoștința față de așa-numiții „lucrători esențiali” a fost adesea exprimată în timpul crizei de coronavirus, în timp ce este evident că majoritatea dintre ei sunt prost plătiți și lucrează în situații precare, precum și expuși la noi riscuri legate de muncă din cauza COVID-19.

Foto credit: [Flickr/Creative Commons](#).

Pandemia actuală oferă un memento exact al importanței pe care o are economia fundamentală – acele bunuri și servicii consumate zilnic care fac posibilă o viață sigură și civilizată. Acestea includ infrastructuri de conducte și rețele de cabluri prin care sunt livrate utilitățile, comunicațiile și stocurile de mâncare, dar și serviciile providențiale¹ de sănătate, îngrijire, educație și de sprijin al veniturilor². Există o tendință ca acestea să fie considerate garantate, atât serviciile cât și cei care le furnizează fiind subestimați, până când o perturbare serioasă creează inconveniențe sau amenințări majore. În timpul pandemiei de COVID-19, mulți cetățeni au conștientizat că sistemele de distribuție a hranei sunt precare, la fel cum o secetă ori o întrerupere a curentului electric ne amintește de dependența noastră de electricitate continuă ori de apă. Pandemia ne-a dat termeni precum „muncitori cheie” sau „muncitori esențiali”, acei oameni care au continuat să „meargă la muncă” în timpul crizei, pentru a se asigura că infrastructurile necesare zilnic sunt menținute. În același timp, este evident faptul că mulți dintre acești muncitori esențiali sunt prost plătiți și în situații precare, dar și expuși la riscuri profesionale nou-apărute ca urmare a COVID-19.

Dincolo de acest memento binevenit al naturii critice al economiei fundamentale, această criză accentuează importanța organizării colective, furnizării și, în anumite cazuri, a consumului. Chiar și cei cu venituri mari sunt dependenți de calitatea sistemelor de transport sau de serviciile de terapie intensivă din spitale; un venit personal mare nu poate garanta un semnal Wi-Fi bun, nici aer curat ori parcuri publice de o calitate bună. În mod similar, siguranța noastră individuală depinde de calitatea și proporția serviciilor de sănătate de pe întreg globul în timpul unei pandemii. Toate acestea întăresc limitele măsurilor standard de progres economic (precum PIB pe cap de locuitor), care nu reușesc să surprindă gama diferitelor valori care contribuie la o viață bună, și adesea nu recompensează în mod adecvat pe cei care fac muncă esențială.

> Reînnoirea furnizării și a infrastructurii

Recunoașterea importanței acestor servicii materiale și providențiale necesită o gândire clară legată de oportunitatea oferită de momentul prezent. Pe scurt, este o

>>

provocare duală de a securiza o bunăstare îmbunătățită a generațiilor prezente și viitoare printr-o politică și un accent politic pus pe economia fundamentală. Deficiențele furnizării privind serviciile de bază au fost făcute publice în multe țări chiar înainte de COVID-19, prin diverse combinații de sub-investiții, privatizări, marketizări și financiarizare. Infrastructura care pur și simplu se prăbușește, serviciile de îngrijire subfinanțate în societăți îmbătrânite, „deșerturile alimentare” unde cetățenii nu pot accesa cu ușurință mâncare proaspătă de calitate bună – toate acestea sunt exemple de eșecuri ale aprovizionării de bază, unde îmbunătățirile ar crește bunăstarea cetățenilor.

În multe cazuri, reînnoirea fundamentală pentru bunăstarea generațiilor prezente necesită resurse financiare adiționale atât pentru finanțarea capitalului, cât și a veniturilor. Chiar și în țări bogate precum Germania, deteriorarea infrastructurilor de transport și educație au făcut subiectul unor [dezbatere intense](#). Cu toate acestea, doar investițiile singure nu vor rezolva problemele care sunt o consecință a modului în care sunt organizate și furnizate serviciile. Acest lucru înseamnă că refacerea ar trebui să acopere reformele a ceea ce sunt numite, de multe ori, modele de afaceri disfuncționale. De exemplu, un sistem de îngrijire subfinanțat are nevoie de mai multe resurse pentru a răspunde nevoilor sociale și la cele legate de sănătate ale unui grup care crește constant, precum un grup de oameni în vârstă ori de indivizi vulnerabili. Cu toate acestea, dacă furnizorii de îngrijire sunt deținuți de firme cu capital privat sau alte forme de proprietate extractivă, resursele auxiliare ar putea fi direcționate către profituri mai mari și nu către angajarea mai multor muncitori ori pentru îmbunătățirea serviciilor de îngrijire. Sau, dacă serviciile de îngrijire sunt organizate de afaceri birocratice mari cu puține informații de la beneficiarii acestor servicii, resursele adiționale ar trebui combinate cu reforme care să localizeze aprovizionarea și să dea o voce mai puternică părților interesate.

În timpul în care are loc îmbunătățirea serviciilor pentru cetățeni prin reconstrucția infrastructurii și a serviciilor, provocarea politică a reînnoirii fundamentale include abordarea crizelor climatice și naturale pentru a putea asigura și bunăstarea generațiilor viitoare³. De exemplu, pentru atingerea obiectivului de emisii 0 va fi nevoie de contribuții semnificative din partea activităților de economie fundamentală precum locuirea, transportul și mâncarea⁴. Cum acestea sunt esențiale, reducerea emisiilor va rezulta nu din abținere, ci din schimbările legate de modul de producție și de consum, susținute de

noi reglementări și schimbări de comportament. Acestea pot include tehnici de construcție diferite și adaptare a clădirilor existente astfel încât să fie mai eficiente din punct de vedere energetic, schimbări în compoziția alimentelor consumate și înlocuirea vehiculelor private cu călătorii active și transport public.

> Un rol clar al statului

Este un rol clar al statului în aceste procese de reînnoire. Nu este doar cazul în care multe dintre aceste servicii de bază sunt furnizate și/ sau finanțate de stat într-o oarecare măsură, dar și faptul că cetățenia socială, facilitată de accesul la aceste infrastructuri din viața zilnică, are nevoie de un stat care să fie responsabil și receptiv. Multe dintre infrastructurile fundamentale originale precum sistemele de apă și canalizare, cablurile de electricitate sau spitalele publice au fost distribuite prin planificare și inginerie bazate pe un sistem de sus în jos. Reînnoirea și furnizarea unor infrastructuri noi trebuie să ofere un rol mult mai puternic participării cetățenești, în special acolo unde au loc compromisuri (precum abordarea schimbării climatice sau lucrul cu diverse bugete) ori unde comunitățile sau organizațiile locale, prin expertiza lor, deja înțeleg cum să îmbunătățească rezultatele sociale, precum sunt cele legate de sănătatea publică.

Reînnoirea economiei fundamentale este o pre-condiție importantă a altor politici care promovează un venit de bază universal ori servicii de bază universale. Oferind doar bani cetățenilor nu va asigura bunăstarea; calitatea vieții depinde de accesul la servicii oferite colectiv, servicii precum sănătate, internet, locuințe sociale, transport public integrat și accesibil, dar și spații verzi. Dacă va fi o moștenire semnificativă a acestei pandemii, ar trebui să includă o reînnoire a economiei fundamentale, o reînnoire care să îmbunătățească condițiile de trai într-un mod sustenabil din punct de vedere social și ecologic. ■

Adresă de corespondență: Julie Froud <julie.froud@manchester.ac.uk>

1. Termenul providențial este folosit aici cu sensul de asigurator, de furnizor pentru nevoi viitoare. Termenul are un ecou în societățile providențiale, care au fost întemeiate pentru a le permite oamenilor să economisească pentru a plăti costurile legate de boală ori alte situații, în viitor. Termenul acoperă serviciile publice și de ajutor social.

2. Pentru mai multe informații, vizitați: <https://foundationaleconomy.com/introduction/>.

3. Pentru mai multe informații, vizitați: <https://foundationaleconomycom.files.wordpress.com/2021/01/fe-wp8-meeting-social-needs-on-a-damaged-planet.pdf>.

4. De exemplu, Institutul Stockholm estimează că 59% din amprenta ecologică din Țara Galilor poate fi atribuită consumului de alimente (28%), locuirii (20%) și transportului (11%) <https://gov.wales/sites/default/files/publications/2019-04/ecological-and-carbon-foot-print-of-wales-report.pdf>.

> Statul și economiile potrivite pentru viitor

de **Andreas Novy** și **Richard Bärnthaler**, Universitatea de Economie și Afaceri din Viena, Austria

Faptul că trăim timpuri foarte tulburi este un fapt acceptat pe scară largă. Întrebarea nu mai este dacă vor avea loc schimbări profunde în secolul XXI, ci *cum* vor avea loc aceste transformări – într-un mod haotic, așa cum se întâmplă în prezent cu pandemia, sau organizate/ configurate colectiv. Cea din urmă depinde de două premise obligatorii: regândirea economiei și consolidarea instituțiilor publice și democratice.

> Limitele gândirii economice a secolului XX

În ultimele decenii, gândirea liberală de piață, deja dominantă în secolul al XIX-lea, a renăscut. Criticată des ca neoliberalism, a cucerit gândirea politică și a acționat mult, dincolo de elaborarea politicilor de dreapta. Punctele forte ale pieței în creșterea (eco-)eficienței și a optimizării alocării resurselor insuficiente au devenit o dogmă, disciplinând curentele principale din UE și SUA. Totuși, optimizarea piețelor nu va fi suficientă pentru a ne ține în granițele planetare – nu doar deoarece creșterea verde (care, în absența unei decuplări complete între creșterea economică și presiunea mediului, nu este de fapt, deloc verde) are tendința de a compensa câștigurile eficienței și consumul crescut, dar și pentru că liberalismul de piață ignoră rutinele, practicile și obiceiurile nesustenabile predominante. Există o încredere aproape religioasă în puterea consumatorilor raționali și bine informați de a „rezolva” criza climatică prin alegeri individuale de piață. Această prioritate dată soluțiilor pieței nu doar întărește accesul inegal la consum, dar este și o amenințare la adresa democrației. În liberalismul pieței, statul nu este nici slab, nici restricționat la „laissez-faire”, ci are un mandat puternic să impună contracte și să protejeze drepturile de proprietate privată. Cu toate acestea, într-o lume în care drepturile de proprietate sunt concentrate în corporații, statul liberal de piață a creat structuri de putere noi, nedemocratice și foarte inegale. Corporațiile multinaționale au devenit factori de decizie și legiuitori globali, având capacitatea de a externaliza costuri în societate și de a traduce această externalizare în valoarea acționariatului privat.

După cel de-al Doilea Război Mondial, în Nordul global și în statele dezvoltate din Sudul global, a apărut o „înțelegere postbelică” bazată pe capitalismul bunăstării. Furnizarea infrastructurii a fost considerată o îndatorire fundamentală pentru autoritățile publice: de la accesul la

sănătate și educație, la municipalizarea și naționalizarea furnizării de energie, locuire și mobilitate. Un repertoriu mai mare de instrumente – intervenții macro-economice, limite puse obiectivelor pieței și măsuri de redistribuire – a avut ca rezultat instituții economice multiple, care au facilitat prosperitatea în Europa de Vest și America de Nord, precum și dezvoltarea națională în Sudul global. În vreme ce la sfârșitul secolului XX, această înțelegere economică a suferit contracarări severe în domeniul academic și al politicilor publice, a reușit să își recâștige influența în urma Marii Crize Financiare din 2008. Versiunea secolului XXI a capitalismului bunăstării reflectă o abordare pragmatică a transformărilor social-ecologice, promovând modernizarea ecologică și recunoscând un rol mai activ al statului în inovație și politici industriale, dar ignorând modul în care cerințele de profit, creștere și consumerismul structurează chiar modurile în care producem și trăim. Ca o consecință, inegalitatea rămâne ridicată și catastrofa climatică e în creștere. Mai mult, eficacitatea „statului normativ al bunăstării” organizat teritorial, a fost slăbită de o economie din ce în ce mai deteritorializată, îngăduind corporațiilor multinaționale să evite legislațiile naționale și să adune avere.

> Un cadru emergent

Date fiind crizele în creștere, a apărut un al treilea curent incipient de gândire economică. Acesta preia idei de la Marx, Keynes, Braudel, din economia feministă și din Colectivul Economiei de Fond, pentru a distinge între: (i) zonele economiei fundamentale din activitățile zilnice, inclusiv furnizările existențiale și locale, dar și serviciile de îngrijire neplătite; (ii) economia de piață producătoare de valoare, inclusiv aprovizionarea locală non-esențială și activități orientate către export; și (iii) economie rentieră consumatoare de valoare. Modul în care Karl Polanyi înțelege economia ca pe un sistem care organizează traiul este cel mai potrivit pentru a face față provocărilor transformărilor social-ecologice, subliniind nevoia de extindere și întărire a economiei fundamentale (prioritatea de top), precum și aprovizionarea locală non-esențială (a doua prioritate), convertirea economiei de piață orientată către export și micșorarea economiei rentiere.

În vreme ce recunoașterea faptului că o viață bună între limitele planetare poate fi actualizată printr-o tranziție la moduri de producție și de trai post-capitaliste, acestei abordări

„Strategii eficiente pentru a întări o economie potrivită viitorului necesită continuarea unor forme de autodeterminare teritorializate interconectate prin împuternicirea unei diversități de spații de politici încâlcite, dar adecvate printr-o deglobalizare economică selectivă”

Îi lipsește strategia prin care să introducă schimbările necesare într-un mod democratic. Unii susținători tind să respingă statul și să privilegieze mișcările de bază și activismul societății civile, întărind astfel curentul liberal de piață împotriva statului și fatalismul politic, combinând elaborarea politicilor post-politice principale ale ultimelor decenii cu agentitatea statului în general. Totuși, creșterea numărului de guverne autoritare demonstrează puterea potențială a instituțiilor de stat. În vreme ce niciuna, fie că vorbim de Brazilia, India sau China contemporane nu sunt modele de urmat, ele arată posibilitățile inerente în stat ca entitate de jurisdicție cu granițe cu suveranitate teritorializată: fie că este *stat-municipal*, *stat-națiune* sau *stat-european*. Ignorarea potențialului care există în dreptul exclusiv al statelor asupra legiferării legitime nu este doar un lucru naiv și periculos, dar, mai presus de toate, rămâne prins în jocuri de nișă cu prețul unor proiecte opuse hegemoniei.

> Nevoia pentru instituții de stat non-capitaliste

Strategii eficiente pentru a întări o economie potrivită viitorului necesită continuarea unor forme de autodeterminare teritorializate interconectate prin împuternicirea unei diversități de spații de politici încâlcite, dar adecvate printr-o deglobalizare economică selectivă – de exemplu orașul, regiunea, națiunea și chiar mai mult decât atât. Statele, guvernând un teritoriu prin instituții democratice și publice, nu trebuie nici reduse la state-națiune, dar nici la birocrății centralizate. Formele statale inovative vor trebui să fie mai descentralizate, împuternicind și protejând instituțiile intermediare precum și sferele non-comodate autogestionate de viață și muncă. Cu toate acestea, o economie politică analitică ar accentua limitele unei agentități atât de progresive a statului în capitalism, insistând pe faptul că statul în capitalism este un stat capitalist.

Suntem de acord că instituțiile de stat publice și democratice pot doar prospera în sisteme economice dincolo de capitalism. Totuși, cum zone non-capitaliste au existat mereu în interiorul capitalismului, și astfel de instituții de stat non-capitaliste pot exista în capitalism:

fie ele cooperative, companii municipale sau sisteme publice de pensii. Și cum capitalismul este dependent de zone de economie fundamentală (în special îngrijire și infrastructură), instituțiile de stat non-capitaliste susțin legitimitatea și eficiența capitalismului. Deoarece capitalismul depinde de propria sa negare, agentitatea statului poate consolida zonele de economie fundamentală care dau posibilitatea unei vieți civilizate pentru toți locuitorii. Accesul incluziv la sisteme colective de furnizare la un preț convenabil (îngrijire, sănătate, educație, locuire, mobilitate) poate fi combinat cu excluderea opțiunilor nesustenabile (precum interzicerea zborurilor pe distanțe scurte) și direcționarea investițiilor către activități economice sustenabile (precum subvenții, investiții directe, taxare, licențe sociale, programe de recalificare) pentru a asigura universalizabilitatea social-ecologică. Pe termen scurt, mutarea dincolo de neoliberalism, consolidarea formelor de stat verzi, non-capitaliste în capitalism, este o strategie viabilă.

Totuși, pe termen lung, un mod de producție capitalist rămâne incompatibil cu o viață bună pentru toți în granițele planetare. Astfel, pentru a merge *dincolo* de capitalism, noi forme de stat trebuie să evolueze în jurul sferelor de viață decomodate prospere dincolo de funcționalitatea lor pentru reproducerea capitalului. Aceasta ar putea însemna relații transformate între societatea civilă și stat, legături în urma cărora investițiile, dar și operațiunile de furnizare a infrastructurilor, să devină mai socializate, iar dependența de venitul pieței muncii să fie mai redusă. Promovarea bunăstării ar rezulta în mai mult timp liber în loc de salarii crescute, în favorizarea accesului bunurilor publice în locul deținerii unor private, iar reducerea costurilor de viață (precum locuire și infrastructură publică convenabile) ar putea fi prioritizate în fața creșterii puterii de cumpărare. ■

Adrese de corespondență:

Andreas Novy <Andreas.novy@wu.ac.at>

Richard Bärnthaler <richard.baernthaler@wu.ac.at>

> COVID-19: noi expresii ale statului și economiei

de **Bob Jessop**, Universitatea din Lancaster, Marea Britanie

Importanța pandemiei de COVID-19 este încă în desfășurare. Până când virusul nu va fi controlat, dacă nu eliminat, nu vom cunoaște pe deplin ce măsuri au funcționat bine. Dar este deja clar că unele țări au avut un succes mai mare în a controla cazurile și a reduce numărul de decese din orice cauză. De asemenea, este clar faptul că pandemia a condus la un nou raționament al intervențiilor statului orientat către ajutor reciproc, precum și către susținerea afacerilor private. În acest articol este discutat acest aspect al pandemiei.

Pandemia poate fi considerată o criză globală. Crizele tind să perturbe percepții acceptate ale lumii și ale modului în care se poate „trece” prin ea, punând sub semnul întrebării paradigme teoretice și politice, dar și modul de desfășurare al activităților de zi cu zi. Deși pandemiile au fost recunoscute de mult timp ca fiind o amenințare potențială, criza de COVID-19 a fost interpretată inițial, pe scară largă, asemeni unui șoc accidental, exogen, care amenință omenirea. Acest fapt se reflectă în discursurile bio-politice de securitate pentru protejarea populației și în discursurile militante direcționate împotriva amenințărilor interne (exemple în acest caz fiind muncitorii imigranți ori populația Romani). În mod diferit, criza pandemică poate fi urmărită până la agricultura valorificată care a invadat lumea naturală și care a creat condițiile pentru ca bolile să treacă de la animale la oameni. Răspândirea COVID-19 reflectă, de asemenea, comerțul global și călătoriile internaționale, fiindu-i ușor să se plimbe printre țări și continente. Incidența pandemiei este, cu toate acestea, inegală: regimuri politice diferite o interpretează diferit, prioritizând securitatea biopolitică, apărarea împotriva inamicilor din interior, sau a prioritizării averii în detrimentul sănătății.

> Explicând răspunsul necorespunzător al Marii Britanii

Acest articol se concentrează asupra Europei și Americii de Nord, unde performanța scăzută poate rezulta dintr-o strategie de subordonare mai directă și durabilă a politicii la „imperativele globalizării” așa cum sunt ele interpretate în discursul neoliberal. Această strategie promovează „precaritatea” în societate ca fiind un instrument

disciplinar pentru a consolida financializarea vieții de zi cu zi, cu o inegalitate a averii în creștere și mai multă stratificare a claselor. De asemenea, accelerează trecerea de la statele bunăstării cu drepturi cetățenești comune, la un regim coercitiv de muncă și, în special în SUA, șansele de a fi încarcerat. Neoliberalismul privilegiază forțele pieței și folosește puterile statului pentru a le extinde. În mod diferit, COVID-19 privilegiază statul ca un actor cheie, parteneriatele public-private și solidaritatea necondiționată (ajutorul reciproc), făcând să reinvie o societate a îngrijirii.

Marea Britanie este un regim politic neoliberal care a fost prost pregătit pentru o pandemie în termeni de entități publice și private; acestea au fost fragmentate din punct de vedere organizațional, descentralizate și slab coordonate. Guvernul a fost distras și de nevoia de a implementa Brexitul, cu un prim-ministru orientat către evaluările opiniei publice în ceea ce îl privește. Acestea fiind zise, sistemul de sănătate britanic a fost nepregătit pentru pandemie. Cheltuielile pentru sănătate pentru o persoană au fost reduse la o creștere medie de 1,2% din 2009 și până în 2018, fapt care nu a corespuns cu creșterea nevoilor în sănătate. Există un deficit de 40.000 de asistente, 2.500 medici generaliști și 9.000 de doctori în spitale, alături de lipsa echipamentului pentru terapie intensivă.

Guvernele trecute au pregătit o strategie în caz de pandemie, o amprentă tehnocratică care nu reflecta starea proastă a infrastructurii de sănătate sau a îngrijirii sociale, incluzând ventilatoare și echipamente de protecție personală, precum și precaritatea muncitorilor și a grupurilor marginale. Reflectând la Strategia de pregătire pentru pandemia gripală din 2011, politica guvernului britanic „a urmat știința” așa cum a fost prezentată de Grupul Consultativ Științific pentru Urgențe. Știința s-a bazat pe o analogie falsă cu epidemiile de gripă, care reflecta asupra așteptării ca virusul să cauzeze 250.000 de decese în plus, cazuri care ar fi putut fi gestionate fără triaj (permițând celor în vârstă să moară, trimițând bolnavii la azile de îngrijire). Atunci când opinia publică a respins acest lucru, guvernul a încercat să aplatizeze curba numărului în creștere de infecții pentru a întârzia răspândirea virusului, impunând apoi strategii naționale cu o anumită descentralizare. Acest lucru a fost urmat de stabilirea nivelurilor de carantină, de

>>

„Pandemia a condus către un nou raționament al intervențiilor statului orientat către ajutor reciproc, precum și către susținerea afacerilor private”

cele mai multe ori prea puține și prea târziu. Într-adevăr, nivelul scăzut al venitului pe caz de boală a însemnat că cei nesiguri din punct de vedere financiar au continuat să muncească, chiar dacă nu se simțeau bine. Acest fapt a condus la un nivel ridicat de infectare și mortalitate.

Guvernul nu a reușit să stabilească un sistem funcțional de testare-urmărire-izolare și, din cauza obsesiei sale cu sectorul privat, nu a conectat serviciile locale și agențiile naționale pentru a da un răspuns coerent. Nu a existat un proces de urmărire sistematică a persoanelor izolate sau carantinate, cu excepția călătorilor care au revenit din anumite țări. Testarea anti-coronavirus în comunitatea din Marea Britanie a fost furnizată în afara structurilor NHS, fără supervizarea medicală de bună calitate observată în altă parte (ca de exemplu în Germania, Irlanda și Coreea de Sud). Totuși, politica de vaccinare a fost gestionată bine prin serviciile de sănătate.

Marea Britanie a priorizat bogăția în fața sănătății în răspunsul ei la COVID-19, fapt prin care a dat greș. Într-adevăr, protejarea sănătății este de asemenea mult mai eficientă în apărarea economiei. În SUA, Marea Britanie, Suedia și Brazilia, guvernele au refuzat în primă fază să acorde atenție naturii mortale a COVID-19 și să protejeze astfel vieți. Asigurarea funcționării afacerilor (mari) a contat mai mult. Acest fapt a avut ca rezultat carantinarea și măsuri de izolare întârziate, apoi „carantina” ușoară care nu a suprimat virusul; au urmat apoi măsuri de relaxare prea timpurii, care au condus la o renaștere a pandemiei.

> Succesul unei acțiuni puternice a statului

În vreme ce COVID-19 este o pandemie globală, există totuși o coordonare slabă a răspunsurilor politicienilor în comparație cu oamenii de știință. În schimb, soluțiile naționaliste legate de pandemie și vaccinare sunt prevalente în societățile capitaliste avansate și este nevoie de efort financiar pentru a coordona o campanie de vaccinare globală. Acest lucru este evident în special în Nordul global, care se aștepta ca pandemia să afecteze Sudul global. Și totuși, indiferent dacă o țară este democratică sau autoritară, o insulă ori un continent, confucianistă ori budistă, comunitară sau individualistă, ori dacă este din Asia de Est, de Sud-est sau Austral-Asiană, a tins să gestioneze COVID-19 mai bine decât orice stat european ori din America de Nord. Politicile zero-COVID precum cele din Noua Zeelandă, Singapore, Vietnam, Taiwan și Australia, acolo unde acțiunea puternică a statului și măsurile de sănătate publică au funcționat, sunt mai bune decât politicile legate de imunitatea de turmă care se bazează pe un număr de decese acceptabil, o creștere graduală a imunității și/ sau politici de vaccinare extinsă. Ne putem aștepta ca cercetările post-COVID-19 să critice răspunsul neoliberal și să recomande investiții bune în infrastructuri adecvate de sănătate publică și îngrijire, cerând susținere puternică pentru ca acțiunea statului să fie eficientă. ■

Adresă de corespondență: Bob Jessop <b.jessop@lancaster.ac.uk>

> Leviatanul s-a întors!

Statul Corona și sociologia

de **Klaus Dörre** și **Walid Ibrahim**, Universitatea Friedrich-Schiller din Jena, Germania

Centrul de vaccinare din Erfurt, Germania. Partea grijulie a „statului Corona” sau o măsură necesară pentru redresarea economică?
Foto credit: Walid Ibrahim.

Leviatanul s-a întors! Astfel poate fi sumarizat ceea ce se întâmplă în prezent în anumite părți ale lumii din cauza pandemiei de coronavirus. În lucrarea sa fundamentală, *Leviatanul sau materia, forma și puterea unei comunități ecleziastice și civile*, Thomas Hobbes a ales analogia cu un monstru marin pentru a exprima natura contradictorie a statului modern. În timpul erei neoliberalismului, părea că Leviatanul s-a retras. Acest lucru nu era pe deplin adevărat, bineînțeles, chiar și în Chile, doar un stat tiranic, a făcut posibile experimentele de piață radicală precum Chicago Boys. Cu toate acestea, critica social-sociologică a însemnat, mai presus de orice, critica pieței. Nu a fost în niciun caz o coincidență faptul că Karl Polanyi a devenit martorul academic principal al unei duble mișcări care a însemnat inițial o scădere de mare anvergură a piețelor. De când cu pandemia de Corona, pendulul a lovit înapoi. Leviatanul intervine – ca o stare de urgență, având scopul de a lupta cu pandemia și în același timp ca un stat intervenționist economic, care investește trilioane de dolari în țări și regiuni care își permit a se proteja și, dacă este necesar, pentru a reconstrui economia.

> Evaluând statul Corona

Cum ar trebui evaluat acest stat? Teoreticienii sistemelor sunt iritați, deoarece ei au exclus posibilitatea unui stat-actor care intervine eficient în fiecare subsistem social. Economiiștii keynesieni se bucură deoarece datoria guvernului este acum modalitatea aleasă pentru a stimula economia. Jurnaliștii liberali, pe de altă parte, sunt îngrijorați din cauza drepturilor fundamentale pe care „Statul Corona” le va suspenda în timpul numeroaselor carantinări și închideri. Deci *cum* ar trebui să evaluăm acest nou intervenționism statal? Ca un răspuns preliminar, îndrăznim să afirmăm că intervenționismul statal poate deveni moașa unui „capitalism cu o nouă față”. Cu toate acestea, Statul Corona este un hibrid, pentru că răspunde la pandemie și recesiune cu două variante fundamentale diferite ale activității statului, variante prea puțin legate una de cealaltă. COVID-19 este gestionat de o stare de urgență care, pe de o parte, operează în cadrul constituțional, și pe de altă parte, trece peste constituție prin suspendarea temporară a drepturilor fundamentale. Singura legitimare pentru starea de excepție este lupta împotriva pandemiei.

Statul impune reguli de distanțare socială pentru a preveni răspândirea rapidă a bolii. Făcând acest lucru, răspunde unei catastrofe medicale; totuși, pe măsură ce pandemia devine mai gestionabilă, ea își va pierde legitimitatea. Toate acele curente pe care anumiți analiști le întâmpină cu bucurie în prezentul context excepțional – încetinirea vieții zilnice, renunțarea la consum, evitarea călătoriilor, a-ți face timp pentru a avea grijă de tine sau de ceilalți – e posibil să fie menținute după terminarea pandemiei doar pe bază de voluntariat. Dorința recunoscută de a reveni la normalitatea pre-COVID-19 oferă o sugestie a cât de departe de realitate sunt astfel de analize.

Statul intervenționist economic trebuie evaluat diferit. Depărtarea graduală de austeritatea fiscală, bugete echilibrate, „Zero-ul negru”¹ și – până acum doar sugerat – un nivel de taxare crescut pentru bunuri și venituri mari, reprezintă un progres comparativ cu radicalismul de piață din momentele precedente. Totuși, Statul Corona nu este o garanție a transformărilor socio-economice care să îndeplinească Obiectivele de dezvoltare sustenabilă a Națiunilor Unite (ODSs). În termeni politico-economici, este la limită, deoarece chiar și în țările bogate, datoriile publice exorbitante funcționează atât vreme cât băncile centrale și piețele financiare se pun de acord și oferă garanția unei politici în vederea unei rate scăzute a dobânzii. Acest lucru face cu atât mai serios faptul că aparatele de stat responsabile sunt adesea caracterizate de o lipsă de imaginație în politicile economice și industriale. Dezobișnuit de intervenționismul prudent, știu doar puține lucruri în legătură cu achizițiile din investiții și programe de reconstrucție.

> Limitele intervenției economice

Pornind de la acest motiv, nu ar trebui să ne punem mari speranțe în efectul ecologic sustenabil al Statului Corona. Statul economic intervenționist are ca scop contracararea contracției activității economice. Legitimitatea programelor de reconstrucție finanțate prin datorii este măsurată de succesul creșterii. Din acest punct de vedere, Statul Corona este o entitate ambivalentă. Statul economic intervenționist trebuie să împartă supa pe care geamănul său inegal, statul urgenței pandemice, a pregătit-o. În acest proces, obiectivele de sustenabilitate ecologică rămân mult pe dinafară.

Schimbarea climatică oferă un exemplu concret. Doar la o primă vedere pare că pandemia de COVID-19 este benefică din punct de vedere ecologic. La fel ca prăbușirea din 2007, carantina și criza economică cauzează „decăderea prin dezastru”. Este adevărat că mobilitatea restricționată și colapsul industrial temporar au redus emisiile de dioxid de carbon la un nivel care nu a mai fost atins de decenii. Dar,

cu renașterea economiei, emisiile au crescut mai repede decât ne-am fi așteptat. Calculele Agenției Internaționale de Energie (AIE) confirmă o scădere cu 5,8% a emisiilor la nivel mondial în primele trei luni ale lui 2020; adică echivalentul emisiilor întregii Uniuni Europene. Dar începând cu aprilie 2020, emisiile globale au crescut din nou; în decembrie, erau deja mai sus, comparativ cu nivelul aceleiași luni din anul precedent. Pentru a atinge scenariul de încălzire globală de 1,5 grade pe care Panelul interguvernamental pentru Schimbare Climatică îl consideră relativ gestionabil, emisiile globale ale efectelor de seră trebuie reduse cu o medie de 7,6% pe an – dar acest lucru trebuie să se întâmple în mod constant și nu ca rezultat al unei carantine temporare. AIE se teme de faptul că oportunitatea istorică a lumii de a atinge vârful emisiilor globale în 2019 este risipită. Efortul distribuțional dificil pe care toate societățile îl au în față ca rezultat al nivelului înalt al datoriei și al veniturilor din taxe reduse, ar putea exacerba acest curent.

În final, trebuie notat faptul că deși statul intervenționist este un Leviatan, acest monstru ar putea avea efecte benefice. Își protejează populația națională, plasând viața umană deasupra intereselor economice. Cealaltă parte a acestui lucru, bineînțeles, este că face ca lupta împotriva pandemiei să devină obiectul rivalităților imperiale. Doar acele state care au vaccinuri suficiente și care pot demara rapid campaniile de vaccinare vor avea șansa unei reveniri economice rapide. Drept rezultat, o amenințare de sănătate globală este combătută printr-un vaccin naționalist. În ciuda tuturor expresiilor de solidaritate, începând cu primăvara anului 2021, un total de 10 țări au intrat în posesia a 76% din vaccinurile disponibile. Pentru un număr de 85 de țări sărace ar putea trece ani până să înceapă să își imunizeze populațiile. Acest lucru crește riscul de mutații rezistente la vaccin. În mod evident, sistemul de stat dominat de capitalism nu poate trata vaccinul ca pe un bun public și astfel să ajute la atingerea obiectivului de sustenabilitate legat de protecția sănătății tuturor (SDG 3). În consecință, în forma sa dominantă, Statul Corona este orice numai nu o garanție a progresului în sustenabilitatea socială și de mediu. Pentru critica și analiza sociologică, trebuie să ne redefinim subiectul. Statul trebuie să devină din nou centrul expertizei sociologice. Pentru a afla cu adevărat la ce se referă Statul Corona și cum funcționează, avem nevoie de programe de cercetare interdisciplinare. Este timpul pentru comunitățile sociologice internaționale să abordeze aceste sarcini rapid și în mod decisiv. ■

Adrese de corespondență:

Klaus Dörre <klaus.doerre@uni-jena.de>

Walid Ibrahim <walid.ibrahim@uni-jena.de>

1. „Zero-ul Negru” indicând un buget echilibrat.

> COVID-19: constituirea unor locuri nesigure în Germania

de **Daniel Mullis**, Institutul de Cercetare pentru Pace din Frankfurt (ICPF), Germania

Hală de producție abandonată. Foto credit: Daniel Mullis.

Este vorba „exact de cine și ale cui vieți sunt protejate și în siguranță” argumentează Rosemary-Claire Collard, care definește calculele bio-politice. Bio-politica, după Michel Foucault, este politica preocupată de bunăstarea unei populații. Este capacitatea de „a face viața” și „de a lăsa să moară”. Matthew Hannah, Jan Simon Hutta și Christoph Schemann consideră că răspunsul statelor la COVID-19 „a fost justificat în termeni bio-politici de o ‘re-biologizare’ a populației și de un imperativ preponderent perceput de a menține cât mai mulți oameni în viață”. Dar, în mod evident, unele vieți sunt mai importante decât altele. Peste tot în lume, numărul infecțiilor cu COVID-19 crește o dată cu marginalizarea legată de clasă, rasă și sex. Pandemia are o geografie specifică care pune în lumină segmentele neglijate ale societății, locuri pe care statul nu este dispus să le facă sigure. Voi elabora această idee făcând referire în mod specific la statul (non-)intervenționist în Germania.

> Periferalizarea

„Acolo unde virusul este concentrat, veți găsi periferia, în oraș și societate” afirmă Samantha Biglieri, Lorenzo De Vidovich și Roger Keil. Într-o discuție de la începutul lui ianuarie 2021, ultimul dintre cei enumerați identifică trei tipare legate de periferalizare: *periferalizarea spațială* implică locuri care nu sunt centrale în societățile contemporane; *periferalizarea instituțională* apare ca urmare a practicilor statului de organizare a societății prin care oamenii sunt împinși către margini; și *periferalizarea socială* care se referă la divizarea rasială a societății – o perspectivă pe care doresc să o măresc adăugând dimensiunile de clasă și sex la cea de rasă.

În ceea ce privește geografiile COVID-19 în Germania, Institutul Robert Koch a arătat că în iarna dintre 2020-21 mortalitatea era cu 50% până la 70% mai mare în regiuni cu deprivare socio-economică crescută decât în regiunile cu deprivare socio-economică scăzută. Datele din regiuni urbane precum Berlin, Bremen sau Cologne indică faptul că pandemia a lovit puternic acele districte unde densitatea populației este mare, oamenii au un venit

>>

mediu mai mic și rata sărăciei este mai mare. Atunci când vorbim despre (non-)intervenționismul statului, *periferizarea instituțională* este cea mai semnificativă dintre cele trei tipare de periferizare. Aceasta devine evidentă în producerea sărăciei, dar și în cea a periferiei spațiale.

Referitor la primul exemplu, sărăcia este un fapt în Germania și a devenit mai proeminent prin implementarea sistemului de bunăstare german denumit Agenda 2010. Printre altele, un sector al veniturilor scăzute a fost implementat, iar asistența socială de bază a fost reorganizată. Sărăcia nu există în mod natural: este (re)produsă de un sistem economic injust și este ajutată de lege și puterea statului. Consecințele sunt evidente. Datele arată că oamenii care sunt dependenți de asistența socială sunt cu mult mai afectați de COVID-19 decât alte sectoare mai prospere ale societății. Șomerii pe termen lung sunt spitalizați de un număr aproape dublu de ori decât cei angajați. Oamenii cărora le lipsesc resursele economice trăiesc în contexte mai aglomerate sau înghesuite, de cele mai multe ori la periferie ori în locuințe sociale; ei lucrează în condiții precare și sunt deconectați de la infrastructurile digitale, astfel că școala de acasă în aceste condiții devine imposibilă. Toate aceste aspecte au ca rezultat o vulnerabilitate crescută și o diviziune socială în creștere. Pe parcursul pandemiei, cei mai puțin bogați și-au pierdut venitul, în vreme ce indivizii din clasa de mijloc și-au menținut statutul, iar cei foarte bogați au devenit și mai bogați.

Al doilea exemplu discutat – producerea periferiei spațiale – este un proces politic aplicat de la centrul societății. Pe de o parte, deciziile politice luate pe baza principiilor capitaliste statale creează peisaje de centralitate și periferie. Produsele acestora includ modele de excludere în locuințe sociale, tabere de refugiați, adăposturi pentru cei fără casă, aziluri, dar și atribuirea unor locuri de muncă precare. În timpul pandemiei, toate aceste medii sociale au devenit puncte fierbinți ale COVID-19 în Germania. În același timp, cartierele de locuințe și districtele urbane în mod special au fost descrise în discursurile politice ca fiind locuri periculoase, pentru a decupla astfel pandemia de societatea principală. Această strategie este binecunoscută din discursurile legate de ghetouri. La primul pas, pandemia este spațializată, apoi o parte a spațiului este etichetată ca „migrantă”, „săracă”, „recalcitrantă” etc., concluzia fiind că acest spațiu, împreună cu cei care locuiesc acolo, este adevărata problemă.

> Centralitatea

Ceea ce este evident este faptul că producerea unui spațiu (ne)sigur este un proces politic pus în aplicare de cei puternici. Foucault argumentează faptul că pe

parcursul neoliberalizării, politica economică devine raționamentul definitoriu pentru deciziile guvernamentale. Wendy Brown adaugă ideea conform căreia, „scopul statului este să faciliteze economia și legitimitatea statului este legată de creșterea economică”. Măsurile germane menite să restrângă COVID-19 au aderat la acest principiu. Conform datelor disponibile, doar 12,8% din valoarea brută adăugată a fost afectată direct de restricții legate de pandemie: aceste efecte au fost resimțite cel mai mult în retail, catering, educație, industrii recreaționale, tursim și cultură. Restul procentajului de 87,2% și-a continuat operațiunile, mai mult sau mai puțin neafectat. Nu a fost făcută nicio încercare pentru a opri economia în procesul de protejare a muncii precare în fața infectării.

Ceea ce urmează este faptul că infecțiile în masă în spații periferice indică de asemenea centralitatea. Acest lucru poate fi argumentat prin rate de infectare mari în abatoare, centre logistice și școli. Industria cărnii este un sector important în Germania, orientat către export, un sector a cărui producție nu a fost lăsată să se oprească. În cazul centrelor logistice, Agnieszka Mróz, o angajată a Amazon din Poznan, Polonia, a pus punctul pe „i” atunci când a afirmat că ea și colegii ei nu sunt victime, ci lucrează în punctul central al capitalismului global, crucial pentru fluxul ferit de piedici al mărfurilor. În cazul școlilor, este clar faptul că, în ciuda multiplelor discuții legate de drepturile copiilor, copiii nu au contat foarte mult în timpul pandemiei. Școlile au fost deschise în principal pentru a permite părinților să poată lucra și nicidecum în numele justiției educaționale.

> Tipare ale (non-)intervenționismului statal

COVID-19 marchează multiple periferii spațiale, instituționale și sociale, acestea fiind spații unde virusul și consecințele sociale au avut cele mai mari efecte adverse. Deprivarea socio-economică expune oamenii la riscuri mortale și la sărăcie. Referitor la intervenționismul statal, este foarte important să subliniem direcția autoritară și cea orientată către securitate pe care majoritatea guvernelor au ales-o în confruntarea cu virusul, în loc de a include oamenii într-un proces democratic al restrângerii libertății bazat pe solidaritate și justiție. De asemenea, este important să analizăm mai atent acolo unde statul a ales să nu acționeze și să nu facă locurile sigure. Și unde, în schimb, deciziile politice au adâncit tiparele de externalizare, marginalizare și periferizare împreună cu dimensiunile de clasă, rasă și sex, pentru a proteja „oamenii” de care sunt separați cei marginalizați. ■

Adresă de corespondență: Daniel Mullis <mullis@hsfk.de>

> După depresie: subiectul post-neoliberal

de **Arthur Bueno**, Universitatea din Frankfurt, Germania, membru al Comitetului de Cercetare ISA a Analizelor Conceptuale și Terminologice (RC35)

Întoarcerea către secolul al XXI-lea a avut loc în mare parte sub semnul depresiei, manifestată predominant prin sentimente de epuizare, apatie și incapacitate de a acționa. Foto credit: Ehimetalor Akhere Unuabona on Unsplash.

Trăim într-o perioadă marcată de transformări uriașe. O serie de evenimente arată că ne aflăm la o răscruce de drumuri: de la colapsul financiar din 2008 până la valul de proteste politice din anii următori, de la creșterea numărului mișcărilor politice de extremă dreaptă până la impactul actualei pandemii. Lumea pe care o știm se stinge, în timp ce lumea nouă încă nu s-a format. Aceste procese ridică provocări noi, nu doar în ceea ce privește întemeierea noilor instituții sociale, ci și în moduri profund intime nouă, deoarece indică o epuizare a modurilor dominante de gândire, simțire și comportament din ultimele decade. Criza noastră este de fapt criza unei subiectivități. Fără a lua în considerare structura și actualele transformări pe care lumea le suferă, nu putem evalua corect nici pericolele, nici potențialul prezentului. Dar cum poate cineva să definească subiectul actualei crize?

> Subiectul depresiei antreprenoriale

Trecerea către secolul XXI a stat în mare parte sub semnul depresiei, al crizei. Suferința psihologică nu s-a manifestat însă în modul clasic, nevrotic, semnalat de Freud, ci mai degrabă prin sentimente de oboseală, goliciune și incapacitate de a acționa. Nevroza freudiană este o boală marcată de *sentimentul de vină*: subiectul se simte prins între ce îi este permis și ce îi este interzis, între autoritate, lege și forța

dorințelor reprimite. Depresia, în schimb, poate fi descrisă drept o boală marcată de *sentimentul de inadecvare*: totul este aparent permis, însă subiectul nu se simte în stare să se ridice la înălțimea posibilităților care i se prezintă. O persoană devine deprimată atunci când suferă povara iluziei că totul este posibil: prins între posibil și imposibil, între înfinitatea posibilităților și realitatea a ceea ce poate cu adevărat să realizeze, individul deprimat „rămâne fără benzină”.

Trecerea de la nevroză la depresie în diagnosticul clinic nu se raportează doar la cazurile particulare de suferință. În schimb, poate fi văzută în sens mai larg ca un semn al noii ordini sociale, care s-a instituit începând cu anii 60 și în care indivizii au trebuit să facă față unor cerințe de auto-responsabilizare și auto-realizare tot mai mari, pe fondul unui declin al susținerii sociale, cuplat cu o creștere a competiției, a inegalității și precarității. Ca rezultat al „afinității electivă” dintre noul regim post-Ford bazat pe acumulare și răspândirea idealurilor romantice ale autenticității, un nou personaj a ajuns în centrul atenției: neoliberalul „antreprenor al sinelui”. Acesta ar fi trebuit să obțină succesul de piață prin simplul fapt de „a fi el însuși”, sau, cum sugerează o foarte populară carte de auto-educație: „Fii cea mai bună versiune a ta: fii tu, dar mai bine!”. Ceea ce i se cere acestui personaj nu este obediența sau disciplina, ci întreținerea acestui stil de viață

>>

bazat pe auto-descoperirea și crearea continuă a sinelui prin experimentare, menținând în același timp comunicarea emoțională și adaptabilitatea în condițiile unei piețe în continuă schimbare.

Instalarea depresiei marchează acel moment în care cerința de a fi un „antreprenor al sinelui” devine problematică la nivel subiectiv: atunci când perspectiva auto-realizării într-un mod autentic se transformă în epuizare și goliciune, atunci când căutarea auto-determinării se transformă într-o senzație de alienare. Departe de a fi un simplu diagnostic clinic, în ultimele decenii ale secolului XX, depresia a devenit semnul, simbolul mai multor tipuri de eșecuri ale sinelui pus față în față cu așteptările normative.

> Criza și politicile epuizării

În ultimele decenii, această configurație socială – pe care o putem denumi „societatea depresivă”, a fost invadată de felurite tensiuni, însă a reușit să mențină o doză considerabilă de stabilitate. Astfel, la începutul secolului al XXI-lea, acest aranjament societal părea să împiedice, prin însăși natura sa, clarificarea simptomelor depresiei la nivel de cerințe politice explicite și eforturi sociale. Astăzi însă, presiunile acestei ordini sociale s-au intensificat în așa măsură încât persistența sa pare a fi în mare măsură compromisă: epuizarea depresivă a ajuns la rândul său la un punct de epuizare. În acest context, propun să vorbim despre o „constelație post-depresivă”: un punct în care tensiunile socio-psiologice ale ordinii depresive au atins un nivel maxim, ceea ce a dus la o serie de reacții și eforturi, fără a putea vorbi încă de instituirea unui nou consens sau a unui cadru instituțional stabil.

Această declarație, voi argumenta, se bazează pe faptul că eforturile politice din ultimii ani pot fi interpretate ca reacții la două tipuri de tensiuni, ambele inerente individualității antreprenorial-depresive.

Problema *autonomiei* este ancorată în faptul că promisiunea acestui subiectivism este că poți obține auto-determinare prin inițiative antreprenoriale: atunci când creezi un produs inovator pentru una din multiplele piețe care compun actuala viață socială, acel produs va purta marca ta personală, te va reprezenta. Din păcate, această promisiune rămâne adesea neîndeplinită, lăsând senzația acută că individul este supus unor legi predeterminate, adesea greu de înțeles și de modificat: „Nu există alternativă!”. Nu este deci o surpriză faptul că numeroase manifestări sociale ale acestor vremuri arată un resentiment puternic față de conducători și elite, cerând mai multă participare socială. Acestea pot fi considerate o reacție la fatalismul actualelor forme de reglementare socială.

O a doua tensiune care marchează subiectivismul neo-liberal ține de problema *autenticității*: această tensiune se creează între promisiunea realizării unor conexiuni afective cu ceilalți și realitatea socială care se

structurează sub forma unei piețe în care indivizii, atomizați, sunt în competiție directă unii cu alții (unul din motto-urile lui Thatcher sintetizează perfect această situație: „Nu există societate”). Cerința ca fiecare individ să fie auto-suficient a atras după sine o creștere a sentimentelor de izolare și de fragmentare socială. Din nou, nu este o surpriză, faptul că numeroase mișcări politice și sociale ale vremii manifestă dorința puternică de comuniune, de legătură afectivă între indivizi. Ele se constituie, în această privință, ca reacții la *dezintegrarea* socială tot mai prevalentă.

Cu toate acestea, această constelație post-depresivă nu se caracterizează printr-o acțiune politică sau printr-o organizare coezivă. Nu avem de-a face cu o nouă ordine, ci cu o constelație marcată de un set de reacții politice și noi orizonturi. În continuare, voi vorbi despre două poziții politice distincte care au devenit dominante în ultimii ani, cu mențiunea că acestea nu sunt singurele poziții emergente în această criză. Prezentul nostru este marcat de o întrebare dominantă – ce urmează după depresie? – iar răspunsul nu este încă cunoscut.

> Efervescența post-depresivă

Multe din mișcările politice ale anilor 2010 – de la primăvara Arabă la mișcarea de ocupare a Wall Street și de la Brazilia lui iunie 2013 la mișcarea vestelor galbene din Franța – au fost marcate de o imersie afectivă într-o colectivitate vag structurată, precum și prin absența unor obiective clar definite. Aceste două caracteristici sunt definitorii ca expresii ale unei situații post-depresive.

Lipsa de claritate normativă și afectivă a acestor mișcări, pentru care au fost frecvent criticate, au fost de fapt motivul atractivității acestora: ele au permis crearea unui sentiment de comuniune bazat pe participarea la o experiență comună. S-a creat astfel percepția că diferențele politice și sociale nu sunt ireconciliabile, ci, din contră, că acestea ar putea permite crearea unei unități în diversitate. Aceste idei sunt cruciale pentru a înțelege tracțiunea acelor mișcări. Experiența ieșirii în stradă alături de o mulțime de alți oameni a fost resimțită de mulți drept eliberatoare, cathartică, fiind în juxtaapunere perfectă cu auto-suficiența antreprenorială și cu izolarea depresivă.

Este clar că acest sentiment (vag determinat) de comuniune s-a născut din confruntarea cu un inamic comun (și el tot foarte vag definit): sistemul politic, instituțiile statului, „puterea”. Mai mult, experiența acestor efervescențe colective a fost intensificată de asocierea cu o contestare – adesea radicală, dar trecătoare, a normelor. Confruntările cu poliția, blocarea străzilor, ocuparea instituțiilor publice, toate astea au demonstrat lipsa de fatalism, ideea că viața nu este condusă de un set de reguli imuabile. Experiența contestării normelor impuse a oferit multora un sentiment de putere, de recâștigare a capacității de *auto-determinare* colectivă, în contrast puternic cu efortul continuu al antreprenorului de adaptarea la reguli, sau cu sentimentele de

lipsă de putere și control care caracterizează individului depresiv.

Aceste momente s-au dovedit a fi, însă, inerent instabile. Sentimentul de comuniune lasă loc foarte repede sentimentului de eterogenicitate – realizăm că grupul este format din elemente eterogene, greu reconciliabile; indivizii realizează destul de rapid că cererile lor pot fi îndeplinite prin aranjamente politice foarte diferite. Un nou set de tensiuni derivă tocmai din lipsa de claritate normativă și din lipsa de determinare afectivă care caracterizează aceste mișcări. Prin urmare, ele ajung să marcheze începutul unor conflicte politice. Încercarea de articulare instituțională a acestor experiențe colective destul de ambivalente politic dă naștere, printre altele, unui nou val de mișcări politice de extremă dreaptă.

> Autoritarianism post-depresiv

Percepția fragmentării sociale poate explica de ce, similar mișcărilor sociale din deceniul 2010-2020, recenta creștere a mișcărilor politice de extremă dreaptă s-a caracterizat prin așteptări intense în privința unei comuniuni afective. Ce este nou: în locul experienței imersiunii într-o mulțime eterogenă, în prezent vedem expresii ale unei comuniuni mai uniforme, adesea naționaliste, cum este exemplul mișcării lui Trump “Make America Great Again”, sau a celei lui Bolsonaro – “Brazilia deasupra tuturor, Dumnezeu deasupra tuturor”.

Această poziție politică răspunde dezintegrării sociale într-o manieră *agresiv defensivă*: comuniunea afectivă este în aceste cazuri posibilă doar printr-o excluziune, sau chiar eliminare, a unor elemente străine, corupte – fie „comuniștii” (asociați Stângii), „criminalii” (asociați minorităților sărace), „dușmanii familiei tradiționale” (asociați membrilor mișcării LGBTQI+ și feministe) etc..

Extrema dreaptă nu se remarcă doar prin reacțiile la percepția fragmentării afective prin propunerea unor cruciade morale, ci și prin reacțiile la delegitimizarea normativă, căpătând tracțiune în urma crizei economice din 2008 și a protestelor politice din 2010. În acest caz, problema percepută legată de instituțiile sociale nu este faptul că ele ar reprezenta imuabile, inexorabile „legi ale naturii” (ca în cazul ordinii depressive), ci din contră: că trăim într-o lume în care „ordinea naturală” și-a pierdut eficiența. Subiectul authoritarianist răspunde mai degrabă în fața unei situații de percepută *anomie* (senzația că normele sociale și

regulile care guvernează interacțiunile sociale, oferind ordine și stabilitate acestora, nu mai funcționează) decât în fața fatalismului.

Asta explică de ce această viziune politică nu are ca scop suspendarea normelor dominante – ca în cazul experiențelor anterioare de efervescență colectivă, ci din contră, își propune să stabilească o ordine represivă. Ca reacție la o societate percepută a fi dezintegrată social și prost reglementată, authoritarianismul propun o comunitate politică care să elimine elementele dezintegratoare ale societății și să impună norme cu suficientă coerciție sau violență încât acestea să fie eficiente.

Mai mult, extrema dreaptă este adesea nu doar authoritarianistă, ci – în special în cazul mișcării din Brazilia – se caracterizează printr-o radicalizare și mai mare a proiectului neoliberal. Acesta este paradoxul authoritarianismului post-depresiv: deși este o reacție la criza subiectivității neoliberale, trăgându-și forța din această opoziție, se străduiește să continue și chiar să radicalizeze aceeași formă de subiectivitate. Această structură paradoxală reprezintă una din sursele uriașului său potențial distructiv: este o încercare de a trece peste depresie reinstalând condițiile care au dus la apariția acesteia.

Autoritarianismul și neoliberalismul se îmbină astfel într-o manieră specifică (am putea spune: post-depresivă). Alianța politică dintre cele două duce la stabilirea unei comuniuni afective bazate pe excluderea sau eliminarea oricui refuză noțiunea, idealul unui antreprenor al sinelui aparent incorupt – „cetățeanul model”. A doua idee care se impune este aceea că ordinea normativă poate fi obținută și menținută doar prin aplicarea fără excepție, cu violență dacă este nevoie, a „regulilor pieței”: nu vor exista alternative.

> Dincolo de depresie?

Ar fi cu siguranță greșit să considerăm că această combinație între authoritarianism și neoliberalism este singura opțiune pe care situația curentă o descrie. Este nevoie de o analiză mai amplă – pe care nu mi-o permit aici – a felului în care alte proiecte politice reacționează sau încearcă să se impună în fața crizei subiectivității antreprenorial-depressive, ale cărei tensiuni inerente par a se fi agravat odată cu declanșarea pandemiei. Drumul pe care vom păși împreună se va crea din ciocnirea tensiunilor și a conflictelor politice și sociale ce derivă din această constelație. ■

Adresă de corespondență: Arthur Bueno <oliveira@normativeorders.net>

> Reprezentarea vizuală a unei munci invizibile

de **Jenni Tischer**, Universitatea de Arte Aplicate, Viena, Austria

Ca rezultat al măsurilor impuse pentru a face față pandemiei de coronavirus, unii dintre noi se confruntă cu distanțarea socială, învățământul la distanță, senzații de separare și izolare în diverse medii. La prima vedere, pare că am putea vorbi despre „noi”, despre o experiență colectivă, sau am putea merge chiar mai departe și să ne gândim la o colectivitate globală. Din experiența mea de lector al Universității de Arte Aplicate din Viena, nu cred că acest lucru este într-un totuș posibil. În această perioadă marcată de restricții severe de circulație și restrângeri ale libertăților individuale, gama largă de măsuri politice și sociale la care am recurs pentru a face față acestei situații excepționale devine evidentă.

Spațiile colective dedicate învățării – precum școlile și universitățile, dar și spațiile publice – precum parcurile și locurile de joacă, sunt încă doar parțial accesibile publicului, ceea ce a dus la o mutare a centrului vieții în spațiile private. Când slujbele dispar și copiii nu mai pot fi trimiși la instituțiile responsabile de îngrijire și, dacă nu au acces la o casă de vacanță cu o curte mare, oamenii sunt limitați la micul spațiu de acasă. Statisticile au arătat o creștere a numărului abuzurilor domestice, fizice și psihologice, iar împărțirea responsabilităților domestice în funcție de gen a (re)devenit o problemă. Pandemia de coronavirus a arătat foarte clar tipul de munci pe care societatea noastră se bazează: cele relevante pentru sistem și cele domestice. Cu toții depindem de persoane care au grijă de noi, plătiți sau neplătiți. Fiecare persoană, dar și mediul în care activează, are nevoie să fie îngrijită, curățată, hrănită, iubită, tratată cu atenție, însănătoșită, regenerată. Aici aș dori să atrag atenția asupra controverselor din jurul noțiunii de „muncă relevantă pentru sistem”, care sugerează că alte munci nu ar fi (la fel de) relevante pentru „sistem”.

Cu toții am observat felul în care atenția și vizibilitatea sporită acordată oamenilor care fac acele slujbe care ne asigură nevoile de bază, existențiale, precum lucrătorii de la supermarket, au atras gesturi de apreciere din partea altor oameni. De exemplu, aceștia au fost aplaudați. Una din studentele mele, Nora Licka, a scris o lucrare despre diferențele dintre un gest colectiv, public și solidaritatea ca acțiune politică. Concluziile ei au fost că un gest public, colectiv, care arată aprecierea, este foarte puternic și că acesta poate schimba felul în care oamenii gândesc,

le poate da speranță și tăria de a merge mai departe. Însă, la final, acesta nu va contribui la îmbunătățirea condițiilor de lucru pentru lucrătorii din magazine, spitale, centre de îngrijire etc.. Gestul public de apreciere nu va aduce pe termen lung nici o remunerație mai bună, nici mai puține ore de lucru pentru acești lucrători esențiali. Mai mult, dacă ne întoarcem la întrebarea – ce tip de muncă este considerată „relevantă pentru sistem”, observăm că au fost întotdeauna slujbe invizibile (și neplătite), din diferite motive: fie acestea se desfășoară în spațiul domestic, privat, fie se desfășoară noaptea.

Pornind de la acest fundament, aș vrea să vă prezint două colaje pe care le-am realizat în 2020 și care însoțesc acest text. Ele sunt intitulate *Nightcleaners* [ro. *Salubriștii de noapte*] și *Service* [ro. *Servicii*]. În *Nightcleaners*, puteți observa o figură decupată și dublată din documentarul experimental cu același titlu din 1972-1975, al The Berwick Street Film Collective [eng. Colectivul Berwick pentru Filme în Stradă], precum și două sculpturi de marmură aplecate, pe care le-am tăiat dintr-o poză din 1973 care documenta *Hartford Wash: Washing/Tracks/Maintenance: Inside* (1973), performanța interpretativă a artistei Mierle Laderman Ukeles, care a spălat, curățat și îngrijit muzeul Wadsworth Atheneum din Hartford. Ideea inițială a celor de la The Berwick Street Film Collective a fost să încurajeze mai multe femei imigrante din clasa muncitoare să se alăture unui grup de activiste pentru drepturile femeii în intenția de a forma un sindicat al acestora. Una dintre artiste, Mary Kelly, a făcut parte din echipa de filmare, dar și din campania salubriștilor de noapte, ca activistă pentru drepturile femeii. Unul din primele concepte ale campaniei a fost de a crea o documentare filmată în timp real a întregului proces de curățare a unei toalete (aproximativ opt ore). Acesta făcea referire la afișul filmului *Nightcleaners*, în care o femeie curăța o toaletă. Instantaneele din care era alcătuit colajul sugerează activitatea repetitivă, aproape nesfârșită, prin care muncitorii salubriști din tura de noapte curăță mizeria creată de cei care lucrează în birouri în tura de zi. La picioarele femeii se poate vedea imaginea dublată a unei sculpturi albe de marmură, care înfățișează o femeie întinsă, într-o poziție aparent relaxată.

Aceeași sculptură se poate observa pe fundalul unei fotografii făcute pentru a documenta performanța interpretativă a artistei Mierle Laderman Ukeles, în care aceasta spală

Jenni Tischer, "Nightcleaners", colaj pe hârtie, 30 x 40 cm.

podeaua muzeului din Hartford. În 1969, artista a scris *Manifesto for Maintenance Art* [ro. *Manifestul pentru Arta Întreținerii*]. Întreaga sa activitate artistică vorbește despre activitățile domestice, despre cei care fac curățenie, despre munca nerecunoscută și nevalorizată. Transferarea activităților domestice din sfera privată în cea publică le face vizibile. Iar declararea acestui tip de muncă ca fiind artă și expunerea ei în public de către artistă, aceasta ridică semne de întrebare despre vizibilitatea și valorizarea muncilor casnice, demonstrând în același timp că există substraturi, există muncă chiar și în spatele producției de bază, chiar dacă aceasta pare imaterială. „Spăl, fac curățenie, gătesc, îngrijesc, susțin, mențin etc.” – declara artista. „Creez, de asemenea (și până acum separat), artă. Voi face deci toate aceste treburi casnice, domestice, pe față, la vedere, le voi aduce în atenția conștiinței publice, le voi expune ca Artă”. Construcția inversată a reprezentărilor în colajul meu atrage atenția asupra unei ierarhizări, a unei superiorități a rasei albe, așa cum apare ea reprezentată în iconografia din Epoca Clasică, o perioadă care neglijează complet policromia în sculptură, construind o ideologie

Jenni Tischer, "Service", colaj pe hârtie, 30 x 40 cm.

rasistă bazată pe monocromie și alb pur – ceva ce nu a existat niciodată în lumea antică.

Service este un colaj realizat din copii ale unei poze dintr-un ziar, în care o femeie face curățenie în fața unui afiș care înfățișează la rândul său o femeie care vorbește la căști. Femeia care face curățenie poartă o uniformă albastră și este înfățișată din spate. Prin contrast, femeia din afiș ne zâmbește – ea este portretul operatorului de servicii telefonice, prietenos și plăcut. Colajul ne arată că, deși echipamentul tehnic se schimbă cu timpul – pământul din pene pentru șters praful și aspiratorul robotic se regăsesc alături în colaj, în sectorul serviciilor nu este la fel de ușor să schimbi valorizarea diferitelor tipuri de munci precum este să schimbi echipamentele. Împletirea strânsă dintre reprezentare, valorizare și munca invizibilă trebuie să fie scoasă la lumină și destrămată pentru ca apoi să putem adresa problema ascunsă, structura „muncilor murdare” împărțite pe clase, rase și genuri.

Adresă de corespondență: Jenni Tischer <jenni.tischer@uni-ak.ac.at>

> Violența domestică în timpul pandemiei globale

de **Margaret Abraham**, Universitatea Hofstra, SUA, fostă președinte ISA (2014-18) și membră în comisiile de cercetare ISA – Rasism, naționalism, indigenitate și etnie (RC05), Sociologia migrației (RC31), Femei, gen și societate (RC32), Drepturile omului și justiție globală (TG03) și Violență și societate (TG11)

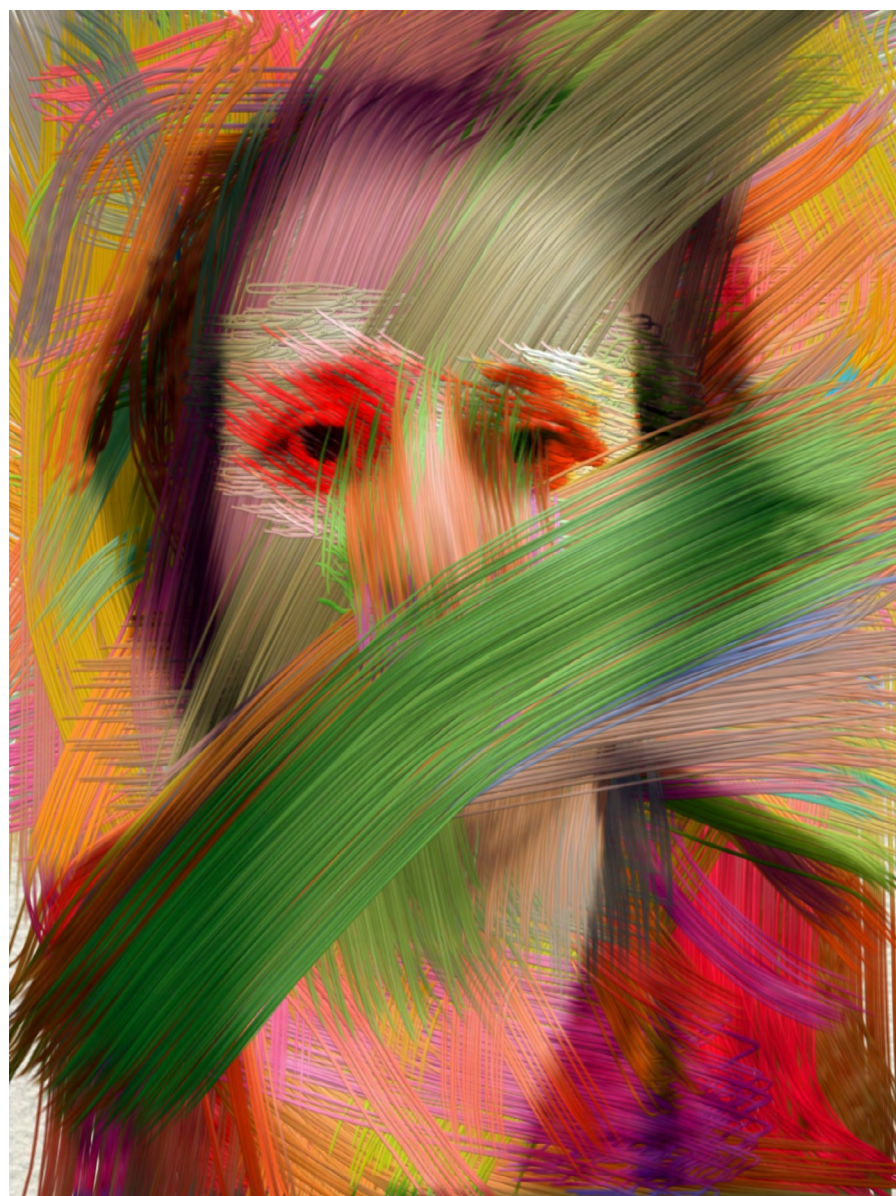

Foto credit: [Flickr/Jane Fox](#).

în relații disfuncționale și abuzive. Condițiile de stres financiar și mental, cauzate deja de pandemie, au dus la abuzuri în unele familii în care nu existau anterior. Pentru cei care deja se confruntau cu abuzuri, s-a agravat violența și, în unele cazuri, a dus la deces.

Violența domestică se referă la puterea și controlul exercitat de un individ asupra altuia și se poate manifesta în moduri diferite: fizic, emoțional, verbal, sexual, psihologic și economic. Chiar dacă violența domestică poate fi întâlnită în toate comunitățile, nu poate fi totuși generalizată. Fiecare situație și relație are propriul context de diferențiale de putere, privilegiu și control. Există, de asemenea, puncte comune și diferențe de experiență bazate pe intersecțiile dintre rasă, etnie, clasă, sex, orientare sexuală, castă, cultură, vârstă, regiune, religie și statut de imigrant. Cercetările indică faptul că violența domestică are un impact disproporționat asupra grupurilor marginalizate la nivel micro, mezo și macro. Pandemia COVID-19 a dovedit că acest lucru este adevărat, deoarece grupurile marginalizate suportă mai mult din povara pierderii locurilor de muncă, a dificultăților financiare și a infecțiilor (precum expunerea mai mare prin munca esențială a serviciilor și/ sau accesului scăzut la asistență medicală).

> Condițiile pandemiei

Din martie 2020, rapoartele din mai multe țări au arătat că închiderea, carantinarea și diferitele restricții instituite, au sporit și intensificat violența bazată pe gen, în special violența împotriva femeilor și copiilor.

Faptul că există o creștere a violenței domestice în perioadele de criză și incertitudine este un subiect bine documentat. Actuala pandemie globală COVID-19 nu a făcut excepție. Din martie 2020, coronavirusul a condus la nivel mondial către ordine de „carantinare”, „ședere la domiciliu” și „adăpost în loc”, plasând restricții

impuse de guvern asupra deplasării oamenilor. Deși acest lucru s-a dovedit a fi un pas necesar în încetinirea răspândirii virusului, a provocat ceea ce unii numesc o „pandemie în umbră” a violenței domestice. Politicile de izolare socială și distanțare, vitale pentru sănătatea și siguranța publică, au însemnat în mod ironic mult mai puțină siguranță pentru cei aflați

Incapacitatea și opțiunile reduse disponibile pentru cei care suferă abuzuri, de a scăpa și de a părăsi limitele casei lor, au dus la izolarea de prieteni, familii, locuri de muncă și alte rețele de asistență. Acest fapt a creat apoi condiții în care agresorii s-au angajat într-o supraveghere și un control sporit și persistent asupra victimelor lor, putând monitoriza și constrânge comportamentul lor prin acces restricționat la alimente, îmbrăcăminte, asistență medicală și produse sanitare. De asemenea, pandemia a creat, din greșeală, bariere în calea disponibilității resurselor comunitare și de sănătate mentală atât de necesare. Nu doar frica, ci și lipsa unor opțiuni sigure alternative viabile au forțat victimele abuzului să rămână la rândul lor cu agresorii.

Condițiile create de coronavirus au redus multe forme de sprijin instituțional și social pentru noi toți. În timp ce puterea și controlul continuă să fie în centrul violenței domestice, factorii cauzali au crescut din cauza stresului și a greutăților legate de pandemie – inclusiv a nesiguranței alimentare, a șomajului, fricii și anxietății, frustrării, depresiei, a înstrăinării și durerii. Închiderea școlilor și a instituțiilor de îngrijire a copiilor a sporit, în multe cazuri, acest stres și a pus presiune asupra resurselor familiale pe toate palierele; de asemenea, a crescut inclusiv expunerea copiilor din gospodăriile abuzive. Comunicarea și căutarea ajutorului devin mai dificile din interiorul casei, cu atât mai mult cu cât măsurile de sănătate publică și siguranță necesită ca organizațiile să își închidă birourile fizice și să se mute în online. Cu toate acestea, COVID-19 a făcut ca unele organizații să înceapă să gândească creativ și să găsească noi modalități de a ajunge și de a-și oferi serviciile de asistență atât de necesare.

La începutul pandemiei, această problemă a fost recunoscută. António Guterres, secretarul general al Organizației Națiunilor Unite, a cerut guvernelor să ia măsuri pentru a aborda „creșterea îngrozitoare la nivel global a violenței domestice” și siguranța femeilor, chiar din momentul zero al pandemiei. Grupurile și organizațiile comunitare, precum și organizațiile anti-violență au răspuns

în multiple moduri pentru a sprijini persoanele care se confruntă cu violență domestică. În SUA, Linia telefonică națională pentru violența în familie a raportat o creștere cu 9,5% a numărului total de apeluri primite în perioada 16 martie – 16 mai 2020, comparativ cu aceeași perioadă din 2019. De asemenea, a fost documentat inclusiv modul în care abuzatorii foloseau COVID-19 pentru a controla și agresa în continuare. Manifestările abuzului și a comportamentelor de control ale făptașilor includ acum restricția alimentelor, dar și reținerea articolelor esențiale de sănătate și siguranță, precum săpunul, dezinfectanții și măștile de protecție. În unele țări, numărul de agresori s-a mărit din cauză că accesul la sistemul juridic și la alte sisteme de sprijin (poliție, adăposturi și instanțe) a fost limitat, iar cazurile amânate. Pentru imigranți, acest lucru este în continuare agravat de teama de deportare. Rolul statului, politicile și practicile guvernelor din timpul pandemiei în ceea ce privește problemele migrației interne și externe, au implicații pentru cei care se confruntă cu violență domestică și de gen, adesea fiind trecute cu vederea.

Întrucât organizațiile care se adresează violenței domestice respectă protocoalele de siguranță în timpul pandemiei, modalitățile prin care lucrează pentru a sprijini supraviețuitorii au trebuie să fie modificate. Kavita Mehra, director executiv al Sakhi pentru femeile din Asia de Sud în New York, explică:

În lunile martie și aprilie, în timp ce ordinele de adăpost în loc erau în vigoare în New York, Sakhi pentru femeile din Asia de Sud deservea o comunitate ce trăia în epicentrul epicentrului. Din conversațiile pe care echipa noastră le-a purtat cu supraviețuitorii, în special cu cei cu reședință în Brooklyn, Queens și Bronx, am văzut cum formele de violență escaladează și devin din ce în ce mai extreme. În același timp, se gestiona efectele economice neașteptate ale pandemiei, conducând la cifre fără precedent în ceea ce privește nivelul de insecuritate a locuințelor, alimentației și a utilităților. Sprijinul limitat aferent pachetului federal a venit ca o ușurare

pentru unii supraviețuitori; însă, supraviețuitorii nedocumentați și/sau supraviețuitorii care încă aveau un cont bancar comun cu agresorii lor, au rămas fără protecție. Pentru a sprijini comunitatea noastră, Sakhi a distribuit peste 130.000 de dolari în ajutor de urgență și aproape 16.000 de kilograme de alimente, din lunile martie până în octombrie 2020.

Unele organizații de violență domestică au constatat că nu primesc la fel de multe apeluri din cauza provocărilor, fricii și a lipsei de intimitate cu care se confruntă persoanele aflate în limitele propriei locuințe.

> Ce pot face sociologii?

Abordarea violenței domestice nu poate aștepta să treacă această pandemie. În calitate de sociologi, trebuie să ne bazăm pe o sociologie globală contextuală și să ne unim cu oameni de știință, cu alți cercetători din zona științelor sociale, cu factori de decizie politică, cu activiști și cu alte părți interesate pentru a dezvolta o agendă care să pună capăt violenței legate de gen, care să aducă schimbări structurale. Avem nevoie de metode mai bune pentru colectarea și raportarea datelor. Trebuie să înțelegem dinamica socială, economică și politică care are impact asupra experiențelor violenței domestice în timpul COVID-19, fiind necesar să ne folosim de această înțelegere pentru a întreprinde acțiuni informate. Ce previne și ajută femeile și copiii să iasă din relații abuzive în timpul dezastrelor, și care sunt provocările și succesele pe care le-am văzut? Pornind de la o abordare intersecțională, trebuie să ne folosim cunoștințele, teoria și analiza, pentru a evidenția, a acționa și a interveni. Trebuie să sprijinim acele organizații și inițiative care găsesc modalități creative de a întâlni această nouă realitate. În această perioadă din istoria omenirii, trebuie să ne reimaginăm și să reconfigurăm modul în care abordăm violența domestică și toate formele de violență bazată pe gen. Femeile și copiii închiși, acasă cu agresorii lor, nu pot aștepta. ■

Adresă de corespondență: Margaret Abraham
<Margaret.Abraham@Hofstra.edu>

> Criza COVID-19: noi sociologii și feminisme

de **Karina Batthyány**, secretar executiv CLACSO, Uruguay, și **Esteban Torres**, Universitatea Națională din Córdoba-CONICET, Argentina

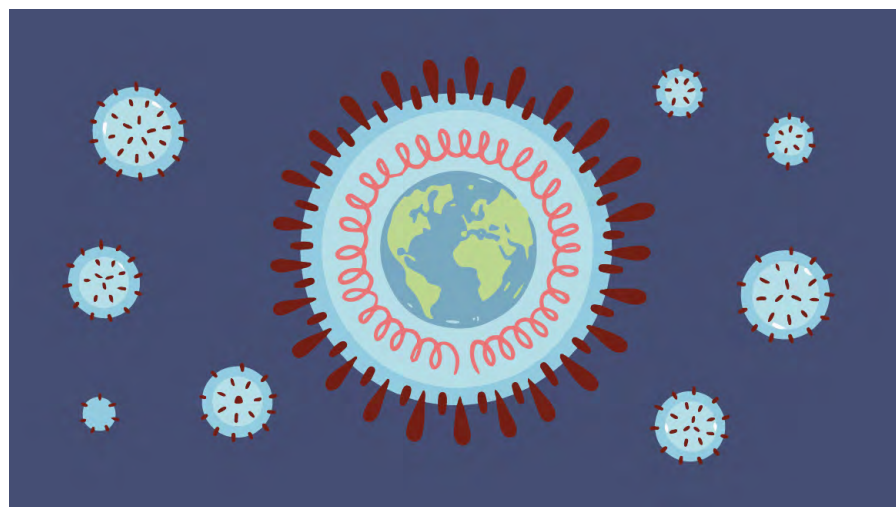

Foto credit: Creative Commons.

apare ca un eveniment „extern” și obiectiv care afectează pe deplin sfera social-științifică. Cu patru decenii mai devreme, un alt eveniment „extern” domeniului regional, cel al începutului mecanismului de exterminare a dictaturilor militare din America de Sud, a descompus bazele autohtone ale sociologiei, întrerupând impulsurile de globalizare pe care le desfășura cu mare viteză începând cu anii 1960.

În al doilea rând, cunoașterea comună este înaintea științei, numai pentru a fi devorată ulterior de aceasta. Aici apare această nouă percepție a apartenenței globale într-o stare embrionară, fără a putea încă să se îndeplinească cu noi instrumente teoretice și analitice, precum și cu acțiuni practice. Dacă decidem să luăm în serios fenomenul COVID-19, dacă ne cufundăm în el cu toată atenția, ar trebui să-l lăsăm să se întindă asupra noastră complet. Ca cercetători în științele sociale, suntem de obicei dispuși să asumăm cu o anumită liniște premisa că adevărul este provizoriu, dar nu și consecința practică mai gravă pe care o aduce o astfel de afirmație: că fiecare perspectivă și idee create trebuie distruse în mod sistematic sau trebuie să se autodistrugă pentru a renaște. Este singura metodă de până acum pentru a evita să trăim confortabil în falsitatea a ceea ce cunoaștem.

> Noi teorii ale societății mondiale

Așa cum o societate mondială nu este produsul unei singure locații,

Pentru științele sociale, principala noutate pe care a produs-o megacriza legată de expansiunea COVID-19 este recunoașterea imposibilității de a ignora faptul că trăim în societăți teritoriale care sunt din ce în ce mai interdependente la nivel global. Dacă înainte de 2020, studiile sociale erau încă în măsură să dezvolte justificări acceptabile pentru renunțarea la un cadru global de observație, acest lucru nu mai este valabil. Pandemia a pus bazele unui proces de conștientizare ireversibilă care, mai devreme sau mai târziu va afecta toate temele de cercetare și de la care nu există cale de întoarcere.

Nu mai este posibil să omiți existența unei societăți globale fără a cădea în anacronisme serioase. Dacă în vremurile de navigație maritimă, cucerirea Americii a inițiat globalizarea materială, este posibil ca loviturile date de reprezentările COVID-19 pe ecranele noastre digitale să ancoreze definitiv globalizarea

ca un tip intelectual de cunoaștere comună. Astfel, mai degrabă decât extinderea procesului de globalizare materială, procesarea colectivă a avatarurilor COVID-19 extinde procesul de globalizare mentală. Nu asistăm la declinul sensibilităților micro-sociale și la singularitățile subiective, ci mai degrabă la un sfârșit vertical, abrupt, de neimaginat, al unui lung proces de ignoranță și negare istorică a forțelor gravitaționale ale dinamicii lumii asupra societăților.

> Mecanica producției de cunoaștere în științele sociale

Mecanica modului în care agendele de producție științifică se actualizează, nu este complet necunoscută. Schimbarea socială se precipită de obicei de-a lungul a două axiome. În primul rând, evenimentele și procesele istorice determină liniile directe ale producției de cunoaștere în științele sociale și nu invers. Transmiterea COVID-19

„Criza mondială de COVID-19 ne oferă posibilitatea de a avansa în crearea de noi teorii ale societății mondiale pentru ca toate sociologiile să facă față în termeni mai buni, din fiecare locație istorică, globalizării în creștere a inegalităților sociale, de gen și economice”

nu poate fi nici o teorie a societății mondiale. O societate mondială ar putea semăna cu o rețea de ordin superior, care diferențiază, integrează și raportează întreaga sferă socială, națională, regională și globală. Am putea presupune că fiecare punct de localizare socială din lume este un loc de întâlnire unic, direct și indirect, a acestor trei sfere interacționale. Societatea globală a Germaniei nu este cu siguranță aceeași cu cele din Argentina, Uruguay, Mexic, Chile sau China. Dar toate, pe baza interacțiunilor dintre ele, alcătuiesc societatea mondială. De asemenea, nici nu există un sistem patriarhal unic sau un capitalism globalizat: ceea ce există sunt moduri patriarhale concrete, precum și diferite dinamici de supunere între capitalismele centrale și periferice din societatea mondială.

Recunoașterea acestui principiu de diferențiere ireductibilă nu elimină probabilitatea de a descoperi regularități universale, dar minimizează probabilitatea ca relațiile și procesele structurale să poată asuma modalități identice în locații diferite. Recunoașterea faptului că substratul primar al societății este lumesc, implică faptul că materialitatea științelor sociale și sociologia sunt, de asemenea, lumești. Începând cu anii 1960, sociologia latino-americană a încetat să mai fie „Cealaltă” a sociologiei, sau simpla sa reproducere alienată, pentru a deveni un activ curent al sociologiei mondiale. În această notă, presupunem că teoria societății mondiale pe care trebuie să o

construim necesită cunoașterea emergentă a plexului total al locațiilor amestecate, echilibrând propriul punct de vedere asupra acestei totalități diferențiate cu punctul de vedere din locația celuilalt, și activând din această practică extinsă exercițiul antropologic necesar de a încerca să „se pună în locul Celuilalt”. Pornind de la această presupunere preliminară, lumea nu ar fi cucerită prin adunarea cunoașterii existente, ci prin crearea unui nou dialog global, capabil să producă noi sinteze din viziunile despre lume produse și proiectate din fiecare punct al locației istorice.

Criza mondială de COVID-19 ne oferă posibilitatea de a avansa în crearea de noi teorii ale societății mondiale pentru toate sociologiile. Noile viziuni globale ne-ar permite să facem față în termeni mai buni, din fiecare locație istorică, globalizării în creștere a inegalităților sociale, de gen și economice. În cazul perspectivelor feministe critice, este destul de clar cum o globalizare mai mare a viziunilor lor, le poate spori programele de transformare social-structurală. Acesta ar fi un proces de adaptare intelectuală la desfășurarea materială a mișcării politice, care este în esență globală.

În ceea ce privește sociologia critică modernă, întrebarea este mai complicată. Globalizarea ulterioară a perspectivelor sale nu duce neapărat la dezvoltarea unei științe angajate social. Cu atât mai puțin către o sociologie potențial transformatoare. Este esențial să problematizăm în continuare noțiunea de angajament politic în sociologia critică modernă

pentru a înțelege de ce nu produce efectele politice extra-academice de zeci de ani. Credem că este necesar să plasăm astfel de practici în slujba unei politici generale de schimbare socială. Dezvoltarea unei sociologii critice moderne, angajată politic, necesită un fel de legătură nouă cu politica mișcărilor și a partidelor naționale. Este vorba de a părăsi un spațiu academic de confort, în același mod în care au făcut-o curentii sociologici până în anii 1970 – cel puțin în America Latină, și pe care gândirea critică feministă îl face astăzi. Abordarea politicii naționale necesită integrarea unui principiu al realității care constituie cel mai bun antidot împotriva proto-radicalismului criticii ca scop în sine și împotriva unui utopianism maximalist care nu poate explica în mod concret cum ne-am putea îndrepta spre o societate mai bună pentru toți. La rândul său, această transformare politică a sociologiei critice moderne este o condiție necesară pentru a intra într-un dialog puternic și constructiv cu feminismul.

Va depinde de noi, de capacitatea noastră de a construi o comunitate intelectuală, științifică și politică, să punem în aplicare inițiative colective cu putere suficientă pentru a precipita o schimbare structurală care poate modifica cursul actual al societăților noastre în acest timp istoric tulburător. ■

Adrese de corespondență:

Karina Batthyány <kbattyany@clacso.edu.ar>

Esteban Torres <esteban.torres@unc.edu.ar>

> Impactul global înspăimântător al COVID-19

de **Mahmoud Dhaouadi**, Universitatea din Tunis, Tunisia și membru în comisiile de cercetare ISA – Istoria sociologiei (RC08), Sociologia religiilor (RC22), Limbaj și societate (RC25)

Pandemia COVID-19 a lovit factorul social de bază al existenței colective umane: interacțiunea socială. Cum ne va afecta viața de zi cu zi în viitor această distanțare socială?
Foto credit: [Wikimedia Commons](#).

Din toate punctele de vedere, pandemia de coronavirus este un eveniment mondial foarte neobișnuit. A adus specialiștii din domeniul sănătății în prima linie pentru a reduce numărul morților și rata pacienților infecțioși, în special în societățile avansate. Unele dintre aceste societăți și multe altele

au fost forțate de mai multe ori să aibă o carantină generală timp de mai multe săptămâni. SUA și Marea Britanie constituie astfel de exemple. În consecință, criza ar trebui să fie o preocupare prioritară pentru cercetătorii din științele sociale, care trebuie să analizeze nu doar în termeni cantitativi, ci și dintr-o perspectivă calitativă. Astfel

>>

de analize pot avea o mare importanță pentru îmbunătățirea stării planetei Pământ acum, dar și în viitor.

> Științele sociale trebuie să se preocupe

Pandemia COVID-19 a lovit nucleul social al existenței colective umane: interacțiunea socială. Sloganul „stați acasă” a devenit mesajul cheie în majoritatea țărilor. Interacțiunea socială normală a fost suspendată la nivel global. Interacțiunile sociale obișnuite din cadrul și între societăți nu mai sunt aceleași și, cu greu sunt excluse din discuție viitoare valuri de coronavirus. Prezența sa actuală la nivel global și posibilitatea continuării sale pentru anii următori ar putea deveni parte a cotidianului, a modelelor de viață ale oamenilor și a societăților.

Există probleme specifice rezultate din pandemia COVID-19. Din punct de vedere sociologic, situația alarmantă a pandemiei prezintă o nouă problemă socială globală pentru care științele sociale trebuie să descopere noi concepte și să creeze noi instrumente diferite; de exemplu, instrumente diferite de cele ale regretatului sociolog Erving Goffman (1922-82). Pornind de la interacționismul simbolic, Goffman a furnizat un dicționar de noi concepte sociologice care facilitează înțelegerea detaliilor de bază ale interacțiunilor de tip față în față. În cadrul pandemiei globale încă în desfășurare, vor trebui inventate potențiale noi concepte sociologice pentru a analiza următoarele consecințe ale acestei pandemii asupra oamenilor: incertitudinea vieții, pierderea semnificativă a controlului asupra evenimentelor, preocuparea doar cu prezentul imediat. Sociologia calitativă poate fi mai bine echipată pentru a face față acestor noi caracteristici. Cu toate acestea, sarcina științelor sociale ar fi dublă:

În primul rând, trebuie să studiem impactul social și psihologic actual al pandemiei COVID-19 asupra comportamentelor umane și a diferitelor dinamici ale societăților care au cunoscut criza încă din decembrie 2019. Revista *Scientific American* s-a concentrat în numerele sale din

iunie și iulie 2020 asupra impactului social și psihologic al pandemiei de coronavirus asupra oamenilor: ce ne poate învăța pandemia despre cum reacționează oamenii la adversitate? Numărul din luna iunie s-a orientat asupra stresului la care sunt expuși medicii și asistentele medicale din spitalele și clinicile publice și private. Cu toate acestea, în numărul din luna august 2020, revista a adoptat un ton destul de calm față de coronavirus, arătând că distanțarea socială este un fenomen natural în rândul animalelor care caută să evite infecțiile celor bolnavi. Deși acest lucru poate fi adevărat, în mod evident distanțarea socială rămâne problematică pe termen lung pentru interacțiunile sociale umane normale.

În al doilea rând, societățile trebuie să prevadă în prezent scenele vieții sociale din lume dacă nu se găsește un tratament radical în următoarele luni sau ani. Pentru a face față consecințelor pandemiei, rezultatele celor două tipuri de studii ar inova parțial o nouă formă a științelor sociale, diferită de cea actuală. Alte caracteristici majore ale pandemiei de coronavirus se desfășoară în ceea ce privește impactul lor asupra solidarității sociale în societate. Societățile occidentale avansate sunt descrise ca individualiste, iar rețelele de socializare au spus că au întărit nucleul acestui individualism. Etica și practica distanțării sociale, precum și alte măsuri anti-COVID-19 care favorizează izolarea socială sunt obligate să consolideze individualismul și singurătatea nu numai în aceste societăți, ci și în societățile non-occidentale. Astfel, deteriorarea globală a interacțiunilor sociale normale dintre indivizi, grupuri, colectivități și societăți este mai mult decât clară.

> Schimbările climatice și discursul de ură

Merită subliniate două probleme importante legate de pandemia COVID-19: schimbările climatice și discursul de ură. Pandemia de coronavirus este explicată de unii analiști ca fiind rezultatul comportamentului uman pe pământ, comportament care

a dus la poluarea globului. Poluarea are la rândul său un impact negativ asupra schimbărilor climatice și apariția probabilă a unor noi virusuri periculoase, după cum subliniază chiar unele dintre teoriile actuale. Luând ca exemplu orașul chinez Wuhan, unde a apărut inițial coronavirusul. Oricare ar fi cauza acestuia din urmă, infecția cu coronavirus la nivel global reprezintă o provocare care invită oamenii de știință moderni să fie mai umili și mai modești în exercitarea disciplinelor lor. Etica științifică trebuie să fie în primul rând serioasă în ceea ce privește minimizarea gamei de potențiale probleme care pot rezulta din activitatea lor științifică.

În ceea ce privește fenomenul discursului global de ură din întreaga lume, este probabil să crească în timpul și chiar după pandemia COVID-19. Discursul de ură este un comportament care degradează, brutalizează și exclude oamenii, discriminându-i pe baza religiei, culorii, genului și etniei lor. Sursa sa este de obicei un sentiment sau o atitudine nefavorabilă ori ostilă față de o persoană, un grup sau o întreagă societate ori civilizație. Se așteaptă ca acest virus să fie adăugat la lista subiectelor care provoacă discursuri de ură. Cetățenii din țările puternic afectate de coronavirus se confruntă și vor continua a se confrunta cu o discriminare sporită și cu discursuri de ură în timp ce călătoresc în afara țărilor lor. Ca atare, industria de turism din întreaga lume este și va continua să fie afectată, acum și în lunile, și chiar în anii următori, așa cum a preconizat OMS în august 2020. Există un paradox aici. Pandemia globală COVID-19 ar trebui să unească societățile de astăzi, dar impactul acesteia asupra discriminării și a discursului de ură este cu greu unul pozitiv. Astfel, industria globală de turism va suferi probabil astăzi și mâine nu numai din cauza constrângerilor mobilității, ci și din cauza potențiale creșteri globale a discursurilor de ură și a discriminării. ■

Adresă de corespondență: Mahmoud Dhaouadi
<m.thawad43@gmail.com>

> Scenarii post-pandemice,

de la adaptare la învățare colectivă

de **Alejandro Pelfini**, Universitatea din El Salvador, Buenos Aires și FLACSO Argentina, Argentina

Foto credit: Creative Commons.

Deși suntem încă în mijlocul pandemiei COVID-19, iar efectele și daunele sale sunt dificil de calculat, la fel ca și estimarea unei date până la care aceasta va intra sub control, științele sociale nu au încetat să reflecteze asupra scenariilor posibile pentru o lume post-pandemică. Profunzimea crizei globale, alături de efectele fără precedent ale pandemiei asupra vieții de zi cu zi și asupra funcționării capitalismului în general, au fost atât de dramatice încât această reflecție depășește speculațiile privind disponibilitatea vaccinurilor, recompunerea sistemelor de sănătate și cooperarea internațională în cadrul Organizației Mondiale a Sănătății. Mai degrabă, și ținând cont de faptul că pandemia este o provocare civilizațională majoră, se concentrează pe capacitatea de învățare reală în situații extreme și pe capacitatea de reziliență a unor societăți întregi în fața unor situații traumatice în care societățile și ființele umane împărtășesc o vulnerabilitate structurală fără precedent.

> Posibile reacții post-pandemice

Așa cum a demonstrat economistul Branco Milanović, sistemul internațional și anumite societăți au introdus schimbări importante în modelele lor de dezvoltare și organizare politică, rezultate în urma altor crize globale care au trecut dincolo de economie și au impus provocări pentru sănătatea publică. Un alt exemplu provocator ar fi criza din 1873 sau cea din 1919. Prin urmare, nu este utopic să considerăm că și din această pandemie vor apărea schimbări importante în modurile de producție, consum și stiluri de viață, arătând încă o dată capacitatea capitalismului și a modernității de a se adapta la noile provocări și de a se regândi pe sine. Desigur, acest lucru nu este garantat ca atare, ci depinde de comportament, mai întâi de reflecție și apoi de acțiunea politică ce promovează aceste transformări.

Pentru moment, prima reacție și, prin urmare, unul dintre scenariile

posibile pentru post-pandemie, este retragerea particulară. Așa cum alte țări au experimentat deja (SUA sub Trump sau Brazilia sub Bolsonaro), nu merită concentrarea prea mare asupra lui. Este vorba despre continuarea afacerilor ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat și de promovarea revenirii la normalitate prin refugiu în statul național, ignorând – precum în cazul altor probleme, implicațiile globale ale pandemiei și ale interdependențele radicale existente. În schimb, este mai interesantă explorarea a două posibile scenarii transformative care se bazează pe agentitatea ființelor umane și pe reflexivitatea societăților. Este posibil să distingem două niveluri sau grade de transformare pornind de la aceste capacități: un prim pas legat de adaptare (înțeles ca o ajustare a preferințelor și intereselor proprii la noua complexitate a mediului) și un al doilea proces mai exigent, de învățare colectivă (implicând o revizuire a validității acestor preferințe și interese pe baza unei obligații morale de reducere a prejudiciului).

>>

> Adaptare

Luând toate acestea în considerare, cum ar putea fi conceput un scenariu în primul rând adaptativ, în care cele trei sfere sociale fundamentale (stat, piață și societatea civilă) să dezvolte o ajustare comunicațională la un mediu mai complex și mai provocator, fără a regândi astfel sau a renunța complet la practicile stabilite care s-au dovedit a fi deja dăunătoare? La nivel internațional, aceasta ar implica o consolidare a multilateralismului. La nivel național, statul ar fi mult mai prezent deși, în același timp, investind în sănătatea publică, va fi mai atent la securitate și la supravegherea vieții private. Ne putem aștepta din partea pieței la un protecționism comercial și la investiții publice mai mari, la o aprofundare a digitalizării, la promovarea cooperării științifice, dar fără a împiedica protejarea proprietății intelectuale. Și, într-o anumită măsură, va avea loc o redresare a economiei productive și a așa-numitelor bunuri și servicii esențiale în loc de pura finanțare. Concentrându-se asupra societății civile, se va promova consumul responsabil, subsidiaritatea, îngrijirea de sine și se va acorda atenție dezvoltării durabile, chiar dacă în cadrul unei democrații de intensitate redusă.

> Învățarea colectivă

O reacție mai solicitantă, cu un potențial transformativ mai mare, implică un proces de învățare colectivă mai profund. Aceasta

necesită trecerea dincolo de ordinea negocierilor și a cooperării internaționale către spații de guvernare globală axate pe furnizarea și conservarea bunurilor publice, reducerea riscurilor și prevenirea catastrofelor. Acest lucru se reflectă la nivel național într-un stat care își orientează politicile publice în jurul noțiunii de îngrijire și în jurul reducerii inegalităților în accesarea bunurilor publice. În domeniul producției și consumului, vor fi promovate logistica pe distanțe scurte, comerțul și producția locală, alături de consolidarea orașelor mici și o economie bazată pe reevaluarea activităților „esențiale”; nu în ultimul rând, disputele actuale nord/ sud privind brevetele și proprietatea intelectuală vor deschide calea către regimuri mai egale și mai incluzive. Societatea civilă va fi din ce în ce mai constituită asemeni unei rețele de „prosumatori” (J. Rifkin), unde apar nivelul glocal și rețelele de îngrijire, sensibile la diferențele de gen; vor fi deschise spații pentru transformabilitate, inspirate din idei alternative, cum ar fi post-dezvoltare și descreștere, într-un proces de politizare care explică o democratizare fundamentală în ceea ce privește egalizarea și accesul.

Care dintre aceste alternative are mai multe posibilități și de ce depinde să prevaleze? Suntem deja conștienți de limitele primei reacții non-transformatoare și ne putem aștepta la foarte puțin din partea ei. Cu toate acestea, este întotdeauna o posibilitate de luat în considerare și

încă își are adepții ei. Capitalismul și modernitatea și-au arătat capacitatea de adaptare și reînnoire, încorporând chiar și cele mai radicale critici care au fost făcute asupra lor (așa cum au demonstrat Boltanski și Chiapello în *The New Spirit of Capitalism*). Prin urmare, este rezonabil să credem că răspunsul adaptativ este cea mai probabilă opțiune și că va apărea aproape mecanic dintr-o interacțiune între sistemele experte, marile corporații (în special cele legate de digitalizare) și actorii politici care gândesc pe termen scurt. Între timp, cea mai solicitantă învățare colectivă depinde de o radicalizare și activare a mișcărilor sociale și a organizațiilor populare care gândesc dincolo de planul mare de ajutor și prevenire a riscurilor pentru sănătate. Acest lucru are loc tocmai pentru a viza *O nouă înțelegere „verde” globală*, sau, mai bine spus, *Pactul ecosocial al sudului* – în care justiția socială este întotdeauna gândită împreună cu justiția de mediu. Ea se realizează într-un dialog între nord și sud și în care, pentru prima dată, centralitatea muncii productive este înlocuită cu primatul vieții. Fără îndoială, această opțiune este cea mai puțin probabilă. Dar, având în vedere miza, este lucrul cel mai urgent și mai necesar. ■

Adresă de corespondență: Alejandro Pelfini
<pelfini.alejandro@usal.edu.ar>

> Sociologi în arena civico-politică

de **Fredy Aldo Macedo Huamán**, Universitatea Iberoamericană (IBERO), Mexico City, Mexic

Foto credit: Creative Commons.

De la început, sociologii au fost implicați în afacerile publice ale societăților în care aceștia trăiau (de exemplu, Émile Durkheim, Max Weber, Marianne Schnitger și Jane Addams), indiferent dacă acest lucru s-a realizat în vederea avertizării publicul larg cu privire la condițiile de inegalitate, discriminare și suferință, precum și la nedreptățile, abuzul de putere, încălcarea drepturilor și neglijarea de către guvern a serviciilor publice cu impact asupra unei mari părți a societății, sau în vederea motivării dezbaterii publice informate. Sociologii s-au angajat în probleme sociale relevante prin adoptarea unui limbaj accesibil și stimulator, fără a abandona un spirit critic și o vocație exploratorie, căutând să trezească conștiințele și să pună la îndoială puterea. Recent, un profil de sociolog care se potrivește perfect cu reflecțiile exprimate aici este cel al Helenei Jefferson Lenskyj. Caracterizând rolul academicienilor ca intelectuali publici, în raport cu cercetările pe care le-a făcut, Helen spune: aceștia „abordează probleme sociale precum impactul dăunător al olimpiadelor și caută să le descopere originile și sistemele de opresiune pe care le susțin. Facem recomandări pentru schimbări sociale și colaborăm cu comunitățile pentru a-i provoca pe cei de la putere, uneori cu succes, alteori fără. Țintele noastre sunt

adesea „vaci sacre” – olimpiadele sau religia organizată, de exemplu (și există suprapuneri), iar descoperirile noastre demonstrează adesea că „împăratul nu are haine”.

Astăzi, există o generație nedumerită, dar și creativă, de cercetători în științele sociale, foarte neobosită în fața unei ere turbulente și incerte. În conformitate cu moștenirea lor disciplinară, aceștia sunt sensibili la viața de zi cu zi a concetățenilor și a comunităților lor, pentru a crea cadre inovatoare și reflexive care să ne permită să înfruntăm momentul prezent. În opinia mea, acest lucru i-a determinat pe David M. Farrell și Jane Suiter, în lucrarea lor *Reimagining Democracy* (2019), să se cufunde în societatea irlandeză, participând activ la construirea unei democrații deliberative în rândul cetățenilor. Munca lor a adus în discursul public importanța adunărilor cetățenilor din Irlanda, care au servit drept piloni pentru referendumurile care au dus la legalizarea avortului și a căsătoriei pentru toată lumea¹. Astfel, teoria care apare în mediul academic este alimentată social, în timp ce se explorează legăturile cu actorii sociali care, pe lângă stimularea întrebărilor și problemelor, permite dialoguri pentru reproiectarea instituțiilor și a culturilor publice.

>>

Zilnic, mulți actori sociali se pun de acord cu privire la implicarea în problemele critice ale comunității lor politice – pentru a-și promova interesele și a-și prezenta cererile, pentru a-și consolida învățarea, colaborările și modelele organizaționale, pentru a-și canaliza inițiativele și programele de acțiune, pentru a construi spații de putere care caută să încorporeze canale participative și inovații democratice; de partea lor există și grupuri de sociologi și alți profesioniști dispuși să le susțină și să le promoveze.

> Roluri noi pentru sociologi

Acestea fiind spuse, între lumea academică și arena civico-politică, sociologii care au o viziune despre contribuția la agentitatea cetățenească, își pot asuma diferite profiluri, într-o pluralitate de sfere de acțiune, în democrațiile contemporane. Având în vedere cele de mai sus, ce contribuții, implicări și regândiri în formarea și performanța sociologilor pot fi luate în considerare?

În general, diviziunea academico-profesională tradițională a fost cu mult depășită de situația actuală, de o complexitate mai mare și de o interpenetrare și o diversificare a sferelor și a sistemelor de actori sociali. Aceste caracteristici apar în condiții care vor merita încă cântărite.

Pentru sociologi, răspunsul la aceste complexități va presupune – în principiu, ca universitățile și centrele lor de cercetare să devină mai relevante pentru actorii civici și politici, luând în considerare nevoile, limitele, potențialul și cadrele lor comune. În al doilea rând, experiențele sociologilor în aceste arene în schimbare vor face posibilă extinderea și rafinarea a ceea ce este planificat în lumina a ceea ce există deja, trasând lecții și promovând astfel inovația educațională adecvată, alături de expertiză, ambele destinate cetățenilor.

La nivelul politicii democratice și al practicii cetățenești, o figură demnă de luat în considerare în interiorul disciplinei este cea a sociologului ca *cetățean consultant-mediator*.

Prin implicarea în sectoarele cetățenești, sociologii vor trebui să promoveze o viziune și o performanță bazate pe capacități analitico-operaționale semnificative și, de asemenea, să fie ghidați de abilități creative, pedagogice, de dialog, propoziționale și emoționale, precum și de modalități de stimulare a propriei definiții, alături de mobilizare și reziliență, care îi va sprijini (sau cu ajutorul cărora va co-produce) pe cei care își asumă rolul de actori civici și politici. În concordanță cu acest lucru, angajamentul sociologilor față de o etică bazată pe valorile cheie ale vieții democratice (justiție, libertate, pluralism, toleranță,

solidaritate, critică și disidență, ascultare și colaborare), constituie o axă directoare a implicării lor.

Într-un sens mai specific, condițiile prealabile pentru apariția acestor noi sectoare sociale și politice sugerează că acestea vor fi receptive la:

- achiziționarea de elemente, abilități și experiențe mai bune în procesul lor intern (sau partajat) de evoluție organizațională, ceea ce implică consolidarea lor democratică la diferite nivele;
- un comportament direcționat și susținut în realizarea obiectivelor lor și concretizarea idealurilor centrale identității lor (în conformitate cu valorile democratice și drepturile omului);
- actul asumării unei *platforme de lobby a cetățenilor*, care vizează construirea unui plan de reconfigurare a politicilor sub influența lor și nu numai; și
- clarificarea contribuției pe care o vor aduce prin practica lor democratică (legată de alți agenți sociali și experți) în diferite zone, redirecționând cadrele instituționale rigide către modalități incluzive și inovatoare de legătură între stat și cetățeni.

Se remarcă în cazul sociologilor, rolurile relevante și centrale pentru acest tip de sarcină. Ele ar acționa ca:

- *decodificatoare* ale discursurilor, narațiunilor și imaginarelor pentru reprocesarea lor în proiecte de comunicare, culturale și politice, cu o semnificație mai mare;
- *mediatori* ai conflictului și tensiunilor care au rădăcini în interiorul sau în afara organizațiilor;
- *însoțitori și traducători* de procese de acțiune politică, civilă și publică împotriva puterilor publice și private; și
- *articulatori* (sau *co-generatori*) de proiecte cu un scop civil, democratic, și de politici publice care ar fi adoptate de grupurile de cetățeni cu care ei lucrează.

Pe scurt, situate între două amenințări grave care prevalează astăzi – populismul de extremă dreapta și puterea enormă a corporațiilor tehnologice (legată de sistemele de supraveghere guvernamentale), cetățenii vor trebui să le răspundă cu luciditate și cu o orientare proactivă, articulând vocile lor democratice, alături de capacitățile de guvernare pe care le vor consolida și le vor face durabile. Astfel, cu o nevoie urgentă de a reînnoi proiectul democratic, ei vor căuta o reorientare a învățării lor politice, integrarea cunoștințelor, prietenia civică și orientarea organizațională. Și, odată cu aceasta, vor trebui să construiască legături cu alți actori, inclusiv cu practicienii unor discipline precum sociologia, științele politice și antropologia. Aceștia vor fi încurajați să se implice combinând o abordare argumentativă și empatică cu un impuls mai energic și afirmativ. ■

Adresă de corespondență: Fredy Aldo Macedo Huamán
<fredy.macedo@gmail.com>

1. A se vedea
<https://blogs.lse.ac.uk/politicsandpolicy/irish-referendums-deliberative-assemblies/>.

> Liniștea din jurul violenței partenerului intim în Trinidad și Tobago

de **Amanda Chin Pang**, Universitatea din Indiile de Vest, Sf. Augustin, Trinidad și Tobago

In Trinidad și Tobago (T&T), atunci când femeile, bărbații și copiii sunt uciși în urma violenței partenerului intim (VPI) sau în luptele bandelor de stradă, acest lucru atrage atenția imediată. Cu toate acestea, imediat, strigătele victimelor și ale supraviețuitorilor se înăbușesc, iar făptuitorii propun doar alibiuri banale despre motivele violenței lor, acestea direcționând către o condamnare iminentă a abuzului constant.

În Trinidad și Tobago există o tăcere durată atunci când femeile, bărbații și copiii sunt uciși în situații în care se manifestă comportamentele violente ale partenerului intim (VPI) și situații de comportament violent bazat pe gen. Moartea unei femei, Andrea Bharatt, este un catalizator plin de speranță, care calmează strigătele victimelor și ale supraviețuitorilor abuzurilor și violenței.

> O cultură a violenței

De la apelul pentru măsurile de „izolare la domiciliu” impuse de COVID-19, a existat o creștere a cazurilor de violență în familie – violența în familie este uneori utilizată înșanșabil cu VPI, și multe dintre aceste cazuri descrise ca violență în familie se desfășoară între parteneri intimi adulți.

Tăcerea victimelor și lipsa de oportunități de a scăpa de violența persistentă mă determină să mă gândesc la o cultură a violenței care este adânc înrădăcinată în poporul tribagonian. Botnița acoperă gura prietenilor și rudelor, conștiente de aceste situații. Cer o pauză în tăcerea violenței care are rădăcini coloniale profunde. Bergner (1995) în “Who Is That Masked Woman? Or, the Role of Gender in Fanon’s Black Skin, White Masks” evidențiază acest context istoric, nu numai al rasismului sistemic, ci și al poziției defavorizate a femeilor ca supuse bărbaților. Lipsa politicilor directe și a cercetărilor privind VPI, în ciuda impactului grav asupra partenerilor intimi și a persoanelor dependente de aceștia, mă face să cred că unii oameni din Caraibe sunt prea confortabili cu acest tip de violență. Eu numesc acest lucru o „cultură a violenței”, așa cum este descrisă de Brereton (2010) în “The Historical Background to the Culture of Violence in Trinidad and Tobago”, fiind un aspect normalizat la nivel de țară.

> Normalizarea violenței

S-ar putea să ne gândim la diverse întrebări legate de această problemă. Violența în relațiile cu partenerul intim s-a manifestat ca fiind normalizată în interacțiunea din Caraibe. Care sunt cauzele normalizării violenței într-o mică republică insulară geamănă, cum ar fi Trinidad și Tobago? Ar putea fi imposibilitatea de a face față dificultăților de relaționare sau această violență este acceptabilă pentru partenerii intimi? Sau ambele? Ce este cultura T&T care pare să faciliteze și să accepte această violență, cu puțin sau deloc protest public? VPI este considerat o problemă privată în cadrul relațiilor? Se tem bărbații și femeile?

La scară globală, VPI prevalează în cazul multor cupluri. Făcând referire la statisticile din fișa informativă a OMS privind violența împotriva femeilor, una din trei femei va experimenta VPI într-o relație intimă, iar 38% dintre crimele împotriva femeilor din toată lumea sunt comise de un partener intim masculin (OMS, 2017). În timp ce aceste statistici reflectă violența masculină împotriva partenerelor intime de sex feminin, a existat, de asemenea, și violența partenerului intim reprezentat de femei împotriva bărbaților, precum și VPI în cadrul relațiilor de același sex. Coaliția Națională împotriva Violentei în Familie din SUA (CNIVF, 2020) afirmă că unul din nouă bărbați a experimentat o formă de VPI, precum violența prin contact sexual ori hărțuire. Mai mult, conform acestui raport, victimele masculine ale violurilor și victimele masculine care sunt supuse contactului sexual nedorit au raportat în principal bărbați ca fiind făptașii. Acest lucru reflectă o situație similară în Trinidad și Tobago. Le Franc et al. (2008) în “Interpersonal violence in three Caribbean countries: Barbados, Jamaica, and Trinidad and Tobago” oferă dovezi privind raportarea statistică a violenței fizice și sexuale în Trinidad și Tobago, constatând că 47.7% dintre bărbați au fost victimele violenței fizice în relații și 52.5% din bărbații au fost constrânși din punct de vedere sexual în cadrul relațiilor.

Interesant este faptul că masculinitatea se învață prin putere și, conform lui Wiltshire (2012) în “Youth Masculinities and Violence in the Caribbean”, este întărită de socializarea din familie prin generații, religie, școală, mass-media și prieteni. Mai mult, Wiltshire observă că masculinitatea

„Făcând o normă din pronunțarea împotriva violenței și din percepția violenței ca fiind inacceptabilă și anormală, în expresiile de sine și în cadrul relațiilor, se va rupe tăcerea și, în cele din urmă, se vor schimba în bine relațiile cu partenerul intim”

se exprimă prin acte de violență și agresiune, dar și prin faptul că unii bărbați consideră că femeile trebuie uneori să fie disciplinate de către partenerii lor masculini. În timp ce atât bărbații, cât și femeile sunt autorii violenței partenerului intim, știrile din T&T sunt inundate de incidente în care femeile au fost ucise de partenerii lor intimi. Acest lucru este cauzat de faptul că există o proporție mai mare de bărbați care comit VPI împotriva femeilor, comparativ cu proporția femeilor care comit aceste acte asupra bărbaților.

Noțiunile de masculinitate și feminitate împărtășite de bărbați și femei reflectă inevitabilitatea violenței masculine în relațiile intime, alături de acceptarea și tăcerea asupra problemei. Mai mult, acest abuz este legitimat prin etichetarea femeilor ca „nerespectabile” atunci când încalcă limitele așteptărilor de respectabilitate din Caraibe. Cu toate acestea, percepțiile bărbaților cu privire la exprimarea sexualității și feminității femeilor nu sunt cu siguranță o scuză pentru abuz.

> Tăcerea ca barieră în calea adresării VPI

Este demn de remarcat faptul că se depun eforturi pentru a sparge tăcerea și a da voce victimelor. Politica Camerei de Industrie și Comerț din Trinidad și Tobago (CICCT) privind violența domestică la locul de muncă (2018) și Serviciul de Poliție din Trinidad și Tobago (SPTT), divizia responsabilă de violența bazată pe gen, abordează problemele VPI. Inițiativa Spotlight a ONU subliniază creșterea numărului de cazuri de violență domestică cauzate de COVID-19. În ciuda acestor inițiative, cultura violenței și noțiunile de masculinitate și feminitate din T&T reflectă o acceptare generală a culturii violenței în țară.

Împuternicirea și încurajarea supraviețuitorilor VPI prin mecanisme de siguranță și sprijin, opțiuni terapeutice pentru cupluri și pentru făptașii care nu își neagă faptele, promovarea sănătății mentale pentru bărbați și femei, precum și solicitarea bărbaților spre a oferi ajutor, sunt lucruri care pot schimba pozitiv o cultură a tăcerii violenței într-o cultură care se pronunță împotriva violenței sprijinind dezaprobarea ei publică.

Mai mult, este necesară o resocializare a bărbaților și a femeilor în exprimarea sexualității și a rolurilor de gen. Cred că rușinea și frica asociate cu VPI pentru victimă și chiar pentru făptuitor, alături de falsul sentiment al responsabilității unui supraviețuitor pentru victimizarea sa, duce la această tăcere asupra violenței. Prin urmare, un obstacol principal în calea raportării violenței domestice către poliție, pentru victimele bărbaților și femeilor, a fost jena/ rușinea, potrivit lui Wallace (2019) în “Domestic Violence: Intimate Partner Violence Victimization Non-Reporting to the Police in Trinidad and Tobago”. În ciuda motivului, răspunsul este tăcerea, care se termină adesea prin crimă.

Făcând o normă din pronunțarea împotriva violenței și din percepția violenței ca fiind inacceptabilă și anormală, în expresiile de sine și în cadrul relațiilor, se va rupe tăcerea și, în cele din urmă, se vor schimba în bine relațiile cu partenerul intim. ■

Adresă de corespondență: Amanda Chin Pang
<amandalall91@gmail.com>

> Despre capacitatea de a avea grijă de lume

de **Francesco Laruffa**, Universitatea din Geneva, Elveția

Indivizii ar trebui tratați ca „agenți” care decid împreună asupra direcției schimbării sociale. Desen realizat de Matteo Laruffa, în vârstă de șapte ani.

Pandemia COVID-19 a alimentat diverse discuții despre „lumea după Corona” și despre „viitorul pe care ni-l dorim”. Ideea este că pandemia nu este doar o consecință tragică a capitalismului neoliberal și a inexploatării sale inerente a naturii (de exemplu, defrișări): pandemia oferă, de asemenea, posibilitatea de a regândi societatea noastră și modalitățile în care este organizată. Cu toate acestea, nu există un acord cu privire la viitorul care se prevede. Unii fac lobby pentru „o creștere ecologică incluzivă” și pentru un acord verde care să promoveze „locuri de muncă ecologice”. Accentul se pune aici pe inovația tehnologică pentru a realiza sustenabilitatea mediului fără a schimba stilul de viață al oamenilor (precum consumerismul) sau structurile capitaliste (de exemplu, asimetria puterii dintre angajatori și lucrători). În schimb, alții aspiră la o „transformare social-ecologică” mai profundă, în care economia este subordonată satisfacerii nevoilor sociale și ecologice mai degrabă decât a profiturilor.

În cele ce urmează, propun o interpretare radicală a „abordării capacității” a lui Amartya Sen și Martha Nussbaum, explorând modul în care acest lucru ne-ar putea ajuta să ne imaginăm un viitor mai emancipator și mai durabil. În mod clar, delimitarea unui viitor valoros nu poate fi sarcina exclusivă a sociologiei (ori a filosofiei): viitorul trebuie să fie co-construit într-un mod democratic, implicând participarea cetățenilor. Susțin că abordarea capacității permite o astfel de perspectivă democratică asupra „viitorului pe care ni-l dorim”.

> Pentru o interpretare radicală a capacităților

Abordarea capacității sugerează că acțiunea publică ar trebui să se concentreze pe promovarea capacităților oamenilor, adică a libertății lor reale de a duce o viață pe care au motive să o aprecieze. În această perspectivă, progresul societății nu este echivalat cu creșterea economică, ci cu înlăturarea obstacolelor în calea înfloririi

>>

umane: politicile publice ar trebui să extindă libertatea indivizilor de a deveni „ființe” și a realiza „fapte” valoroase, adică să-și urmărească concepția rațională despre „viață bună”. Această concentrare ne obligă să reflectăm în termeni de scopuri finale, dezbătând ceea ce este intrinsec important. Abordarea capacității atribuie, de asemenea, un rol cheie democrației. Participarea democratică are nu numai o funcție instrumentală (care permite cetățenilor să își facă auzită vocea astfel încât acțiunea publică să le reflecte mai bine interesele), ci și un rol constructiv, modelând prioritățile societății și – din moment ce concepțiile despre viața bună se schimbă în timpul proceselor deliberative, alături de valorile indivizilor.

Pornind de la această idee, susțin că abordarea capacității poate fi încadrată într-un mod mai radical decât cel care domină cercurile politicilor sociale. Într-adevăr, legătura dintre capacități și creșterea economică ar putea fi pusă sub semnul întrebării mai profund. Interpretarea dominantă a abordării capacității evidențiază ideea conform căreia creșterea nu este un scop în sine, ci doar un mijloc pentru atingerea unor scopuri valoroase. Cu toate acestea, având în vedere consecințele sale dezastruoase asupra mediului și impactul slab asupra bunăstării umane, creșterea economică nu reprezintă nici măcar un mijloc adecvat, iar acțiunea publică ar trebui să abandoneze cu totul acest obiectiv. În multe cazuri, economia crește prin suferințe umane și dezaastre ecologice: de la un cutremur care devine un motor al creșterii economice în industria construcțiilor, la poluarea generată de producție, provocând diferite boli. Chiar și ceea ce pare pozitiv *prima facie* [n.tr. *la prima vedere*] este de fapt dezamăgitor. Opulența, de exemplu, încurajează o viziune achizitiv-materialistă și competitiv-individualistă a vieții bune, care în cele din urmă subminează bunăstarea. Astfel, stilul de viață occidental nu este doar nesustenabil: dorința acestui model de creștere bazat pe dezvoltare este discutabilă în sine din perspectiva bunăstării.

În mod similar, ideea – centrală în abordarea capacității, conform căreia indivizii ar trebui tratați ca „agenți”, a devenit foarte influentă în lumea politicilor publice. Cu toate acestea, oamenii sunt concepuți ca agenți într-un sens restrâns, și anume ca actori economici care participă pe piețe. În schimb, figura cetățeanului democratic care co-decide asupra direcției schimbării sociale este marginalizată. În acest context, abordarea capacității este cooptată în interpretări neoliberal-individualiste ale „împuternicirii” care reduc libertatea umană la libertatea de a participa la economie, în special pe piața muncii. Capacitatea a devenit un sinonim al capitalului uman: setul de abilități de care indivizii au nevoie pentru a fi actori economici de succes.

Respingând atât creșterea economică, cât și incluziunea oamenilor în economia capitalistă ca obiective dezirabile pentru acțiunea publică, o interpretare mai radicală a

abordării capacității ar implica acordarea cetățenilor puterii de a co-determina direcția schimbării sociale, dezbătând sensul dezvoltării, progresului, și calitatea vieții în ceea ce privește scopurile finale. Această înțelegere implică reducerea influenței piețelor în modelarea destinului nostru colectiv, înlocuindu-le (parțial) cu democrația participativ-deliberativă.

> **Orientarea acțiunii publice asupra „capacității de a avea grijă de lume”**

În acest moment, abordarea capacității poate fi combinată cu „etica îngrijirii” dezvoltată de teoreticienele feministe. După cum sugerează Joan Tronto, perspectiva îngrijirii evidențiază ceea ce ne interesează pe noi, ca societate. Capitalismul este un sistem bazat pe grija pentru profituri, iar indivizii sunt recompensați în funcție de contribuția lor la profituri. Dar am putea construi o societate în care îngrijirea celorlalți oameni (precum copii, vârstnici și bolnavi), a mediului (sub formă atât de protecție/întreținere a mediului, cât și de reparație a mediului), a instituțiilor democratice și a sinelui (sportul, arta, educația etc.) are prioritate asupra profiturilor.

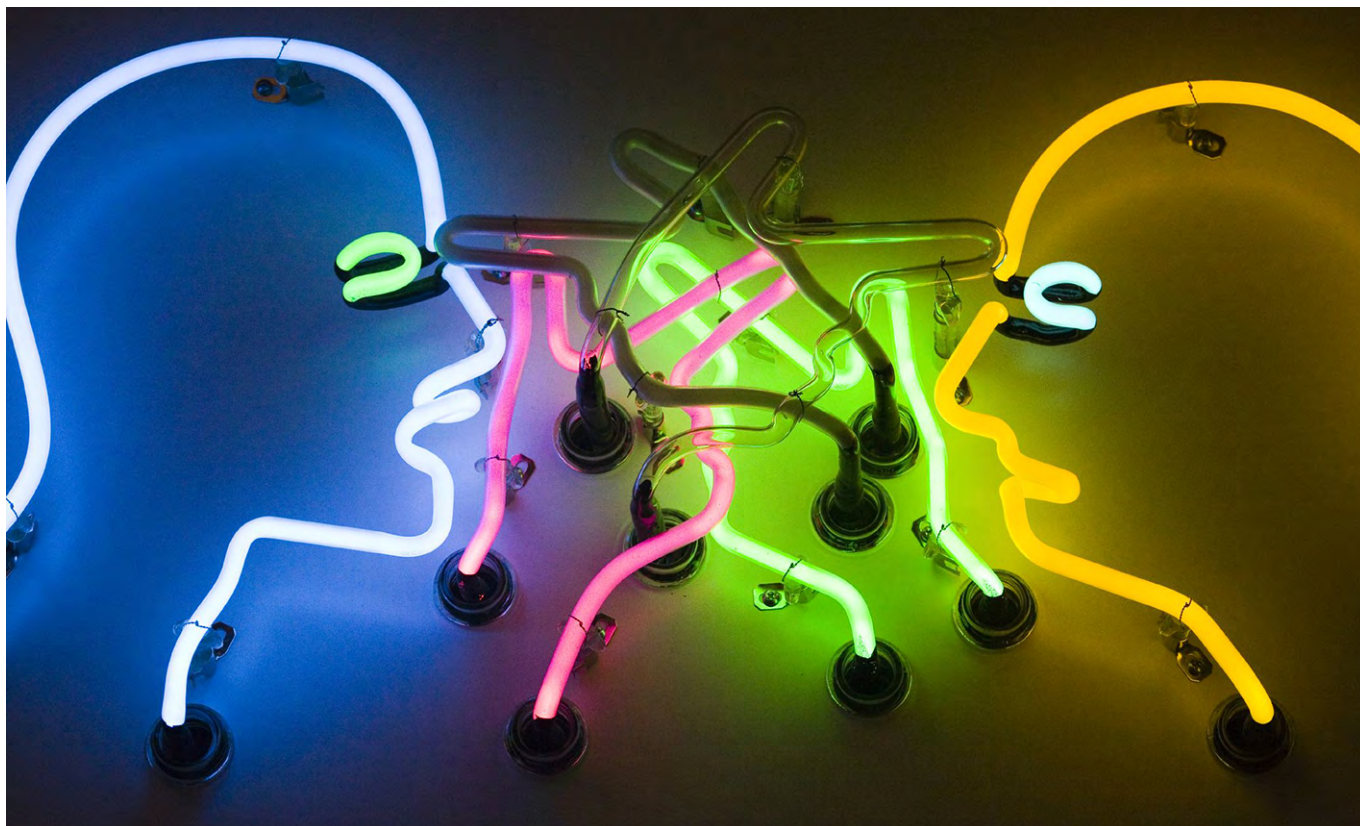
Din această perspectivă, recompensele ar putea trece de la producție la reproducere socială, iar munca ar putea fi reconceptualizată ca *activitate de îngrijire a lumii*. Înțelesul acestuia din urmă ar trebui definit prin deliberare democratică. Astfel, democrația ar înlocui (parțial) piața prin stabilirea unei contribuții valoroase pentru societate. Această înțelegere a muncii, bazată mai degrabă pe „utilitatea societății” decât pe valoarea de piață, a câștigat importanță în timpul pandemiei prin prisma discuțiilor despre lucrătorii „esențiali”. O agendă care urmează acestui cadru s-ar opune proliferării „locurilor de muncă de rahat” (David Graeber) – verzi sau altfel, în societățile capitaliste, promovând capacitatea indivizilor de a îndeplini o *muncă semnificativă*. Aceasta din urmă implică o activitate realizată în interiorul sau în afara pieței muncii, care oferă oportunități umane înfloritoare pentru indivizii care o realizează și care contribuie la societate într-un mod „obiectiv” și valoros; toți cetățenii au dreptul în egală măsură să participe la dezbaterile democratice cu privire la ceea ce este valoros (Ruth Yeoman).

În concluzie, odată ce viziunea sa critică asupra capitalismului este făcută mai explicită, abordarea capacității poate inspira progresiști, sugerând nu o concentrare pe acțiunea publică și pe creșterea economică ori pe includerea oamenilor pe piața muncii, ci pe promovarea „capacității de a avea grijă de lume” – ceea ce implică și dreptul de a participa la dezbaterile despre ceea ce este demn de îngrijire. ■

Adresă de corespondență: Francesco Laruffa
<Francesco.Laruffa@unige.ch>

> Oamenii ca Homo Culturus

de **Mahmoud Dhaouadi**, Universitatea din Tunis, Tunisia și membru în comisiile de cercetare ISA pentru Istoria sociologiei (RC08), Sociologia religiei (RC22) și Limbă și societate (RC25)

Ființele umane nu sunt doar animale vorbitoare, ci utilizatori a diferite simboluri culturale. Limbajul trebuie înțeles ca bază a acestor simboluri culturale. Foto credit: [Flickr/ Thomas Hawk](#).

Conceptul de *Homo Culturus* lipsește în științele sociale. Economistii și cei care au o viziune materialistă l-au descris pe Om ca fiind *Homo Oeconomicus*, cercetătorii în științele politice l-au etichetat ca fiind *Homo Politicus*, iar sociologii văd ființa umană ca fiind o ființă socială sau *Homo Sociologicus*. Din cauza utilizării din ce în ce mai mare a aspectelor cantitative reprezentate prin numere, unii vorbesc despre *Homo Numericus*. În ciuda marelui lor interes pentru studiul culturii, antropologii contemporani nu au folosit însă termeni legați de cultură pentru a-l descrie pe Om ca fiind în primul rând un *Homo Culturus*. Epistemologia pozitivistă a predominat în științele sociale. Aceasta susține că experiența senzorială este piatra de temelie a cunoașterii. Cei mai renumiți antropologi sunt martori ai impactului acelei

epistemologii. În cartea sa din 1973, *The Concept of Culture*, Leslie White menționează că Ralph Linton, Radcliffe-Brown și alții au considerat cultura o abstracție sau ceva care nu există sau care nu desemnează nicio realitate concretă. Cercetătorii pozitiviști din științele sociale ar arăta cu greu un mare interes pentru cultură ca fenomen nesenzorial și ambiguu.

> Impactul persistent al pozitivismului

Remarcile anterioare cu privire la cultură sunt valabile și pentru scrierile „părinților fondatori” ai sociologiei occidentale. Se știe că teoreticienii culturii de dinainte de 1960, precum Weber, Durkheim, Marx, Parsons, Mills și alții, au avut un „program slab” despre cultură în lucrările

lor publicate. Adică au dat culturii o importanță minoră. Mai mult, în Școala din Birmingham, Bourdieu și Foucault nu s-au descurcat mai bine; și ei au adoptat un „program slab” pentru studiul culturii. Tendința „programului slab” domină studiile sociologice ale culturii astăzi, chiar dacă „programul puternic” al sociologiei culturale (care conferă culturii o mare importanță) câștigă o atenție tot mai mare de la nașterea „schimbării culturale” de la sfârșitul anilor 1990.

> Căutarea lui Homo Culturus

Cercetările mele m-au făcut să am, accidental de altfel, o afinitate de lungă durată pentru studiul culturii. Curiozitatea mea intelectuală din anii 1990 m-a motivat să încerc să elaborez un cadru teoretic care să ajute la înțelegerea și explicarea comportamentelor oamenilor și a dinamicii societăților umane. În cartea sa din 2014, *The Art of Social Theory*, sociologul Richard Swedberg susține că teoretizarea sociologică nu este într-o stare tocmai bună. Am simțit că ar trebui să risc în aventura mea teoretică. Am început prin a ridica această întrebare metodologică: care ar trebui să fie punctul de plecare pentru explorarea puzzle-ului forțelor care stau în spatele comportamentelor umane și a dinamicii societăților? Am crezut că ar trebui să încep mai întâi prin identificarea *trăsăturilor speciale* care disting specia umană de alte specii. Am simțit că, în căutarea de a identifica acele trăsături, ar trebui să-mi încep cercetările de la un *t* zero. În căutarea unor potențiale trăsături umane distinctive, nu am lăsat nici o piatră neîntoarsă pentru a descoperi în cele din urmă ceea ce căutam: simboluri culturale (SC), adică limbă, gândire, cunoaștere, religie, legi, mituri, valori și norme culturale. Studiul SC apare astfel fundamental pentru înțelegerea și explicarea comportamentelor umane și a fenomenelor societale. Teoretizarea mea m-a determinat să privesc limbajul ca fiind forța convingătoare din spatele nașterii SC: *limba este „mama”* SC. Adică, ființa umană nu este doar un animal vorbitor, așa cum este descris de filozofii și gânditorii sociali antichi, ci este, de asemenea, un mare utilizator al SC. Ca atare, versiunea mea a *cogito ergo sum* ar spune: folosesc limbajul, prin urmare, sunt om.

Aceste ipoteze teoretice au condus la observații de teren care întăresc puternic conceptul de *Homo Culturus*. Am găsit patru trăsături umane distincte care pot explica de ce oamenii pot fi considerați *Homo Culturus*.

> Observații de bază asupra caracterului distinctiv al omului

Centralitatea SC în identitatea umană poate fi considerată *nouă* în științele sociale contemporane, așa cum am subliniat anterior. Conceptualizarea mea despre SC în centrul identităților umane (*Homo Culturus*) a fost analizată după cum urmează:

1) Procesul de creștere și maturare a corpului uman este *lent* în comparație cu cel al celor mai multe alte ființe vii. De exemplu, în medie, bebelușii umani încep să meargă la

vârsta de un an, în timp ce bebelușii animalelor pot merge imediat sau în câteva ore sau zile după naștere.

2) Oamenii au o *durată de viață* mai mare decât majoritatea animalelor.

3) Rasa umană are un *rol dominant* necontestat pe planetă.

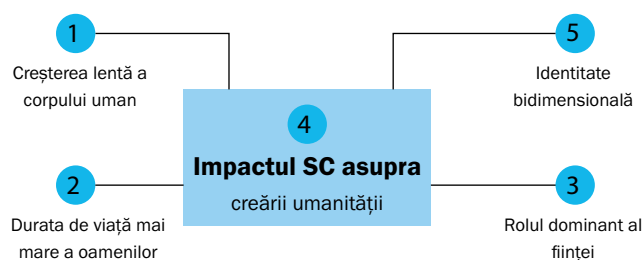
4) Oamenii sunt *privilegiați* de SC.

5) Identitatea umană este alcătuită din două părți: *corpul* și SC. Este o identitate bidimensională care este adesea menționată în religii și filozofie ca fiind o identitate duală formată din trup și suflet.

> Statistici oferite de SC

Oamenii cresc și se maturizează încet atât din punct de vedere al corpului pe care îl au, cât și în ceea ce privește SC. Astfel, oamenii sunt *bidimensionali* în dezvoltarea lor generală. În schimb, creșterea și maturizarea speciilor non-umane sunt în mare parte *unidimensionale* (numai pentru corp) din cauza lipsei lor de SB în sensul uman larg și sofisticat. Nevoia de a progresa pe două niveluri este văzută a fi în spatele creșterii lente a corpului și a maturizării oamenilor. Adică, procesul de creștere și maturizare a corpului uman este încetinit, ca să spunem așa, deoarece oamenii sunt implicați într-un al doilea proces de creștere și maturizare reprezentat de SC.

SC ar trebui să contribuie la răspunsul cerut de puzzle-ul inscripționat pe coperta ediției speciale a Revistei *Scientific American* (septembrie 2018): „Oamenii: de ce nu suntem ca orice altă specie de pe planetă”. După cum am menționat anterior, oamenii sunt diferiți de alte specii în virtutea SC. Astfel, SC este ceea ce le face *diferite* de alte specii. Următorul desen ilustrează de ce ființa umană este un *Homo Culturus*.

> Homo Culturus și principiul parcimoniei

Tocmai s-a ilustrat că SC poate explica cele patru trăsături umane distinctive. SC poate explica nenumărate alte comportamente specifice ale indivizilor și grupurilor umane, precum și varietatea dinamicii societăților și civilizațiilor. Astfel, SC este compatibil cu Principiul parcimoniei: utilizarea celui mai mic număr posibil de variabile pentru a explica numărul maxim posibil de fenomene. ■

Adresă de corespondență: Mahmoud Dhaouadi
<m.thawad43@gmail.com>

> Atacurile teroriste din Norvegia

22 iulie 2011

de **Pål Halvorsen**, editor la Scandinavian University Press, Norvegia

Clădirea principală de pe insula Utøya unde au murit 69 de persoane.
Foto credit: Pål Halvorsen.

**„Lucrurile se întâmplă,
dar reprezentarea lor este în aer”**

Alexander, J. C. & Gao, R. (2012)

Fjotolf Hansen, mai cunoscut pe numele său anterior, Anders Behring Breivik, a întreprins două atacuri teroriste în Norvegia, pe 22 iulie 2011; unul în cartierul executiv al Norvegiei și al doilea la Utøya, unde Liga Tineretului Muncitoresc își avea tabăra de vară. Acum, zece ani mai târziu, societatea norvegiană încă se confruntă cu întrebări apărute în urma celor întâmplate. Atacurile au ucis 77 de persoane și au

rănit cu mult mai multe. Au lovit Norvegia ca națiune, dar și lumea. Vizitatorii internaționali au participat la tabăra de vară, iar mass-media internațională a prezentat atacurile. Întrebările puse pe moment au privit, de exemplu, inspirația internațională pentru aceste atacuri. Cu toate acestea, societatea norvegiană s-a saturat să facă față deciziilor practice imediat după cele întâmplate. Mulți subliniază în abordările lor, momentul atacurilor, la mijlocul verii, când Oslo este destul de gol și majoritatea oamenilor sunt în vacanță. A făcut astfel ca societatea să fie și mai puțin pregătită pentru ceva atât de oribil, iar răspunsul la cele întâmplate să nu fie pe cât de rapid se aștepta ori s-ar

>>

fi dorit. Cu un terorist ce s-a predat cu numele său complet și a distribuit un „manifest” detaliat chiar înainte de atacuri, căutarea răspunsurilor ar putea începe chiar cu materialul disponibil. Întrebarea psihologică dacă Breivik era sănătos sau nu, a fost tratată de două comisii de experți medico-legali psihologici în aceeași manieră, deși cu două concluzii contrastante. Prima comisie l-a găsit schizofrenic paranoic, în timp ce a doua a constatat că deși avea o tulburare de personalitate narcisistă, a fost totuși sănătos în timpul atacurilor. Procesul de la Curtea Districtuală din Oslo s-a încheiat cu Breivik găsit sănătos și vinovat. Sentința primită reprezintă pedeapsa maximă în Norvegia: 21 de ani de închisoare, cu posibile prelungiri. În timpul petrecut în închisoare, acesta și-a schimbat numele. Pe 15 martie 2019, Brenton Tarrant a efectuat un atac terorist împotriva musulmanilor în Christchurch, Noua Zeelandă. El l-a numit în mod explicit pe Breivik ca sursă de inspirație, iar „22 iulie” a redevenit sursă de știri la nivel internațional.

„22 iulie” a devenit un metonim pentru trauma culturală care apare după evenimente. Nu reflectă doar o întâmplare istorică, ci și procesul ulterior, precum „9/11 – 11 septembrie”. Evenimentele au dat naștere unor întrebări despre presiunea identității colective, contestând concepțiile anterioare ale norvegianității. După cum chiar Confederația norvegiană a sindicatelor a întrebat: „Cum a putut ca «unul dintre noi» să ajungă un criminal în masă?”. Acest mod de a deschide fundații colective pentru discuție este unul dintre indicatorii traumei culturale.

Există o literatură internațională în creștere – și nu doar norvegiană – privind evenimentele de la „22 iulie”. Poate cea mai cunoscută este cartea de non-ficțiune *One of us* semnată de Åsne Seierstad, volum cu titlul ei grăitor. În literatura academică, antropologul Sindre Bangstad a scris în 2014 o carte intitulată *Anders Breivik and the Rise of Islamophobia*, aprofundând în mod explicit problema motivației ideologice pentru terorism. În timp ce Bangstad este explicit în studierea pericolelor islamofobiei ca factor contextual important, Sveinung Sandberg studiază narațiunile de sine prezentate în „manifestul” lui Breivik, găsind patru moduri diferite de a le analiza – „fie ca strategice, determinate, unificate ori fragmentate”. Acesta subliniază, de asemenea, felul în care diferitele moduri de a-l descrie Breivik reflectă o luptă între anti-islamismul care încearcă să se concentreze asupra agentității lui Breivik și a actorilor de stânga care subliniază abordările structurale. Alte dimensiuni de cercetare care ar fi putut fi menționate sunt, de exemplu, studiile despre mass-media, dezbaterile privind multiculturalismul, încrederea și angajamentul civic, dar și politica de combatere a terorismului. Toate aceste exemple încearcă să studieze efectele zilei de 22 iulie. O consecință importantă de menționat este că, în

urma atacurilor teroriste, guvernul norvegian a oferit sprijin financiar pentru înființarea Centrului de Cercetare privind Extremismul (C-REX), situat la Universitatea din Oslo, care, potrivit Cynthiei Miller-Idriss: „este acum recunoscut pe scară largă ca fiind cel mai cuprinzător centru de expertiză științifică și de politici publice la nivel global pe tematica extremismului de extremă dreapta”.

Acesta nu este spațiul pentru a oferi o imagine completă a burselor ori a programelor cu legătură cu 22 iulie, dar următoarele articole sunt prezentate ca exemple ale peisajului în care eu și Tore Rafoss am lucrat la o ediție tematică a *Norwegian Journal of Sociology* privind „22 iulie”. Articolele acoperă diferite aspecte. Primul articol, „Trust in the aftermath of terrorism in Norway, France and Spain”, studiază importanța narațiunilor ca parte a încrederii cetățenilor în politicieni și societate după atacuri teroriste. Cazurile comparative sunt atentatele teroriste de la Nisa din 2016 și de la Barcelona în 2017.

Al doilea articol, intitulat „National memorials as a response to terrorism” este despre munca de memorie. Acesta studiază procesul de stabilire a comemorărilor naționale în Oslo și Utøya prin comparație cu Comemorarea Națională din Oklahoma City și Comemorarea Națională 9/11 din New York. Articolul se încheie cu o discuție despre modul în care, paradoxal, comemorările naționale acoperă adesea dimensiunea politică a evenimentelor istorice și a actelor de amintire.

Al treilea articol, „Rolul instanței după 22 iulie”, schițează o agendă de cercetare în cadrul sociologiei dreptului, documentând relațiile dintre instanță și supraviețuitori, precum și munca de memorie și reconstrucție. Ambiția este de a oferi o înțelegere suplimentară a modului în care instanța răspunde la evenimente extraordinare.

Cărțile ce vor fi revizuite sunt: *Hate in the Homeland* de Cynthia Miller-Idriss, *Bearbeidelser* [ro. *Moduri de a se adapta*], o antologie editată de Anne Gjelsvik, *Frykt og avsky i demokratiet* [ro. *Teamă și dispreț în democrație*] de Eirik Høyer Leivestad și *Arbeiderpartiet og 22 Juli* [ro. *Partidul Muncitoresc și ziua de 22 iulie*] a lui Hallvard Notaker.

Așa cum ilustrează aceste articole și recenzii de carte, puterea sociologiei se bazează pe amploarea ei atunci când vine vorba de studierea „22 iulie”. ■

Adresă de corespondență: Pål Halvorsen
<p.al.halvorsen@universitetsforlaget.no>